

Myllymäki Millariina

”Vain ajan kanssa voi ne säröt korjata”— Adoptiovanhempien näkemyksiä
kiintymyssuhteesta adoptiolapseen

Pro Gradu- tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
14.10.2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Vanhempien kertomuksia kiintymyssuhteesta adoptiolapseen (Millariina Myllymäki)

Pro Gradu- tutkielma, 100 sivua, 1 liitesivu

Lokakuu 2019

Tässä tutkielmassa on tarkoitus tarkastella adoptiovanhempien kertomuksia heidän kiintymyssuhteestaan adoptiolapseensa. Kyseessä on narratiivinen tutkimus ja aineistona toimii adoptiovanhempien kanssa toteutetut haastattelut. Haastattelut on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksessa käsitellään ensin kiintymyssuhteen määritelmää ja sen kehitystä ja sitten siirrytään keskustelemaan vanhemmuudesta, adoptiovanhemmuudesta sekä kasvatustyyleistä sekä sanoittamaan vanhemmuuden sekä kiintymyssuhteen yhteyttä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla nostetaan esiin ne seikat, jotka määrittelevät adoptiovanhempien kiintymyssuhdetta adoptiolapsiin.

Kiintymyssuhteella on merkittävä vaikutus lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Turvallinen kiintymyssuhde on seurausta ensisijaisen hoitajan sensitiivisyydestä sekä responsiivisuudesta lapsen tarpeita kohtaan. Kiintymyssuhdemallien on ajateltu pysyvän yksilön mukana koko tämän elämän ajan ja siten myös aikuisten kiintymyssuhdemalleja on pyritty tutkimaan. Vanhemmat, joilla on taustallaan turvallinen kiintymyssuhde, ovat yleensä sensitiivisempiä sekä responsiivisempia lapsiaan kohtaan ja täten myös heidän lapsillaan on todennäköisemmin turvallinen kiintymyssuhde. He myös ennemmin valitsevat autoritatiivisen, eli lämpimän kasvatustyylin. Siksi vanhemman kiintymyssuhteella on merkitystä lapsi-vanhempi suhteelle.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella vanhemmat kertoivat keskeisiksi tekijöiksi kiintymyssuhteessaan lapseensa viisi eri teemaa: lasten aiemmat hylkäämiskokemukset ja niiden merkitys lapsi-vanhempi suhteelle, turvallisuuden merkitys suhteessa, suhteen vahvistuminen yhteisen ajan ja kokemusten myötä, halu olla perhe yhdessä sekä lapsen tarpeiden ymmärtäminen. Vanhemmat tiedostivat lastensa aiemmat kokemukset instituutio-oloissa sekä hylkäämiskokemukset ja niiden merkityksellisyyden heidän suhteelleen. Tästä johtuen he korostivat turvallisuutta sekä luottamusta muodostaessaan kiintymyssuhdetta lapseensa. Vanhemmat olivat tehneet tietoisien päätösten hakeutua adoptioprosessiin ja tulla perheeksi ja he pitivät tärkeänä viettää aikaa lapsensa kanssa ja sitä kautta tutustua häneen. Ajan kautta he uskoivat myös oppivansa tuntemaan lapsensa paremmin ja pystyivät vastaamaan lapsensa tarpeisiin välittömämmin.

Lapsen aiempien hylkäämiskokemusten merkitys, erityisesti deprivaatio eli hoivan puute, vaikutti lapsi-vanhempi suhteeseen. Vanhempien oma kiintymyssuhdettausta korostui tuloksissa, sillä he olivat sensitiivisiä lapsiaan kohtaan ja vastasivat heidän tarpeisiinsa nopeasti, ilman kehotusta. Kasvatuksessa he vaikuttivat suosivan autoritatiivista kasvatustyyliä, eli lämmintä vuorovaikutussuhdetta lapseensa.

Avainsanat: kiintymyssuhde, turvallinen kiintymyssuhde, vanhemmuus, adoptiovanhemmuus, kasvatustyyli, aikuisiän kiintymyssuhde

University of Oulu

Faculty of Education

Adoptive parents' narratives on the attachment between them and their adopted child (Millariina Myllymäki)

Master's thesis, 100 pages, 1 appendice

October 2019

The goal of this master's thesis is to explore the narratives of adoptive parents related to the attachment between them and their adopted children. This research uses a narrative approach and is based on the interviews conducted with four adoptive parents. The interviews have been analyzed using data-based content analysis. First, the research concentrates on attachment as understood by Harry Harlow, John Bowlby and Mary Ainsworth, all of whom have contributed significantly to the creation of the term. After that, the focus is drawn on parenting, adoptive parenting and parenting styles where it shifts to discuss the connections between attachment and parenting. Data-based content analysis is used to analyze the parents' narratives in order to bring out the factors that determine the attachment between adoptive parents and their children.

Attachment has considerable effects on the child's overall well-being. Secure attachment is achieved when the parent responds to the child's need sensitively and effectively. Considering that the patterns of attachment secured in the early childhood are thought to stay with a person through one's whole life, adult attachment has also been researched. Parents, who have a secure attachment, are more responsive and sensitive towards their children, which in turn helps the child to ensure a secure attachment to them. Secure parents are also more likely to choose authoritative, warm parenting styles when raising their child.

With the help of the content analysis, five major themes rose from the interviews with the parents: the effects of the child's early abandonment experiences to parent-child relationship, the emphasis of security, strengthening the bond with the help of time and shared experiences, the desire to be a family and understanding the needs of the child. Parents were aware of the effects the child's early experiences in the institution might have had on him and understood how these effects could be seen in their relationship. Due to this, they emphasized security and trust in their interviews. Parents had made a conscious decision to adopt and it was important to them to spend time with their children and to be a family together. With time, they understood their child better and were able to answer to her needs.

Child's early experiences, especially deprivation during the time in the institution, influenced the child-parent relationship. Parents' secure attachment contributed significantly to the relationship, because they were able to be more responsive and sensitive towards their child. They also endorsed authoritative parenting and therefore had a warm relationship with their child.

Keywords: attachment, secure attachment, parenting, adoptive parenting, parenting style, adult attachment

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Kiintymyssuhdeteoria	10
2.1	Kiintymyssuhteen merkitys lapsen hyvinvoinnille	10
2.2	Kiintymyssuhdeteorian historia	13
2.3	Kiintymyssuhde John Bowlbyn mukaan	15
2.3.1	<i>Ensisijaisen hoitajan puute ja eroahdistus</i>	17
2.4	Kiintymyssuhde Mary Ainsworthin mukaan	19
2.5	Vierastilannemenetelmä ja kiintymyssuhdetyypit	21
2.5.1	<i>Mary Main ja jäsentymätön kiintymyssuhde</i>	23
2.6	Kiintymyssuhteen kehittyminen	25
2.7	Kritiikki	27
2.8	Muita näkökulmia kiintymyssuhteeseen	28
3	Vanhemmuus	30
3.1	Vanhemmuus ja kiintymyssuhde	30
3.2	Vanhemmuus ja kasvatustyylit Diana Baumrindin mukaan	33
3.3	Muita näkökulmia vanhemmuuteen	36
3.4	Adoptiovanhemmuus	38
4	Metodologia	40
4.1	Narratiivinen tutkimus	40
4.2	Aineiston keruu ja aineisto	43
4.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	45
5	Aineiston analyysi	48
5.1	Analyyysin toteutus	48
5.1.1	<i>Kuvio 1</i>	48
5.1.2	<i>Kuvio 2</i>	53
5.1.3	<i>Kuvio 3</i>	55
6	Tutkimuksen tulokset ja yhteenveto	56
6.1	Lapsen aiempien hylkäämiskokemusten merkitys ja näkyvyys suhteessa	56
6.2	Lapsen turvallisuuden kokemuksen merkityksen ymmärtäminen ja sen vahvistaminen	62
6.3	Aika ja kokemukset luovat uskoa perhettä kohtaan	69
6.4	Halu olla perhe yhdessä	74
6.5	Lapsen tarpeiden ymmärtäminen	78
7	Pohdinta	85
7.1	Tutkimusprosessin arviointi ja johtopäätökset	93
	Lähteet	97

1 Johdanto

Kandidaatintyössäni keskityin tarkastelemaan kiintymyssuhteen ja reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön (reactive attachment disorder) merkitystä adoptiolasten oppimiselle. Kirjallisuuskatsauksessa (Myllymäki, 2018) selvisi, että turvallisella kiintymyssuhteella on todettu lukuisissa eri tutkimuksissa olevan merkittäviä suotuisia vaikutuksia lapsen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Näin ollen sen voidaan ajatella olevan myös tärkeä tekijä oppimisen takana. Vaikka kiintymyssuhde ei suoranaisesti vaikuta oppimiseen, sen kehitykselle suotuisat vaikutukset takaavat myös yhteyden lapsen oppimiselle. Jos lapsi ei pysty muodostamaan kiintymyssuhdetta erinäisistä syistä johtuen, on sillä huomattu olevan vaikutuksia lapsen normaaliin kehitykseen.

Pro gradututkielmassani haluan kääntää huomiota hieman enemmän kohti adoptiovanhempia, joista mielestäni keskustellaan hyvin vähän Suomessa. Muun muassa Bowlby (1982) sekä Ainsworth, Blehar, Waters ja Wall (1978) ovat muodostaneet teorioita siitä, miten ja kehen lapsi pyrkii muodostamaan kiintymyssuhteen. Kun tarkastellaan yleisesti adoptioperheiden tilannetta, eroaa se siten, että adoptiovanhemmat eivät välttämättä ole ensimmäiset ihmiset, joihin lapsi muodostaa suhteen. Samoin lapsi ei välttämättä saavu adoptioperheeseen siinä vaiheessa, kun kiintymyssuhteen muodostuminen on ajankohtaisinta. Kiintymyssuhteen rakentaminen saattaa siis edetä erilaista reittiä adoptioperheissä kuin biologisten perheiden sisällä. Grotevant ja Lo (2017) tuovatkin esiin adoptioon liittyvän tiedon lisääntymisen, jonka vuoksi nykypäivän adoptioissa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen adoptiota edeltäviin kokemuksiin, esimerkiksi jos taustalla on laiminlyöntiä tai deprivaatiota. Tämän lisäksi tutkijat huomauttavat, että adoptioperheen sisäisiä järjestelyjä, joihin lasketaan esimerkiksi yhteydenpito lapsen biologisiin vanhempiin tai lapsen päätyminen esimerkiksi sateenkaariperheeseen, on syytä tarkastella. Koen tärkeäksi antaa äänen adoptiovanhemmille ja kuulla enemmän heidän kokemuksistaan ja siitä, millä tavoin he adoptiohetkellä pyrkivät muodostamaan kiintymyssuhteen adoptiolapseensa. Kiintymyssuhteen lisäksi yhtenä teemana aineiston keräysvaiheessa kulkee vanhemmuus. Onnistunut vanhemmuus on merkittävin tekijä adoptiolapsen positiivisen sopeutumisen kannalta (Grotevant & Lo, 2017).

Adoption voidaan siis sanoa olevan kiintymyssuhdetta tarkastellessa erityislaatuinen tilanne siinä mielessä, että lapsella on aiempia kiintymyskokemuksia ennen uuteen perheeseen saapumista. On mielenkiintoista pohtia, onko tällä taustalla merkitystä sille, mitä asioita

adoptiovanhemmat kokevat merkitykselliseksi puhuessaan kiintymyssuhteesta lapseensa. Perheeseen ei siis saavu lapsi, jonka jokaista kehityksen askelta alusta asti on voitu seurata, jo raskausaikana, vaan tietyt taidot ja tiedot omaksunut henkilö, jonka kanssa yhteys on hänen ehdoillaan pyrittävä löytämään. Lapsen tutustuminen on täten aloitettava ensin paperilla ja vasta sitten kasvotusten. Mitä prosesseja suhteen luominen silloin noudattaa, jos adoptiovanhempi ei ole ensimmäinen ensisijaisen hoitajan roolin omaksuva ihminen lapsen elämässä? Ottaen huomioon, että nykypäivän adoptiotutkimus tukee ajatusta siitä, että lapsen tausta on otettava huomioon adoption aikana, onko tällä merkitystä sille, mitä väyliä pitkin uudet vanhemmat pyrkivät rakentamaan suhdetta lapseen? Adoptiovanhemmat eivät myöskään itse määrittele adoptiota siinä mielessä, että joku muu päättää, kenelle lapselle juuri nämä tietyt vanhemmat sopivat. Vanhemmaksi tuleminen on ulkopuolisten tahojen käsissä sen sijaan, että se olisi vanhempien biologian mukanaan tuoma oikeus. On kiinnostavaa tarkastella, miten kyseinen vanhemmuuteen liitettävä eroavaisuus ilmenee adoptiovanhempien ja -lapsen välisessä suhteessa.

On myös huomattava, että osa adoptiolapsen taustasta saattaa jäädä lopullisesti pimentoon, sillä kohdemaasta riippuen kaikkea tietoa lapsesta ei ole välttämättä mahdollista saada. Kuten biologisen lapsen kanssa sitä, millaisen lapsen saa, ei voi valita. Adoptiovanhempien tapauksessa, erityisesti puhuttaessa kansainvälisistä adoptioista, perheenjäseneksi saapuu lapsi, jonka kulttuuritausta voi olla hyvin erilainen, kuin adoptiovanhemmillä. Iästä riippuen se, millaisia vaikutuksia lapsen menneillä kokemuksilla on tämän kehitykseen ja hyvinvointiin, paljastuu usein vasta ajan kanssa. On siis mahdollista sanoa, että adoptioon voi liittyä haasteita, joita biologisten vanhempien ei välttämättä tarvitse kohdata. Adoptiovanhemmuus on erityislaatuista, mutta samaan aikaan aivan tavallista vanhemmuutta. Kumpikin näkökulma olisi otettava huomioon, jotta adoptiosta voitaisiin keskustella samalta viivalta muiden perhemuotojen kanssa.

Vuonna 2018, Suomessa tehtiin 404 adoptiota, joista suurin osa oli Suomen sisäisiä (Tilastokeskus, 2018). Ottaen huomioon adoptiota odottavien lasten määrän kansainvälisellä tasolla, on luku pieni. Myös suomalainen tutkimus adoptiosta on vähäistä ja keskittyy enemmän kotimaan sisäisiin adoptioihin. Puhuttaessa adoptiosta esimerkiksi mediassa, esiin nousevat usein sen negatiiviset puolet ja haasteet. Adoptioon suhtaudutaan vasta viimeisenä keinona, mikäli lasta ei ole saatu biologisella tavalla. Omassa tutkimuksessani haluan antaa äänen ihmisryhmälle, joka jää usein perhekeskusteluissa huomiotta, mutta johon liitetään

usein ennakkoluuloja. Perheen muodostamiseen adoption kautta liittyy samankaltaisia epävarmuuden ja odotuksen tunteita kuin muillakin vanhemmilla.

Tässä tutkimuksessa adoptiolapsella tarkoitetaan yleisesti kansainvälisen adoption kautta perheeseen saapunutta lasta. Työssä ei ole eritelty adoptiolapsen lähtö- tai kohdemaata eikä ikää. Tämä johtuu siitä, että adoptioperheisiin keskittyntä tutkimusta on rajallisesti ja liian yksityiskohtainen aineiston rajaaminen olisi suppeuttanut sitä lisää. Suomessa adoptioluvan antaa adoptiolautakunta (2017). Ennen adoptiota on sitä harkitsevien osallistuttava adoptioeuvontaan, jossa pyritään selkiyttämään vanhemmuuteen liitettäviä tekijöitä, muun muassa yksilöiden motiiveja, taloudellista tilannetta sekä edellytyksiä vanhemmuuteen (Sosiaali- ja Terveysministeriö, n.d.). Adoptio-oikeutta Suomessa hakevan on oltava vähintään 25-vuotias, mutta adoptiolapsen ollessa alaikäinen, enintään 50-vuotias. Lain mukaan aviopuoliset ovat ainoita, jotka voivat adoptoida yhdessä. Myös yksinadoptointi on mahdollista Suomessa. Adoptiossa keskeiseksi nousee lapsen etu ja sen toteutumisen varmistaminen.

Kiintymyssuhde, vaikka onkin vain yksi tekijä lapsen tasapainoisen kehityksen taustalla, on mielestäni äärimmäisen tärkeä aihe, sillä sillä on merkittäviä vaikutuksia sekä yksilön nykyiseen että myöhempään hyvinvointiin kaikilla kehityksen sarakkeilla. Siksi mielestäni kaikkien tulevaisuuden kasvattajien on tärkeää ymmärtää, mitä termillä käytännössä tarkoitetaan ja pyrkiä omassa ammatissaan ja arjessaan takaamaan yksilölle mahdollisuus turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Adoptiovanhemmuuteen liitettävien erityspiirteiden vuoksi on merkittävää tarkastella myös heidän lapsi-vanhempi suhdettaan tarkemmin. Jos vanhemmaksi tuleminen prosessi ja perheen muodostaminen noudattaa erilaisia polkuja, on mahdollista, että ne eroavaisuudet näkyvät myös vanhempien kertomuksissa. Nämä havainnot voivat valaista lisää sitä, millainen adoptiovanhempien ja -lasten välinen suhde on, miten se muodostuu ja mille tukipilareille se rakennetaan. Nämä tulkinnat voivat osaltaan auttaa laajentamaan entisestään käsitystä siitä, miten kiintymyssuhde lapsen ja aikuisen välillä rakentuu.

Tämän tutkielman tutkimuskysymys voidaan tiivistää yhdeksi kokonaisuudeksi:

1. Miten adoptiovanhemmat kuvaavat kertomuksissaan kiintymyssuhdetta adoptiolapseensa?

2 Kiintymyssuhdeteoria

2.1 Kiintymyssuhteen merkitys lapsen hyvinvoinnille

Kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille, toisin sanoen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle tyytyväisyydelle, on tutkittu paljon (mm. Ainsworth ym., 1978; Bowlby, 1973/ 1982; Sroufe, 1997). Kuuluisimmat teoretikot ovat John Bowlby ja Mary Ainsworth kollegoineen, joiden teoriapohjat vaikuttavat yhä edelleen siihen, miten kiintymyssuhde ymmärretään tänä päivänä. Turvalliseen kiintymyssuhteeseen liittyy lapsen kokemus siitä, että ensisijainen hoitaja vastaa hänen tarpeisiinsa tehokkaasti ja oikein (Sroufe, 1997). Näin lapsi oppii, että apu ja hoito ovat saatavilla, jolloin pohja turvalliselle kiintymyssuhteelle on luotu. Tutkija korostaa, että kiintymyssuhde rakentuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa, eikä sitä pidetä yksilöllisenä piirteenä. Kun ensisijainen hoitaja reagoi toistuvasti lapsen tarpeisiin ja näin toimiessaan luo turvallisen kiintymyssuhteen, epäjohtonmukaiset reaktiot tai laiminlyönnit puolestaan horjuttavat suhteen turvallisuutta. Jo Bowlby (1952, s. 46-50) kokosi yhteen merkittävän määrän tutkimuksia kiintymyssuhteeseen liittyen ja totesi, että ensisijaisen hoidon eväämisellä lapselta on merkittäviä seurauksia tämän sosiaaliseen, emotionaaliseen sekä psykologiseen terveyteen ja jotkin näistä seurauksista voivat olla pysyviä.

Sroufe (1997) korostaa luottamuksen ja kiintymyssuhteen yhteyttä. Hänen mukaansa turvallinen kiintymyssuhde takaa lapselle kyvyn luottaa ihmisiin ja siihen, että hänen tarpeisiinsa reagoidaan. Fonagy (2001, s. 9) jatkaa turvallisesta kiintymyssuhteesta ja sen vaikutuksista lapsen kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyen, sillä lapsen uskoessa hoitajan saatavuuteen ja siihen, että tämä reagoi nopeasti hänen hätäänsä, lapsi rohkenee tutkia omaa elinympäristöään ja samalla kehittää edellämäinittuja taitojaan. Turvallisen kiintymyssuhteen ja kognitiivisen kehityksen yhteyttä tarkasteltaessa on huomattu, että kognitiivinen kehitys on yhteydessä sopivaan määrään virikkeitä sekä hoitajan saatavuuteen (Tizard & Reese, 1974). Esiin on nostettu myös se, miten kielellinen, akateeminen sekä kognitiivinen kehitys ovat kytköksissä lapsuuden huolenpitoon (Vandell ym., 2010). Lisäksi lapsuuden kiintymyssuhteen vaikutukset ihmisen tunteiden säätelystä vastaaviin hermojärjestelmiin voivat ylettyä aikuisikään asti (Moutsiana ym., 2014). Turvattomasti lapsuudessaan kiintyneille aikuisille oli haasteellisempaa ylössädellä positiivisia

tuntemuksia. Edelleen kiintymyssuhteen laadulla on huomattu yhteys lasten käytösongelmien kehitykseen (Fearon ym., 2010).

Sroufen erittelemä aikaisessa vaiheessa omaksuttu ympäristöön tutustuminen sekä sopeutuminen ovat yhteydessä myös adaptaatioon myöhemmällä iällä, sillä turvallisen kiintymyssuhteen luoneet lapset kehittyvät tehokkaasti reagoiviksi ja autonomisiksi yksilöiksi johtuen luottamukseen perustuvasta uteliasuudesta ympäristöä kohtaan (Matas, Arend & Sroufe, 1978). Leikki-tilanteissa turvallisesti kiintyneiksi luokitellut lapset olivat ahkerampia, positiivisempia sekä kyvykkäämpiä työskentelemään ikätoveriensa kanssa kuin turvattomasti kiintyneet osallistujat, viitataan siihen, että turvallisesti kiintyneiden lasten sosiaalinen adaptiivisuus oli korkeampi kuin muiden. Samaan lopputulokseen tulivat myös Waters, Wippman ja Sroufe (1979), joiden mukaan lapset, jotka olivat määritelty turvallisesti kiintyneiksi, sopeutuivat helpommin ikäistensä joukkoon ja nauttivat suurempaa suosiota siinä. Yllämainittu uteliasuus omaa elinympäristöä kohtaan todettiin jälleen suuremmaksi kuin turvattomasti kiintyneillä, samoin empaattisuus, jonka lisäksi muut lapset etsivät turvallisesti kiintyneiden lasten seuraa useammin kuin muiden. Lapset, joilla oli turvallinen kiintymyssuhde, pystyivät ratkomaan sosiaalisia ongelmatilanteita onnistuneemmin sekä omasivat joustavimmat asenteet ja odotukset vertaissuhteita kohtaan, verrattuna turvattomasti kiintyneisiin ikätovereihinsa (Raikes & Thompson, 2008).

Sekä lapsen kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaansa että myöhemmät kontaktit muiden ikäistensä kanssa vaikuttavat osaltaan positiivisesti aikuisiän mielenterveyteen (Oldfield, Humphrey & Hebron). Turvallisesti kiintyneiden lasten emotionaalinen tasapaino on parempi, jonka vuoksi he kestävät muun muassa stressiä paremmin (Karreman & Vingerhoets, 2012). Heidän psyykinen terveytensä taas perustuu eri asioille, kuin turvattomasti kiintyneiden, esimerkiksi läheisten ihmissuhteiden arvostukselle. Turvattomalla kiintymyssuhteella on löydetty yhteys psykologisiin vaikeuksiin, esimerkiksi masennukseen (Lee & Hankin, 2009). Turvallisesti kiintyneillä lapsilla esiintyi vähemmän sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää ahdistusta kuin turvattomasti kiintyneillä (Brumariu & Kerns, 2008). Lisäksi lasten turvallinen kiintymyssuhde ennusti positiivisempaa suhtautumista omaan itseensä sekä muihin (Clark & Symons, 2009).

Turvallisen kiintymyssuhteen sijasta lapsen kiintymyssuhde voi olla myös turvaton. Boris ja Zeanah (1999) korostavat, että tutkijoiden kesken on epäselvää, tulisiko kiintymyssuhdehäiriöistä puhua lapsen sisäisinä ongelmina vai onko kyseessä pikemminkin

tietylle ihmissuhteelle ominainen, refleктоiva käytösmalli. Zeanah (2000) jakaa turvattoman kiintymyssuhteen kolmeen alakategoriaan: ristiriitaiseen, jäsentymättömään sekä välttelevään. Tutkijan mukaan edellämainittuja kiintymysmalleja omaavilla lapsilla on suurempi todennäköisyys altistua fyysisille, sosiaalisille, emotionaalisille sekä psyykkisille häiriöille ja oireille.

Tutkimustiedon valossa voidaan sanoa, että turvallinen kiintymyssuhde toimii yhtenä merkittävän tekijänä takaamassa lapselle tasapainoisen psyykkisen, fyysisen, emotionaalisen sekä kognitiivisen kehityksen. Samoin turvaton kiintymyssuhde voi olla este normaalille kehitykselle. Lapsi, joka uskoo olevansa merkityksellinen läheisilleen, luottaa myös omaan arvoonsa ja muiden apuun ja kykenee näin ollen tutkimaan ympäristöään rohkeasti ja luomaan merkityksellisiä suhteita, jotka ovat keskeinen osa yksilön elämää. Samoin oman merkityksellisyyden ymmärtäminen ja toimijuuden vahvistuminen voivat toimia suojaavana tekijänä esimerkiksi mielenterveyden häiriöitä vastaan. Adoptiolapsista keskusteltaessa kiintymyssuhde nousee erityisen usein esille, sillä monet heistä tulevat instituutio-oloista, joissa kiintymyssuhteen muodostaminen ei aina ole ollut mahdollista. Tämän lisäksi he ovat voineet altistua eriasteiselle deprivatiolle, hoidon puutteelle, joka taas vaikuttaa lapsen myöhempään hyvinvointiin. Siksi kiintymyssuhteen ja erityisesti hoivan puutteen vaikutuksia on tutkittu laajasti adoptiolapsilla (Tizard & Rees, 1974; Rutter, 1998; van Ijzendoorn & Juffer, 2006).

2.2 Kiintymyssuhdeteorian historia

Harry Harlow (1958) kritisoi yhtenä ensimmäisistä tutkijoista ajatusta siitä, että lapsen ja ensisijaisen hoitajan suhde perustuisi ainoastaan primitiivisille tarpeille, kuten kivulle tai nälälle ja olisi näin ollen vain luonnollinen seuraus näihin vaatimuksiin vastaamisesta. Hänen mukaansa äiti-lapsi suhde oli itsenäinen, riippumaton yksinkertaisista tarpeista ja ylettyi koko yksilön elämän läpi. Näin eritoten siksi, koska lapsi lakkaa yhdistämästä hoitajansa esimerkiksi nälän tunteen sammuttamiseen mitä enemmän hänen toimijuutensa kehittyy, jolloin suhteen perustana ei voida enää pitää tarpeiden täyttämistä (Harlow, 1958). Primitiivisten tarpeiden sijaan Harlow korosti kiintymyksen ja rakkauden merkitystä ihmisen kehitykselle ja kyseenalaisti näin ollen sen ajan valtaa pitäneet psykoanalyttiset selitysmallit (Kobak, 2012,10).

Harlow ja Zimmermanin (1959) urauurtavat apinakokeet pyrkivät selventämään poikasten ja heitä varten häkkeihin rakennettujen sijaisemojen kiintymyksen edistymistä useilla eri kokeilla. Merkittävimmäksi tulokseksi nousi ilmiö, jonka mukaan poikaset lähentyivät enemmän pehmeistä materiaaleista koottuun sijaisemoon, jonka kosketus lohdutti, kuin ruokaa tarjoavaan, mutta kovasta rautalangasta rakennettuun äitiin. Kokeet näyttivät toteen sen, että poikaset pitivät suuremmassa arvossa läheisyyttä kuin ruokaa. Apinanpoikasilla huomattiin myös sama ilmiö kuin ihmislapsilla: ne käyttivät pehmeärakenteista emoaan turvallisena perustana (*eng.secure base*), johon luottaminen tuki niiden turvallisuuden tunnetta ja mahdollisti ympäristön tutkimisen (Harlow & Zimmerman, 1959).

Kuten Bowlbykin, Harlow oli kiinnostunut lapsuuden sosiaalisen hoivan puutteen, eli deprivaaation vaikutuksista yksilön kehitykselle. Hän tutki ilmiötä sosiaalisen eristämisen kautta apinakokeilla ja seurasi muutoksia eläinten käytöksessä (Kobak, 2010, s. 10 – 14). Merkittävää oli, että apinoilla esiintyviä eristämisen seurauksia, kuten pakko-oireita, pelkotiloja sekä lamaantumista ei kyetty täysin poistamaan, vaikka niiden sallittiin palata ikätovereidensa seuraan. Äidin hoivan puuttumisen merkitykset sosiaaliselle kanssakäymiselle, hyvinvoinnille sekä seksuaaliselle käytökselle olivat ilmeiset. Samoin kuin on ehdotettu ihmislapsilla, myös apinanpoikasilla keskeistä oli deprivaaation pituus: mikäli eristäminen oli jatkunut yli 6 kuukauden ajan, sen kaikkia vaikutuksia oli mahdotonta peruuttaa. Harlow toi esille sen, että ensisijaisen hoitajan ja lapsen kiintymyssuhteen laadulla on merkitystä myöhempisiin sosiaalisiin suhteisiin, joita yksilö muodostaa.

Harlown esittämät ajatukset toimivat innoituksena myös John Bowlbyn tutkimuksille ja hän käyttikin Harlown muodostamaa teoriapohjaa empiirisenä todisteena muun muassa pyrkiessään kumoamaan siihen aikaan vallalla olleen ajatuksen siitä, että kiintymyksen kehitykselle keskeisintä on oraalinen mielihyvä (van der Horst, LeRoy & Van Deer, 2008). Kobak (2012, 15) selventää, että Harlown tutkimustyö toimi pohjana Bowlbyn myöhemmin muodostamalle teoriakokonaisuudelle. Bowlby oli psykoanalyttikko, mutta kritisoi aatteen tarvetta korostaa lapsen fantasioita ja sisäistä maailmaa tosielämän kokemusten sijasta (Hazan & Shaver, 1994). Hänen omat kokemuksensa olivat ristiriidassa psykoanalyttisen teorian kanssa: instituutioissa elävät lapset kyllä saivat ruokaa, mutta voivat silti huonosti. Tämä ei istunut yksin psykoanalyttiseen ajattelutapaan siitä, että lapsi rakastaa hoitajaansa vain koska yhdistää tämän ruuansaantiin. Niinpä Bowlby yhdisteli kiintymyssuhdeteoriassaan etologiaa sekä muita ihmisen kykyyn prosessoida tietoa liittyviä teorioita (Petters, 2019). Bowlby pyrki selittämään ihmisessä toimivia hallintajärjestelmiä sekä sitä, miten kyseiset järjestelmät pystyvät aktivoitumaan ympäristön ärsykkeiden avulla (Kobak, 2012, s. 15). Bowlbyn pyrkimykset taas innoittivat Mary Ainsworthin kollegoineen luomaan vierastilannemenetelmän, jota osaltaan auttoi kiintymyssuhteen eri alalajien tunnistamisessa ja tutkimisessa.

Yllämainitut seikat huomioon ottaen, Harlown asema kiintymyssuhdetutkimuksen uranuurtajana vaikuttaa oikeutetulta. Kiintymyssuhde, kuten se tunnetaan nykypäivänä, on luotu yhteistyössä lukuisten eri tutkijoiden kanssa ja siihen liittyy useita eriäviä näkemyksiä. Harlown lisäksi on kuitenkin olemassa kaksi eri tutkijaa, joiden nimi esiintyy useimmiten kiintymyssuhteesta puhuttaessa ja joiden työn jäljet näkyvät edelleen kiintymyssuhdetutkimuksessa. He ovat John Bowlby ja Mary Ainsworth ja heidän teorioilleen on täten jätetty omat osiot, joissa niitä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin.

2.3 Kiintymyssuhde John Bowlbyn mukaan

John Bowlby (1982) oli samoilla linjoilla Harry Harlow'n (1958) kanssa siitä, että äidin ja lapsen suhde on primäärinen itsenäinen, oraaliset vaatimukset ylittävä tarve. Bowlby (1951) korosti, että lapsen mielen hyvinvoinnille ensisijaisen merkittävää on läheinen ja hellä suhde äitihahmoon (*eng. mother figure*), suhde, joka toimii tyydyttävällä tavalla molemmille osapuolille. On tärkeää huomata, että äitihahmo- termiin tutkija mukaanlukii kenet tahansa, johon lapsi rakensi kiintymyssuhteen ja joka vastasi ensisijaisesti lapsen tarpeista. Sen lisäksi, että kiintymyssuhteen muototututumisen taustalla eivät olleet lisääntymisen tai ruuansaamisen motiivit, Bowlbyn mielestä kiintymyssuhde oli vahvasti yhteydessä biologiseen tarpeeseen pitää lapsi turvassa ja näytteli täten perustavanlaatuisia osaa ihmisen käytöksessä (Bowlby, 1982).

Bowlby (1982) pyrki kiintymyssuhdeteoriallaan käsittelemään sekä pysyvää kiintymystä, jonka lapsi muodostaa ensisijaiseen hoitajaansa, että kiintymyskäyttäytymistä. Bowlbyn mukaan kiintymysmallit ovat pysyviä koko ihmiselämän ajan, mutta niitä on mahdollista muokata kokemusten kautta (Palombo, Bendicson & Koch, 2009, s. 294). Varhaiset kiintymyskokemukset ennakoivat sitä, miten käyttäytymisjärjestelmät, jotka ovat yhteydessä kiintymiseen, operoivat. Nämä käyttäytymisjärjestelmät muodostavat Bowlbyn teorian perustan, jossa näkyy hänen biologinen näkökulmansa. Bowlbyn (1982) mukaan käyttäytymisjärjestelmien pohjana on pyrkimys pitää yllä homeostaasi, eli kehon tasapaino. Kobak (2012, s. 15) jatkaa, että Bowlby ajatteli käyttäytymisjärjestelmän takana toimivan hallintajärjestelmän (*eng. control system*) joka muokkaa ihmisen toimintaa vastaamaan ympäristön ärsykkeisiin. Bowlby (1982) näki hallintajärjestelmän mahdollistavan yksilön nopean ja joustavan käytöksen, sillä se tavoittelee aina tiettyä lopputulosta, kiintymyksestä puhuttaessa läheistä yhteyttä ensisijaiseen hoitajaan. Järjestelmä ottaa vastaan palautetta ympäristöltä, esimerkiksi ensisijaiselta hoitajalta ja lopputuloksesta riippuen joko pitää toimintamallin samana tai muuttaa toimintamalliaan (Damon, 1983, s. 31). Bowlbyn ajatukset hallintajärjestelmistä olivat suhteellisen yksinkertaisia, ottaen huomioon, että hänen aikanaan kognitiivinen psykologia ei ollut kehittynyt tasolle, jolla niitä olisi voitu hahmotella lisää (Petters, 2019). Hänen ehdottamansa, tiedonkeruuseen perustuva kiintymyssuhde on nykypäivänä tutkittu muun muassa kiintymyssuhteen mallintamiseen keskittyvillä tutkimuksilla, jotka tukevat hallintajärjestelmien olemassaoloa.

Bowlby (1982) koki tärkeäksi erottaa kiintymyssuhteen ja kiintymyskäyttäytymisen (*eng. attachment behavior*), joka on keskeinen osa edellä mainittua käyttäytymisjärjestelmää. Kiintymyssuhteella Bowlby tarkoitti lapsen pysyvää ja tilanteesta riippumatonta taipumusta hakea läheisyyttä ja eritoten turvaa pelottavissa tai uhkaavissa tilanteissa tietyltä ihmiseltä. Kiintymyskäyttäytyminen taas on hänen mukaansa käytöstä, jonka avulla yksilö pyrkii ylläpitämään jo muodostetun läheisyyden ihmisen kanssa, jonka kyky selviytyä elämästä on tunnistettu korkeammaksi, tai hakemaan tätä läheisyyttä uudelleen. Tämä käytös on erityisen ilmeistä, mikäli lapsi pelästyy tai on kipeä. Bowlby korostaa, että kiintymyskäyttäytymistä voi olla haastavaa observoida normaalissa elämässä. Kuitenkin lapsen uskomus siitä, että ensisijainen hoitaja on saatavilla ja kyvykäs vastaamaan hänen tarpeisiinsa, auttaa lasta saavuttamaan turvallisuuden tunteen. Palombo kollegoineen (2009, s. 296) selventävän, että Bowlby uskoi kiintymyskäyttäytymisen muodostuvan lukuisista, intuitiivisista reaktioista. Nämä toiminnot kehittyvät lapsilla ensimmäisen ikävuoden aikana eri tahtiin ja pyrkivät yhdistämään lapsen ensisijaiseen hoitajaan.

Palombo työtovereineen (2009, s. 294) jatkavat Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriasta kertomalla, että hänen pyrkimyksenään oli sovittaa se objektiivisuusteoriaan. Tämän hän teki luomalla käsitteen sisäisistä toimintamalleista (*eng. Internal Working Models, IWM*), joiden kehittyessä lapsi rakentaa käsitystään omasta sisäisestä sekä ulkoisesta maailmasta. Nämä sisäiset toimintamallit kehittyvät yhdessä kielen ja lapsen kokemusten myötä monimutkaiseksi, hierarkkiseksi kokonaisuudeksi, ja vaikuttavat osaltaan käyttäytymisjärjestelmän toimintaan. Bowlbyn ehdottamia sisäisiä toimintamalleja ja niiden kehitystä lapsuudessa on tutkittu vähän (Sherman, Rice & Cassidy, 2015). Laajentaakseen Bowlbyn aloittamaa teorisointia näitä malleista, lapsen kognitiivinen kehitys olisi otettava huomioon vanhempiin liittyvien tekijöiden lisäksi. Bowlby (1982) ehdotti, että lapsen uudet kokemukset joko vahvistavat tai muokkaavat uusiksi sisäisiä toimintamalleja. Kaikki lapset eivät koe ympäristön ärsykeitä samalla tavalla ja tämä vaikuttaa sisäisten toimintamallien kehitykseen kanssa (Sherman, Rise & Cassidy, 2015). Sisäisiin toimintamalleihin vaikuttavat todennäköisesti myös muut seikat, kuin kokemukset ensisijaisen hoitajan kanssa. Kuitenkin Bowlbyn perusidea siitä, että lapsi luo sisäisiä toimintamalleja kiintymykseen liittyen, tukee muun muassa Johnsonin ja tämän kollegoiden (2010) tutkimus. He huomasivat, että turvallisesti kiintyneet lapset olettivat lasten hakevan turvaa hoitajilta ja vastaavasti hoitajien tarjoavan sitä heille.

Luodessaan kiintymyssuhdeteoriansa, Bowlby rakensi siitä ohjaavan kliinisen toimintatavan (Levy, William, Scott & Bernecker, 2011). Bowlbyn mielestä terapeutti voi toimia

kiintymyksen kohteena ja tämän tulisikin olla luottamuksellinen henkilö, jonka avulla asiakas voisi käydä läpi omia kokemuksiaan. Terapeutti olisi asiakkaalleen ikään kuin turvapesä, samalla lailla kuin ensisijainen hoitaja lapselle, joka auttaisi tätä peilaamaan aiempia tapahtumia ja etsimään uusia tapoja toimia.

2.3.1 Ensisijaisen hoitajan puute ja eroahdistus

Bowlbyn näkemys kiintymyssuhteen tarpeellisuudesta lapsen hyvinvoinnille lähti pitkälti hänen tutkimuksistaan, jotka keskittyivät lapsiin, joilta tämä suhde oli evätty. Bowlby (1951) puhui ensisijaisen hoitajan puutteesta (*eng. maternal deprivation*), usein lyhennettynä pelkäksi deprivatioksi. Hänen mukaansa ilmiön negatiivinen merkitys lapsen hyvinvoinnille oli voimakkain, mikäli hoidon puute ajoittui lapsen ensimmäiseen ikävuoteen, joista kolmesta kuuden kuukauden ikään sijoittuvaa deprivatiota hän piti erityisen haitallisena. Bowlby kuitenkin korosti, että ilmiöllä oli negatiivinen yhteys persoonallisuuden kehitykseen myös, jos se sijoittui lapsen neljään ensimmäiseen ikävuoteen. Varmana hän piti sitä, että hoitajan puutteella oli merkittäviä vaikutuksia lapsen tulevaisuuteen: fyysisen, psyykkisen ja älyllisen kehityksen kaari saattoi häiriintyä ja jättää lapsen kehityksellisesti jälkeen ikätovereistaan. Bowlby kuitenkin uskoi, että deprivatiion vaikutuksia on mahdollista korjata, mikäli niihin reagoidaan ajoissa (Bowlby, 1951).

Instituutiotaustaisilla lapsilla, jotka eivät ole saaneet tarvittavaa vastavuoroisuutta, emotionaalista tukea tai lämpöä siellä ollessaan ensisijaiselta hoitajalta, on huomattu ilmenevän enemmän käytösongelmia sekä keskittymishäiriöitä verrattuna lapsiin, joilla ei ole samaa historiaa (Merz & McCall, 2010). Käytösongelmien määrä oli yhteydessä lapsen ikään adoptiohetkellä: 18 kuukauden ikäisinä tai vanhempina adoptoiduilla lapsilla esiintyi enemmän käytöshäiriöitä kuin nuorempana adoptoiduilla. Myös tunne-elämän vaikeudet olivat yleisempiä lapsilla, joiden lapsuuteen oli kuulunut instituutioissa ilmennyttä deprivatiota (Colvert ym., 2008). Todisteita deprivatiion merkityksestä lapsen kognitiiviselle kehitykselle on myös löydetty, mutta lapsen ikä adoption aikana vaikutti tähänkin (Rutter, 1998).

Bowlbyn (1951) mukaan deprivatiolla on erilaisia tasoja. Osittaisella deprivatiolla hän viittaa lapsiin, joiden hoitajat olivat samassa tilassa lapsen kanssa, mutta eivät erinäisistä syistä kyenneet vastaamaan lapsen tarpeisiin ja tarjoamaan tälle kaivattua läheisyyttä. Näissä tilanteissa lapsi oli mahdollista siirtää sellaisen henkilön huomaan, jonka tämä tunsi ennalta,

taikka sijaishuoltajalle, joilla oli paremmat puitteet huolehtia lapsesta. Täyden deprivaaation Bowlby näki vaikutukset laitosoiloissa eläneillä lapsilla, joilla ei ollut mahdollisuuksia muodostaa turvallista kiintymyssuhdetta kehenkään (Bowlby, 1951). Kobak (2012, 15-16) kertoo, että Bowlbyn huomio kiinnittyi äidin ja lapsen kiintymyssuhdetta tutkiessaan pitkittyneen eron vaikutuksien ilmenemiseen lapsessa. Fonagy (2001, 7) artikuloi Bowlbyn todenneen, että pitkän erojakson aikana lapsen käytös eteni aina samalla tavalla. Bowlby nimitti näitä toimintatapoja reaktioiksi eroon (*eng. reactions to separation*) ja jakoi mallin kolmeen vaiheeseen: protestointiin (*eng. protest*), epätoivoon (*eng. despair*) ja irtautumiseen (*eng. detachment*) (Fonagy, 2001, 7). Bowlby (1973, 3 – 24) kuvasi eri vaiheita seuraavasti: protestointivaiheessa, joka yleisesti tunnetaan eroahdistuksena, lapsi alkaa vaistota eron mahdollisuuden ja saattaa käyttäytyä vihaisesti, itkeä, etsiä vanhempaa tai paeta tilanteesta. Oireet ovat hänen mukaansa voimakkaimmillaan öisin ja kestävät noin viikon. Protestointivaihetta seuraa epätoivo, jolloin lapsi on fyysisesti apaattinen, vetäytyvä, itkuinen sekä aggressiivinen läheisiään tai esimerkiksi lelujaan kohtaan. Nämä reaktiot ilmentävän Bowlbyn mukaan lapsen surua menetettyä vanhempaa kohtaan. Viimeisenä vaiheena on irtautuminen, jolloin lapsi näyttää palautuvan eroa edeltäneeseen tilaan, mutta muutos näkyy hoitajan palatessa, jolloin lapsi yleensä reagoi tähän epänormaalisti. Epänormaallilla käytöksellä Bowlby (1982) tarkoittaa esimerkiksi palanneen hoitajan välttelyä, poispäin kääntymistä tai muita torjuvia reaktioita. Hetken päästä lapsi voi kuitenkin alkaa vaativaksi ja riippuvaiseksi, jopa vahtia hoitajaansa ja reagoida vihaisesti, mikäli tämä katoaa uudestaan.

Bowlby selventää, että irtautumisvaiheessa lapsen kiintymyskäyttäytyminen ei toimi, sillä hänen defenssinsa, eli minän psyykkiset puolustusrefleksit, jotka pyrkivät suojelemaan häntä, ovat toiminnassa. Tunteet ja käytös liittyen kiintymykseen ovat hetkellisesti toissijaisia defenssien ottaessa vallan, eivätkä ympäristön signaalit pääse aktivoimaan niitä. Bowlby kuitenkin tuo esille, ettei muodostettu kiintymyssuhde katoa näiden reaktioiden seurauksena, vaan hetkellinen muutos koskee ainoastaan kiintymyskäyttäytymistä (Bowlby, 1982). Eron sattuessa lapsi siis ahdistuu ja protestoi tilannetta, suree vanhemman poislähtöä ja lopuksi irrottautuu hänestä hetkellisesti, suojaen näin itseään mahdollisuuden toistuvuuden varalta (Bowlby, 1960). Mikäli ero ensisijaisesta hoitajasta, johon lapsi on muodostanut kiintymyssuhteen, jatkuu, on sillä huomattu yhteys muun muassa aikuisiän masennukseen (Hennessy, Deak & Schmil-Webb, 2010).

2.4 Kiintymyssuhde Mary Ainsworthin mukaan

Palombon ja kollegoiden (2009, s. 3) mukaan Maryn Ainsworth oli erityisen keskittynyt lapsen tarpeeseen kokea turvallisuutta ja tämä huomio vei hänet kiintymyssuhdetutkimuksen pariin. Ainsworth ei allekirjoittanut Bowlbyn oletusta siitä, että lapsen eroahdistus oli mittari tämän kiintymyksestä hoitajaansa (Fonagy, 2001, s. 11). Ainsworth, Blehar, Waters ja Wall (1978, 22) uskoivat, että kaiken keskeisintä oli se, pystyikö lapsi käyttämään hoitajaansa turvapesänä (*eng. secure base*), toisin sanoen luottamaan siihen, että tämä on saatavilla ja kyvykäs vastaamaan lapsen tarpeisiin, jolloin ympäristön tutkiminen, vaikkakin suhteellisen lähellä hoitajaa, on mahdollista. Kyky uskoa ensisijaisen hoitajan saatavuuteen, eli käyttää tätä turvapesänä on turvallisen kiintymyssuhteen peruserä, johon kiintymyssuhdeteoria nojautuu (Bowlby, 1982; Waters & Cummings, 2000). Tätä kiintymyssuhteeseen yhdistyvää turvapesän käsitettä ja siihen nojaavia käytösmalleja on tutkittu myös aikuisilla (Crowell ym., 2002). Aikuisten kohdalla tämä käytös on kuitenkin epäsäännöllisempää, hienovaraisempaa, kontekstikohtaista sekä usein suullista verrattuna lapsiin. Siksi sen tutkiminen luonnollisissa olosuhteissa on haasteellista.

Täten tutkijoiden mukaan (Ainsworth ym., 1978, s. 21, s. 95, s. 299-304) lapsen eroahdistus liittyi ennemmin hoitajan odotettuun toimintaan kuin itse eroon. Kehitettyään vierastilannemenetelmän (eritelty tämän tutkimuksen myöhemmissä osioissa), Ainsworth kollegoineen sai selville, että ahdistus ja helpotus liittyen hoitajan poistumiseen jaetusta tilasta ja myöhemmin paluu sinne oli vahvasti yhteydessä hoitajan poikkeavaan käytökseen. Reaktiot eivät siis liittyneet ainoastaan hoitajan katoamiseen lapsen näköpiiristä vaan tämän uudesta toimintatavasta. Vierastilannemenetelmä vahvisti Ainsworthin ja tämän tutkimusryhmän odotukset: hoitajan saatavuus lapsen näkökulmasta oli merkittävin tekijä kiintymyssuhteen muodostumisessa. Lapset, joiden kokemusten mukaan hoitaja, vaikka poistuisikin näköpiiristä ajoittain, on aina saatavilla, eivät huolestu hetkellisestä erosta. Sellaiset lapset, joilla ei ole samanlaista varmuutta hoitajan saatavuudesta, reagoivat voimakkaammin tämän lähtöön (Ainsworth ym., 1978, s.21, s. 95, s. 299 – 304)

Ainsworth tutkimusryhmineen laajensi kiintymyssuhteeseen liittyvää teoriapohjaa ja toi esille hoitajan huolenpitoon liittyvien erojen merkityksen kiintymyssuhteelle (Kobak, 2012, s. 18). Tämä näkökulma nostaa esille hoitajan sensitiivisyyttä ja lapsen ja hoitajan välisen vuorovaikutuksen laatua (Palombo ym., 2009, s. 304). Tämä näkyy Ainsworthin ja hänen tutkimusryhmänsä (Ainsworth ym., 1978, s. 137 – 153) tuotoksissa, joihin kuuluu muun

muassa hoitajan sensitiivisyyden jaottelu erinäisiin kategorioihin. Palombo ryhmineen (2009, s. 304) tuo esille Ainsworthin luoman vierastilannemenetelmän empiirisen merkityksen, sillä sen avulla kehitettiin standardoituja välineitä, joilla hoitajan ja lapsen kiintymyssuhteen laadun havainnoiminen oli mahdollista. Vierastilannemenetelmä on ollut yleisesti käytössä eri psykologian alojen tutkimuksissa ja se on auttanut luomaan vertailukelpoista tietoa kiintymyssuhteista.

2.5 Vierastilannemenetelmä ja kiintymyssuhdetyypit

Ainsowrthin ja kollegoiden (1978) kehittänyt vierastilannemenetelmä (*eng. Strange Situation*) toimii kiintymyssuhdetutkimuksen empiirisenä pohjana määriteltäessä lapsen kiintymyssuhdetyyppejä. Tässä koeasetelmassa valitut lapset kävivät läpi yhdeksän eri asetelmaa, joista ensimmäinen oli vähiten kuormittava ja viimeinen haastavin. Tarkoituksena oli tutkia sitä, miten lapsi suhtautuu hoitajansa poistumiseen ja vastaavasti tämän paluuseen. Tutkittaviin tilanteisiin kuului muun muassa leikkitilanne yhdessä hoitajan kanssa oudossa tilassa, uuden ihmisen sijoittaminen tilaan ja lopulta hoitajan hetkellinen poistuminen tilasta. 106:sta kokeeseen osallistuneesta lapsesta kaikki olivat noin 1-vuotiaita, jakoivat samankaltaisen sosioekonomisen aseman sekä saman kulttuuritaustan ja tulivat Baltimoren alueelta. Tutkimustilanteiden pohjalta Ainsworth kollegoineen päätyi erottelemaan osallistuneet lapset kahteen ryhmään: turvottomasti kiintyneisiin ja turvallisesti kiintyneisiin, joista turvottomat jaoteltiin vielä kahteen alaluokkaan: ristiriitaisiin ja vältteleviin. Turvallisesti kiintyneitä lapsia oli 66 prosenttia kun taas vältteleviä 22 prosenttia ja ristiriitaisesti kiintyneitä 12 prosenttia. Koska pojat ja tytöt jakautuivat tutkimustuloksissa tasaisesti kaikkiin kiintymyssuhderyhmiin, sukupuolta ei otettu huomioon kyseisessä tutkimuksessa, sillä sen ei ajateltu olevan merkittävä tekijä määriteltäessä kiintymyssuhdetyyppejä.

Ainsworth tutkimusryhmineen (1978) tuki ajatusta siitä, että turvallisesti kiintyneet lapset ovat yleisesti luottavaisempia toisten ihmisten suhteen, uskoen itseensä ja omaan arvokkuuteensa muiden silmissä sekä tietävät, että heidän tarpeisiinsa vastataan. Tämä on seurausta siitä, että lapsen viesteihin on reagoitu tehokkaasti ja tarkasti ja lapsi on oppinut, että vaikkei hoitaja aina ole näköpiirissä, tämä tulee paikalle heti, jos lapsi kohtaa ongelmia. Tutkijoiden mukaan lapsella on näin kyky käyttää ensisijaista hoitajaansa tukipilarina ja tutkia uteliaasti ja rohkeasti ympäristöään, kehittäen näin kykyjään, vaikka lapsi välillä hakeekin hoitajastaan turvaa jatkaa toimintaansa. Ainsworth kollegoineen huomasi, että kun turvallisesti kiintyneiden lasten hoitajat lopulta poistuivat yhteisesti jaetusta tilasta, heidän levottomuutensa oli ilmeistä, vaikka he eivät välttämättä itkeneet. Kuitenkin hoitajan palatessa he hakeutuvat välittömästi tämän syliin, hakien kontaktia ja turvallisuuden kokemusta. Paluuhetkellä lapset saattoivat itkeä, mutta rentoutuivat hoitajan avulla nopeasti ja kykenivät jatkamaan leikkejään. Heidän reaktionsa vieraaseen ihmiseen samassa tilanteessa olivat myös luottavaisempia ja he vastasivat hoitajiensa kehotuksiin myönteisemmin. Turvallisesti kiintyneet lapset myös kartoittivat tutkimustilaa taitavammin kuin muut lapset.

Puhuttaessa turvattomasti kiintyneistä lapsista, Ainsworth kollegoineen (1978) huomasi, että heillä oli vaikeuksia luottaa hoitajan saatavuuteen sekä responsiivisuuteen, eli hänen taipumukseensa reagoida lapsen tarpeisiin. Turvattomasti kiintyneet lapset eivät myöskään kyenneet tukeutumaan hoitajaansa tutkiessaan ympäristöään, eivätkä siksi liikkuneet tilassa yhtä luottavaisesti. Tutkijat jaottelivat turvattomasti kiintyneet lapset edelleen vältteleviin ja ristiriitaisiin. Välttelevästi kiintyneet lapset ovat tottuneet siihen, että hoitajalta ei voi odottaa tarvittua turvaa ja huolenpitoa. Kun vierastilannemenetelmän lopussa hoitaja palaa takaisin jaettuun tilaan, lapsi välttelee kontaktia häneen. Lapsi pyrkii välttämään konfliktia esimerkiksi kääntymällä pois päin hoitajasta, rajoittaen näin sosiaalista kanssakäymistä tämän kanssa, mutta säilyttää muuten läheisyyden tähän. Tutkijaryhmä huomasi, että välttelevien lasten hoitajat kokivat fyysisen läheisyyden lapsen kanssa epämukavaksi ja turhautuivat heihin helpommin. Oli siis luonnollista, että myös lapset kokivat läheisyyden hoitajansa kanssa hankalaksi eikä sillä ollut samanlaista rentouttavaa vaikutusta heihin. Välttelevän kiintymyssuhdetaustan omaavat ihmiset eivät hae turvallisuuden kokemusta muilta (Silverman, 2011), mikä voi johtua siitä, että ensisijainen hoitaja ei ole kyennyt tarjoamaan sitä heille lapsuudessa. Myös tunteiden ylikontrollointia esiintyy välttelevästi kiintyneillä lapsilla (Martis ym., 2012).

Tarkasteltaessa ristiriitaisesti kiintyneitä lapsia, Ainsworth kollegoineen osoitti, että heillä esiintyi usein voimakkaita tunnereaktioita, joiden tarkoitus oli kiinnittää hoitajan huomio. Tämä johtui siitä, että hoitajan käytös oli ollut niin ristiriitaista, epäjohdonmukaista ja impulsiivista, että lapsille oli epäselvää, miten heidän oli toimittava saadakseen läheisyyttä. Tällöin he luottivat huomiota herättäviin reaktioihin kiinnittääkseen hoitajan huomion. Koska ristiriitaisesti kiintyneet lapset eivät kykene saavuttamaan läheisyyttä hoitajaltaan silloin, kun he sitä tarvitsevat, he turhautuvat usein ja selviytyvät heikosti esimerkiksi ongelmanratkaisutilanteista, sillä heille on epäselvää, minkälaista toimintaa heiltä odotetaan. Ristiriitaisella kiintymyssuhteella on huomattu yhteys käytösongelmiin (Moss ym., 2006). Myös heidän itsehillintänsä on ehdotettu olevan heikompi, kuin turvallisesti kiintyneillä (Paret ym., 2014). On ehdotettu, että ristiriitainen kiintymyssuhde lapsuudessa on riskitekijä myöhemmille psyykkisille häiriöille (Sroufe, 2005).

Ainsworthin ja tämän kollegoiden luomaa vierastilannemenetelmää ja sen tuottamia tuloksia on pyritty vertaamaan esimerkiksi Maternal Behavior Q-set (MBQS), testin tuloksiin, joka pyrkii mittaamaan ensisijaisen hoitajan sensitiivisyyttä lasta kohtaan (Behrens, Parker & Haltigan, 2011). Tutkimusten mukaan MBQS-mittarilla on kyetty ennustamaan, miten lapsi

reagoi vierastilannemenetelmässä, sillä hetkellä, kun ensisijainen hoitaja palaa takaisin lapsen luokse jaettuun tilaan. Se on siis onnistunut mittamaan ensisijaisen hoitajan sensitiivisyyttä, joka on turvallisen kiintymyssuhteen perusta. Nykyään esimerkiksi lapsen stressitasoa on pyritty mittaamaan vierastilannemenetelmää hyväksikäyttäen (DePasquale, Raby, Hoye & Dozier, 2018). Tämä siksi, että stressiä lapsille aiheuttavat eniten ne tilanteet, joissa heidän ensisijainen turvallisuuden lähteensä on vaarassa (Gunnar, Talge & Herrera, 2009). Vierastilannemenetelmää voidaan siis käyttää monipuolisesti erilaisissa tutkimuksissa.

2.5.1 Mary Main ja jäsentymätön kiintymyssuhde

Ainsworthin ja tämän tutkimusryhmän (1978) kehittelemien kiintymyssuhdetyyppien lisäksi Palombo kollegoineen (2009, s. 307 – 308) argumentoi, että Mary Main oli tärkeässä osassa näiden tyyppien luokittelussa, sillä hän laittoi merkille, että osa Ainsworthin ja tämän ryhmän koeasetelmaan osallistuneista lapsista jäi heidän luomiensa kategorioiden ulkopuolelle. Main ja Solomon (1990, s. 121 – 161) kehittivät näin ollen oman kategoriansa turvattomasti kiintyneiden lasten alle, nimeltään jäsentymättömästi kiintyneet. Jäsentymättömästi kiintyneiden lasten hoitajat eivät ole kiinnostuneita lastensa tarpeista vaan ovat usein aggressiivisia ja eristäytyneitä. Koska lasten on mahdotonta hakea turvaa tämänkaltaisilta hoitajilta, muodostuu heille helpommin erinäisiä pelkotiloja tai muita dissosiativisia häiriöitä.

Jäsentymättömästi kiintyneet lapset etsivät turvaa hoitajiltaan organisoitumattomilla ja omituisilla tavoilla, esimerkiksi lähestymällä hoitajaa selkä tähän päin tai piiloutumalla häneltä. Lapset, joilla on jäsentymätön kiintymyssuhde ovat ristiriitaisessa tilanteessa: turvapesänä toimiva ensisijainen hoitaja, jonka avulla tutkia maailmaa, aiheuttaa myös ahdistusta ja uhkaa (van Ijzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2003). Main ei ainoastaan kehittänyt yhteistyössä muiden kanssa uutta kiintymyssuhdetyppiä vaan osoitti myös myöhemmissä tutkimuksissaan kiintymyssuhdemallien periytyvyyden (Palombo ym., 2009, s. 308).

Jäsentymätön kiintymyssuhde on liitetty masennusoireisiin, jonka lisäksi lapsilla, joilla on kyseinen kiintymyssuhdetausta, on todennäköisemmin oireita, jotka täyttävät kliiniset kriteerit muille psyykkisille häiriöille (Borelli, David, Crowley & Mayes, 2010). On ehdotettu, että jäsentymättömästi kiintyneet lapset ovat suurimmassa riskissä altistua erinäisille käytös- ja tunne-elämän oireiluille (Zilberstein, 2006). Jäsentymättömästi kiintyneillä lapsilla esiintyy myös enemmän ulkoisia ongelmia, esimerkiksi käytöshäiriöitä, kuin muilla turvattomasti

kiintyneillä tai turvallisesti kiintyneillä lapsilla (Madigan, Atkinson, Brumariu & Lyons-Ruth, 2010).

Palombo työryhmineen (2009, s. 307) kiinnittää huomiota Ainsworthin toteamukseen siitä, että yksinkertaistettujen johtopäätösten tekeminen hänen teorian pohjalta ei ole kannattavaa. Vaikka Ainsworth työryhmineen totesi, että turvallisesti kiintyneet lapset olivat suuremmalla todennäköisyydellä emotionaalisesti tasapainoisempia, ei tämän tyyppisiä vaikeuksia pystytty varmasti yhdistämään yhteenkään kiintymyssuhdetyyppiin. On kuitenkin huomattava, että Mainin esittelemä jäsentymätön kiintymyssuhdetyyppi on poikkeuksellinen siinä, että lapset, joilla se on huomattu, ovat alttiimpia monenlaisille häiriöille (Palombo ym., 2009, s. 307).

2.6 Kiintymyssuhteen kehittyminen

Teoksessaan Ainsworth ja hänen työryhmänsä (1978, s. 23 – 28) erittelivät Bowlbyn kanssa yhteistyössä rakennetun kiintymyssuhteen kehittymisen aikajanan, joka etenee neljässä eri vaiheessa. Lapsen ensimmäiselle ikävuodelle sijoittuvat ensimmäiset kolme vaihetta, mutta Bowlby argumentoi neljännen ilmenevän vasta lapsen ollessa kolme vuotta. Ensimmäisen vaiheen nimi on Ainsworthin ja kollegoiden mukaan varhaisen kiintymyksen vaihe (*eng. the initial pre-attachment phase*). Lapsi ei jaottele hänen lähelleen pyrkiviä ihmisiä, vaan hänen reaktionsa kaikkia kohtaan ovat samankaltaiset. Hän on hyvin herkkä ärsykeille, joita muut ihmiset suuntaavat hänelle. Hymy ja itku ovat esimerkkejä kiintymyskäyttäytymisestä, joilla lapsi pyrkii läheiseen kontaktiin muiden ihmisten kanssa ja ilmentää tarpeitaan sekä etsii huomiota. Lisäksi lapsi pyrkii tarttumalla tai asennon muokkaamisella sylissä (*eng. postural adjustment*) tiiviimpään kontaktiin lähiympäristön kanssa. Kun lapsi pystyy jäsentämään ensisijaisen hoitajan ihmisjoukosta, ensimmäinen kiintymyssuhteen kehittymisen vaihe on päättynyt, mutta tarkkaa aikaa sen loppumiselle ei voida määritellä.

Seuraavaksi Ainsworth työryhmineen (1978, s. 23 – 28) esittelee toisen kehityksen vaiheen, kiintymyssuhteen muodostumisen (*eng. the phase of attachment-in-the-making*). Kuten yllä jo mainittu, lapsi pystyy nyt tunnistamaan läheiset ihmiset ja eritoten ensisijaisen hoitajan näiden joukosta. Suunniteltu läheisyyteen pyrkiminen esimerkiksi tavoittelun kautta on osoitus lapsen kiintymyskäyttäytymisen tehostumisesta, kuten myös tämän taipumus kontrolloida ja suunnata läheisyyteen pyrkiviä toimintamallejaan (*eng. proximity-promoting behavior*).

Noin kuuden kuukauden iässä lapsi siirtyy kolmanteen kehityksen osioon, selkeästi muodostettuun kiintymyssuhteeseen (*eng. clear-cut attachment*) (Ainsworth ym., 1978). Lapsen toimijuus on nyt selkeämpää ja signaalit korvautuvat tämän itsenäisillä ponnistuksilla kohti kaipaamiaan ihmisiä. Myös lapsen kyvyt etsiä läheisyyttä monipuolistuvat aktiivisen kosketuksen kautta, joka mahdollistaa esimerkiksi syliin kiipeämisen, kasvojen sivelyn ja halailun. Kolmanteen vaiheeseen liittyy myös muunlaisen havainnoinnin lisääntyminen, sillä lapsi on nyt itsenäisempi tutkija. Hänen ei tarvitse ylläpitää jatkuvaa katsekontaktia läheisiinsä, vaan uskaltautuu kauemmas ympäröivään tilaan. Vaikka lapsi on toimeliaampi, myös eroahdistus on yleistä tässä kehityksen vaiheessa. Tutkijat argumentoivat, että tämä on luonnollinen seuraus lapsen kasvaneesta itsenäisyydestä: uusien, haastavienkin tilanteiden lisääntyessä lapsen liikkuesssa ympäristössä myös tarve hoitajan tuelle kasvaa. Tässä kehityksen osiossa on mahdollista nähdä myös, miten kiintymyssuhde kehittyy sisäiseksi

malliksi, jonka keskiössä on lapsen suhde läheisiin ihmisiin. Tämä näkyy esimerkiksi lapsen taipumuksesta hienosäätää omaa käyttäytymistään vastatakseen paremmin hoitajan odotettuun reagoititapaan.

Kiintymyssuhteen neljännessä vaiheessa, jonka Ainsowrth työryhmineen (1978, s. 23 – 28) nimeää päämääräorientoituneeksi kumppanuudeksi (*eng. the phase of goal-corrected partnership*), lapsen kyky ymmärtää asioita myös ensisijaisen hoitajan näkökulmasta kasvaa, seurauksena tämän oman egosentrisyyden vähenemisestä. Tämän seurauksena lapsi pystyy käsittämään jonkin verran myös muiden ihmisten tunteita, suunnitelmia ja mahdollisia motiiveja, mutta kehitys on vielä alussa. Kehityskaari edesauttaa hoitajan ja lapsen yhteistyötä ja mahdollistaa läheisyyden rakentamisen tavalla, joka on tyydyttävä molemmille. Neljäs kiintymyssuhteen kehittymisen vaihe on merkkipaluu, josta eteenpäin lapsen ja ensisijaisen hoitajan suhde muokkautuu yhä monimutkaisemmaksi ja -syiseksi yhtälöksi, jota Bowlby kuvasi ”partnerhsip” termillä. Bowlby esittikin, että kiintymyssuhteet eivät ole lapsuuden ilmiö, vaan ne ulottuvat kattamaan koko ihmiselämän. Kiintymyssuhteen kehitystä tutkittaessa on todettu, että valtaosalla aikuisista kiintymyssuhde varhaislapsuuden hoitajaan säilyy edelleen samankaltaisena, kuin lapsuudessa.

Nykypäivän aivo- sekä geenitutkimus on keskittynyt kiintymyssuhdetutkimuksessa kartoittamaan, mitä lapsen ja aikuisen aivoissa tapahtuu kiintymyssuhteen muotoutuessa. Rakennettaessa kiintymyssuhdetta, ennen synnytystä lähetetyt kemialliset signaalit äidiltä lapselle ovat yhteydessä kiintymyssuhteen muodostamiseen. Myös geneettiset tekijät, kuten temperamentti ja geneettiset riskitekijät, osallistuvat kiintymyssuhdeprosessiin (Esposito, Setoh, Shinohara, Bornstein, 2017). Lapsi- vanhempi suhteeseen vaikuttavat siis lukuisat eri asiat ja uusi kiintymyssuhdetutkimus pyrkii perehtymään suhteen takaiseen mekaniikkaan useista eri näkökulmista.

2.7 Kritiikki

Otettaessa huomioon nykypäivän käsityksen ihmisen monimutkaisuudesta, Bowlbyn ja Ainsworthin luoma kiintymyssuhdeteoria on liian yksinkertainen, jotta se voisi täysin onnistuneesti selittää yksilön suhteita läpi tämän elämän (Berghaus, 2011). Bowlby yritti aikanaan integroida lukuisia psykologian eri tutkimusaloja muodostaessaan kiintymyssuhdeteoriaansa ja tämä lisäsi häneen kohdistuvaa kritiikkiä (Fonagy, 2001, s. 17 – 18). Bowlbyn ajatukset muun muassa siitä, että tarve muodostaa suhde ensisijaiseen hoitajaan on primäärinen, ei sekundäärinen taipumus, sekä objektisuhdeteorian korostaminen, olivat mullistavia ajatuksia ja niistä kiisteltiin laajasti (Fonagy, 2001, s. 17 – 18). Tarkasteltaessa Bowlbyn pyrkimyksestä luoda uudenlaista teoriapohjaa selventäen, että tämän pyrkimyksenä saattoi olla halu erottua tuona aikana psykologian aatepohjaa dominoineen Freudin ajatuksista, korostamalla kiintymystä oraalisten tarpeiden yli, jolloin toinen tarve jäi huomioimatta, vaikka on mahdollista väittää, että molemmat palvelevat samaa tavoitetta (Bell, 2012). Bowlby ei myöskään ottanut huomioon teoriassaan ihmisen aivojen ja kehityksen monimutkaisuutta, vaan hänen näkemyksiään kiintymyskäyttäytymisen ja aivojen toiminnan yhteydestä on pidetty yksinkertaistettuna, samoin kuin ajatusta siitä, että kiintymyssuhteella on vahva yhteys pelon kokemuksiin (Bell, 2012).

Tarkasteltaessa Ainsworthin teoriaa Palombo työryhmineen (2009, s. 307) nostaa esille tutkijaryhmän itse esittämänsä kritiikin, jossa toivottiin pidättäytymistä liiallisen yksinkertaistetuista päätelmistä kyseisen teorian pohjalta. Kuten Ainsworth kollegoineenkin tiedosti, heidän toteuttamallaan tutkimuksella oli puutteensa, sillä tutkittavien henkilöiden taustat olivat hyvin homogeeniset ja tutkimus itsessään oli varsin lyhyt (Berghaus, 2011). Field (1996) kritisoi myös vierastilannemenetelmää itsessään luonnottomana asetelmana, jossa lapsen kiintymyssuhteen sijaan mitataan tämän kykyä selvittyä kuormittavissa tilanteissa. Hänen mukaansa vierastilannemenetelmä keskittyi liikaa tutkimaan lapsen suhdetta ensisijaiseen hoitajaansa eikä kiinnittänyt huomiota lapsen muihin, merkittäviin suhteisiin ja siihen, oliko näiden suhteiden laadulla yhteneväisyyksiä. Bowlby tai Ainsworth eivät myöskään ottaneet huomioon mahdollisuutta useiden kiintymyssuhteiden samanaikaiseen esiintymiseen. Lapsen ja ensisijaisen hoitajan väliseen kiintymyssuhteen kehittymiseen vaikuttavat myös muut tekijät, kuin hoitajan sensitiivisyys ja responsiivisuus (Stansfield, Head, Bartley & Fonagy, 2007). Esimerkiksi geenitekijöillä, vanhempien persoonallisuudella sekä heidän mielenterveydellään on ehdotettu olevan yhteys kiintymyssuhteen laatuun.

2.8 Muita näkökulmia kiintymyssuhteeseen

Vaikka Bowlbyn ja Ainsworthin kehittämät havainnot ja teorioita kiintymyssuhteesta toimivat lähtökohdina nykypäivän kiintymyssuhdetutkimuksessa, on niiden luomisesta kuitenkin useampi vuosikymmen. Siksi on tarpeellista tuoda esiin muutamia esimerkkejä siitä, mitä muita näkökulmia kiintymyssuhdetutkimukseen liitetään tänä päivänä. Uusi aikakausi tuo mukanaan uudet painotukset kiintymyssuhteen teorisoinnissa (Crittenden, 2000, s. 1 – 3). Bowlby ja Ainsworthin teorioineen ovat edelleen valideja, mutta ajan kuluessa on noussut esiin uusia tekijöitä, joita tutkijoiden on tarkasteltava puhuttaessa lapsen suhteesta hoitajaansa. Esimerkkejä näistä tekijöistä ovat muun muassa kehityksellinen konteksti, aikuistumisen merkitys kiintymyssuhteelle sekä kulttuuri (Crittenden, 2000, s. 1 – 3).

Vastatakseen kiintymyssuhdetutkimuksen nykypäivän vaatimuksiin Crittenden (2016, s. 9 – 11) on kehittänyt Bowlbyn sekä Ainsworthin teorioiden pohjalta oman kiintymyssuhdemallinsa nimeltään Dynamic Maturational Model, lyhennettynä DMM. Hänen teoriassaan yhdistyvät myös muut suuntaukset, kuten sosioekologisuus, behavioraalinen oppimisteoria, perhemallit sekä muut kehitysteoriat. DMM on teoria siitä, miten turvalliset ihmissuhteet vahvistavat kasvua, mutta käsittelee myös sitä, miten toiminnalla pystytään ehkäisemään kehitykseen vaikuttavia riskitekijöitä. Hän selventää, että DMM pyrkii koskettamaan koko ihmiselämää ja uskoo, että varhaiset kokemukset vaikuttavat myöhempään kehitykseen, mutta eivät määritä sitä. Crittendenin mallin keskiössä on yksilön pyrkimys saavuttaa turvallisuuden kokemus: kiintymyssuhde on näin ollen keskeinen tapa päästä tähän tavoitteeseen. Täten lapsen kiintymyskäyttäytymisen ja kiintymysmallien päämääränä on lisätä vanhemman pyrkimyksiä suojella lasta. Näin ollen ne voidaan nähdä lapsen itsenäisenä panostuksena omaan hyvinvointiinsa. DMM jatkaa paljolti siitä, mitä Bowlby kehitteli, sillä turvallisuuden tunnetta tavoitellessaan kiintymyssuhteen keskiöön nousee informaation käsittely. Lapsen kasvaessa nämä tiedonkäsittely prosessit monimutkaistuvat, samoin kuin ne strategiat, joilla vaaratilanteisiin pyritään reagoimaan.

Field (1996) korostaa Crittendenin tavoin kulttuurin ja ekologisten vaikuttimien huomioimista, mutta tuo esiin lukuisten kiintymyssuhteiden rakentumisesta yhden sijaan. Field pitää myös ystävyssuhteita merkityksellisinä ja huomauttaa, että ensisijaisen hoitajan poistumisen tapaan myös ystävien lähteminen on lapselle raskasta. Hän ehdottaakin psykobiologisen näkökulman lisäämistä kiintymyssuhdetutkimuksen kentälle, selventäen sen potentiaalia tarjota uusia havainnot aiheeseen liittyen (Field, 1996) Kiintymyssuhteen

yhdistäminen uusiin psykologian suuntauksiin Bowlbyn tarjoamien rinnalle on Giudicen ja Belskyn (2010) mielestä ajankohtaista. Esimerkiksi elämänhistoriateorian avulla sosiaalipsykologia voitaisiin liittää kehityspsykologiaan ja näin kiintymyssuhde nykyaikaiseen evoluutiobiologiaan.

3 Vanhemmuus

Vaikka tutkimukseni käsittelee ensisijaisesti vanhempien tarinoillaan ilmentämää kiintymyssuhdetta adoptiolapseensa, jolloin kiintymyssuhde termin selventämiseksi on selkeät perusteet, on vanhemmuus myös yksi toimija tutkimuksessani. Seuraavaksi esittelen, mitä vanhemmuudella, siihen liittyvillä kasvatustyyyleillä ja adoptiovanhemmuudella tarkoitetaan ja mitä asioita termeihin sisältyy sekä miten kiintymyssuhde liittyy vanhemmuuteen.

3.1 Vanhemmuus ja kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteoria tarjoaa kuvan siitä, miten ymmärrämme vanhemmuuden (Cere, 2013, s. 19 – 21). Samoin vanhempien oma kiintymyssuhdetausta määrittää sitä, millaisia vanhempia heistä tulee ja mitä toimintatapoja he suosivat kasvattajina. Cere (2013) viittaa Zeifmanin ja Hazanin tutkimukseen, jossa selvisi, että vanhemmat, jotka ovat kiintyneet turvallisesti lapsuudessaan muodostavat myös todennäköisemmin tasapainoisen parisuhteen, joka myöhemmin liittyy vahvasti tasaiseen perhe-elämään ja parin väliseen yhteistyöhön. Tämä taas osaltaan heijastuu tuleviin lapsiin turvallisena kiintymyssuhteena (Zeifman & Hazan, 1999; viitattu Cere, 2013, s. 19 – 21).

Vaikka tiedetään, että vanhemmat siirtävät tiettyjä geneettisiä piirteitä lapsilleen, myös ympäristön on oletettu vaikuttavan lapsi-vanhempi suhteeseen (Verhanger, 2016). Kiintymyssuhdemallien siirtymisestä geenien välityksellä ei ole luotettavaa näyttöä, joten on ehdotettu, että kyseessä on nimenomaan psykologinen ja ympäristöllinen intergeneraatio, eli sukupolvelta toiselle siirtäminen. Verhanger kollegoineen (2016) tuovat esiin Mainin, Kaplanin ja Cassidyn tutkimuksen, jossa tutkijaryhmä huomasi, että aikuisten kertomukset omista kiintymyskokemuksistaan vastasivat heidän kiintymyssuhteensa laatua heidän ja heidän lastensa välillä. Tutkijat huomasivat myös, että aikuiset järjestävät kiintymykseen liittyvän informaation eräänlaiseksi sisäiseksi malliksi kiintymyksestä. Tätä aikuisten kiintymyssuhdetaustaa on pyritty kartoittamaan Adult Attachment Interview (AAI) metodilla, jonka tarkoituksena on ennustaa vanhemman ja tulevan lapsen välistä kiintymyssuhdetta (van Ijzendoorn, 1995).

Puhuttaessa vanhempien kiintymyssuhteesta ja sen periytymisestä, Verhanger kollegoineen (2016) käyttää termiä kiintymyssuhde representaatio (*eng. attachment representation*), jonka esimerkiksi Ross (2004) määrittelee sisältävän sisäisen, kokemuspohjaisen kuvan

subjektiivisesta, intersubjektillisestä todellisuudesta, tässä tapauksessa kiintymyssuhteesta. AAI:n avulla on todettu, että vanhemmat, joilla on turvallinen sekä autonominen kiintymyssuhde representaatio, jotka arvostivat kiintymyssuhdetta ja pystyivät muistamaan yksityiskohtia liittyen omaan kiintymyssuhteeseensa, myös heidän lapsillaan oli turvallinen kiintymyssuhde (Verhanger, 2016). Tutkijat löysivät myös kaksi turvatonta, ei autonomista kiintymyssuhde representaatiota: väheksyvän (*eng. dismissive*) sekä harhautuneen (*eng. preoccupied*). Väheksyvän kiintymyssuhde representaation omaavat aikuiset kirjaimellisesti väheksyvät kiintymyssuhteen merkitystä sekä idealisoivat taikka sulkevat kokonaan pois lapsuuden kiintymyssuhteeseen liittyvät muistot. Harhautuneen kiintymyssuhde representaation edustajat taas ilmentävät vihaa, hämmennystä tai häirintää nykyisiä tai menneitä kiintymiskokemuksia kohtaan (Verhanger ym., 2016). Verhanger kollegoineen (2016) lainaa Mainin, Kaplanin ja Cassidy'n (1985) tutkimusta, jossa tutkijaryhmä osoitti, että väheksyvillä vanhempien lapsilla oli usein välttelevä kiintymyssuhde, kun taas harhautuneiden lapsilla oli ristiriitainen kiintymyssuhde vanhempiinsa (Main, Kaplan & Cassidy, 1985: lainattu Verhanger ym., 2016). Täten on siis voitu osoittaa, että kiintymyssuhde tosiaan periytyy jossain määrin sukupolvelta toiselle.

Vanhemmista erityisesti äitien omalla kiintymyssuhteella on huomattu yhteys siihen kiintymyssuhteeseen, jonka heidän lapsensa luo heihin (Fonagy, Steele & Steele, 1991: Miljkovitch, Pierrehumbert, Bretherton & Halfon, 2004). AAI:n avulla voidaan kartoittaa myös muita аспектеjä liittyen kiintymyssuhteeseen: esimerkiksi kielelliset valinnat puhuttaessa emotionaalisisista aiheista AAI:n aikana ennustavat aikuisen kiintymyssuhdettaustaa (Borelli ym., 2012). On myös huomattu, että niillä aikuisilla, joilla oli lapsuudestaan väheksyvä kiintymyssuhde representaatio, ilmeni enemmän masennusoireita kuin turvattoman representaation omaavilla (Dagan, Facompre, Bernard, 2018).

Vanhempien on tärkeää tuntea oma kiintymyshistoriansa (Hughes, 2011, s. 73 – 74). Vanhemman on pystyttävä ensin itse kokemaan olevansa turvassa, jotta voi toimia turvallisena hahmona lapselleen. Vanhemman ei tarvitse olla turvallisesti kiintynyt lapsuudessaan voidakseen olla lapselleen turvallinen aikuinen. Hän kuitenkin argumentoi, että nämä menneisyyden konfliktit on ratkottava, jotta aikuisuuden autonominen kiintymys, kyky olla itsenäinen ja saavuttaa turvallinen kiintymys samanaikaisesti, voi kehittyä. Aikuinen voi vastata tilanteisiin oikein suurimman osan ajasta, mutta lapsi voi silti kokea turvattomuutta, mikäli vanhemman reaktiot kaikista haastavimmissa tilanteissa ovat vääränlaiset. Siksi Hughesin mielestä oman kiintymyssuhdehistorian tuntemus on keskeistä vanhemmuudessa,

mikäli pyrkimys on toimia turvallisen kiintymyksen hahmona lapselleen (Hughes, 2011, s. 73 – 74).

Hughes (2011, s. 27) yhdistääkin kiintymyksen ja vanhemmuuden puhuessaan kiintymykseen perustuvasta vanhemmuudesta. Hänen mukaansa keskeistä tälle vanhemmuudelle on turvallisuus. Tällä hän ei kuitenkaan tarkoita pelkästään fyysistä turvallisuutta vaan lapsen kokonaisvaltaista kokemusta siitä, että hän on turvassa. Kiintymyssuhteen ollessa turvallinen, lapsen ja vanhemman sisäiset elämät ovat yhteydessä toisiinsa; toista ei pidetä arvokkaampana tai parempana, vaan kehitystä ja kasvua kannustetaan ja rohkaistaan (Hughes, 2011, s. 27).

Voidaan siis sanoa, että vanhempien omalla kiintymyssuhdehistorialla on merkittävä vaikutus lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen sekä siihen, millaiseksi lapsen oma kiintymyssuhde kehittyy. Tutkimusten mukaan sekä positiiviset että negatiiviset kiintymyssuhdekokemukset periytyvät jossain määrin ja tämän takia vanhempien ymmärrys omasta kiintymyssuhteestaan vaikuttaa erityisen tärkeältä, jotta lapselle voitaisiin taata mahdollisimman turvallinen kiintymyssuhdepohja. Vanhemmuus ja kiintymyssuhde ovat siis yhteydessä toisiinsa, eivät kaksi irrallista termiä. Tämä näkyy myös tutkimuksessani.

3.2 Vanhemmuus ja kasvatustyyli Diana Baumrindin mukaan

Vanhemmuutta käsiteltäessä puhutaan usein myös kasvatustyyleistä. Termi on keskeinen vanhemmuudelle, sillä se sisältää näkökulmia siitä, miten vanhempi pyrkii ohjaamaan ja kasvattamaan lastaan, esimerkiksi miten vanhempi reagoi lapsen vaatimuksiin tai tunnereaktioihin (Baumrind, 1971; Smetana, 2017). Kasvatustyyllillä on siis yhteys siihen, millaiseksi suhde lapsen ja aikuisen välillä muodostuu. Jotta vanhemmuutta voidaan ymmärtää kokonaisvaltaisesti, on keskeistä analysoida myös kasvatustyylin merkitystä vanhempi-lapsi suhteelle. Kuten kiintymyssuhdetta, myös kasvatustyyliä on tutkittu paljon (Smetana, 2017; Wittig & Rodriguez, 2019). Kasvatustyyliä tarkastellaan ensin Diana Baumrindin näkökulmasta, jonka teoria toimi pohjana lukuisille jatkotutkimuksille, jonka jälkeen esitellään uudempia teoriasuuntauksia.

Vanhemmuuteen liitetään vahvasti kasvatustyyli (*eng.parenting style*). Diana Baumrindia (1971) pidetään yhtenä merkittävimmistä tutkijoista puhuttaessa vanhempien kasvatustyyleistä. Hän toteutti useita samankaltaisia tutkimuksia, joissa hän pyrki selventämään vanhemman suhdetta lapseen. Muodostaessaan teoriaansa hän observoi kolmen kuukauden ajan 134 länsimaalaista lasta Berkeleyyn alueella päiväkodissa ja perheiden kesken kotioloissa, jonka lisäksi hän toteutti haastattelut molempien vanhempien kanssa. Lapset olivat vähintään 3 vuoden ja 9 kuukauden ikäisiä. Kaikki tutkimukset tukivat samoja päätelmiä ja ne toteutettiin sekä lasten että aikuisten käytöstä tarkastellen. Tutkimustensa pohjalta Baumrind (1966; 1971) jakoi vanhemmat kolmeen eri ryhmään kasvatustyylin perusteella: autoritatiivinen eli ohjaava, autoritaarinen sekä salliva kasvatustyyli.

Baumrind (1971) huomasi, että lapset, jotka käyttäytyivät hallitusti ja itsenäisesti, tutkivat ympäristöään ja vaikuttivat yleisesti tyytyväisiltä, olivat perheistä, jossa suosittiin autoritatiivista kasvatustyyliä. Baumrind (1966) selventää, että tällaiset vanhemmat pyrkivät ohjaamaan lasta käytännöllisesti ja tilannekohtaisesti. He pyrkivät selittämään oman näkökantansa päätöksiä tehdessään, ottavat huomioon lapsen näkökulman ja kannustavat lasta ilmaisemaan mielipiteensä. Ohjaavilla vanhemmilla on lämmin vuorovaikutussuhde lapsiinsa, he pyrkivät kasvattamaan autonomisen lapsen, tukevat ja arvostavat tätä mutta asettavat myös tavoitteita tulevaisuudelle häntä varten. Konfliktitilanteissa vanhemmat pitävät kantansa mutta eivät rajoita lasta liikaa (Baumrind, 1966).

Siirryttäessä autoritaariseen kasvatustyyliin Baumrind (1971) kuvailee, miten tällaisen kasvatustyylin lapset ilmensivät tyytymättömyyttä, epäluottamusta ja vetäytyväisyyttä.

Heidän vanhempansa olivat myös vähemmän lämpimiä kuin muiden kasvatustyylien vanhemmat sekä kontrolloivia ja etäisiä. Autoritaarista kasvatustyyliä noudattavat vanhemmat arvostavat Baumrindin (1966) mukaan tottelevaisuutta ja rankaisevat lasta silloin, kun tämän käytös ei vastaa vanhemman odotuksia. Heidän ajatusmallinsa pyrkii pitämään lapsen omalla paikallaan, rajoittaen näin lapsen autonomisuutta, eivätkä esimerkiksi kannusta suullista viestintää, sillä lapsen olisi tyydyttävä siihen, mitä vanhempi sanoo.

Lapset, joiden vanhemmat Baumrindin (1971) mielestä noudattivat sallivaa kasvatustyyliä, olivat vähiten itsenäisiä, tutkivat laiskasti ympäristöään ja kontrolloivat omaa käytöstään huonosti. Näiden lasten vanhemmat eivät kontrolloineet lapsiaan, olivat suhteellisen lämpimiä eivätkä vaatineet paljoa lapsiltaan. Baumrind (1966) selittää, että sallivaa kasvatustyyliä ilmentävät vanhemmat reagoivat lapsen toimintaan ja haluihin hyväksyvällä, sallivalla ja vahvistavalla tavalla. Kodin säännöistä keskustellaan ja lapseen kohdistuu vain vähän vaatimuksia. Vanhemmat eivät rajoita lastaan eivätkä kannusta tätä tottelemaan yleisiä sääntöjä ja normeja. Vanhemmat toimivat lapselleen resurssina, jota tämä voi käyttää milloin ja miten haluaa, sen sijaan, että olisivat malleja, joihin lapsi voisi samaistua ja kasvaa. He eivät kannusta lasta ymmärtämään omaa toimijuuttaan tai vahvista ajatusta siitä, että lapsi kykenee muokkaamaan omaa käytöstään.

Autoritatiivisella tavalla kasvatetut lapset ovat usein luovempia, onnellisempia ja yhteistyökykyisempiä verrattuna muita kasvatustyyliä toteuttaneiden vanhempien lapsiin (Vassi, Veltsila & Bakoula, 2009, s. 1 – 2). Baumrindin kuvailemia kasvatustyyliä on pyritty tutkimaan eri koeasetelmilla, eri-ikäiset lapset huomioon ottaen ja tämä on tuonut joitakin eroavaisuuksia autoritatiiviseen kasvatustyyliin sisältöön (Maccoby, 1992). Hän kuitenkin korostaa, että niissä kaikissa keskeiseksi autoritatiivisessa vanhemmuudessa nousee ajatus vastavuoroisuudesta. Vanhempi omaksuu käytösmallin, jossa ensisijaisesti ajatellaan lapsen parasta, vaikka se tarkoittaisi luopumista tietyistä itsekkäistä tarpeista. Hän myös odottaa lapsen ottavan kasvaessaan yhä enemmän vastuuta muiden ja itsensä hyvinvoinnista. Autoritaarisella kasvatustyyllillä, joka yleisesti käsitetään vähemmän johdonmukaiseksi ja rangaistuksiin nojaavaksi, on huomattu haitallinen vaikutus lapsen kehitykseen ja itsetuntoon (Vassi, Veltsista & Bakoula, 2009, s. 1 – 2).

Baumrind (2012) jatkoi myöhemmässä tutkimuksessaan autoritatiivisen ja autoritäärisen kasvatustyylin erottelua, selventäen, että kyseessä on kaksi eri vallankäytön muotoa ja tämä ero oli merkittävä katsottaessa kasvatustyylien merkitystä lasten hyvinvoinnille. Kolmas

kasvatustyyli, salliva, pyrki Baumrindin (1971) mukaan välttämään kaikenlaista vallan osoittamista lasta kohtaan, joten se jätettiin pois vertailusta. Baumrind (2012) selittää, että autoritääriselle kasvatustyyliä oli tyypillistä pakottaminen. Vallankäyttö on mielivaltaista, keskittyy statuseroihin, on ehdotonta sekä dominoivaa. Tarkasteltaessa autoritatiivista kasvatustyyliä, noudatti se vallankäytössä kohtaamisen periaatetta. Tällainen vallankäyttö perustuu Baumrindin mukaan neuvotteluun, se on perusteltua, keskittyy lopputulokseen ja huolehtii ensisijaisesti toiminnan ohjaamisesta. Vaikka molemmat kasvatustyyliä käyttävät valtaa lapsiinsa, ovat vaativia ja haastavat lasta, autoritatiiviseen kasvatustyyliin ei liity pakottamista. Tutkija argumentoi, että vallankäyttö lasten kurituksessa ei välttämättä ole haitallista, jollei se ole pakottavaa sellaista.

3.3 Muita näkökulmia vanhemmuuteen

Smetana (2017) tuo esille lukuisia uusia tapoja, joilla psykologian tutkimus on pyrkinyt ymmärtämään vanhemmuutta ja erittelemään kasvatustyyliä yhä tarkemmin Baumrindin alkuperäisten mallien lisäksi. Tilanne- ja alakohtaiset (*eng. domain specific*) mallit korostavat vanhemmuuden moniulotteisuutta ja tilannekohtaisuutta. Tämän teoriasuuntauksen mukaan vanhemmat käyttävät joustavasti erilaisia strategioita erilaisissa tilanteissa ja lapset oppivat tulkitsemaan vanhempien käytöstä. Täten vanhempien käytösmallien merkitys lapselle voi vaihdella tämän kulttuurisen taustan ja kehityksen tason mukaan. Puhuttaessa vanhemmuudesta, länsimaisen viitekehyksen käyttö ei ole täysin toimivaa, kun tarkoituksena on tutkia muita kulttuureita (Chao, 1994). Tutkijan mukaan vanhemmuutta tutkittaessa olisi sitä aina tarkasteltava kulttuurillisten linssien läpi, ottaen huomioon sen arvot ja merkitykset vanhemmuudelle.

Smetana (2017) esittelee myös eri ulottuvuuksia korostavat tutkimussuuntaukset, joiden tarkoituksena on eritellä vanhemmuutta ja sen vaikutuksia tarkemmin. Näitä ovat esimerkiksi toiminnan kontrolloiminen (*eng. behavioral control*), psykologinen kontrolloiminen (*eng. psychological control*) sekä vanhempien tietämys (*eng. parental knowledge*). Psykologinen kontrolloiminen, jota esiintyy tyypillisesti autoritaarisessa kasvatustyyliässä, lisää nuoren ulkoisia ja sisäisiä vaikeuksia kun taas vanhempien tietämys vähentää niitä (Lansford ym., 2014). Psykologinen kontrolloiminen myös vähentää lapsen ja nuoren autonomiaa, kun taas vanhempien tietämys lapsensa asioista on liitetty autonomiaa lisääviin käytösmalleihin. Psykologisella kontrolloimisella tarkoitetaan sellaista vanhemman kontrolloimista, joka häiritsee lapsen psykologista ja emotionaalista kehitystä (Barber, Stolz & Olsen). Yllä lueteltujen ongelmien lisäksi se voi vaikeuttaa lapsen ystävyysuhteita, lisätä konfliktitilanteita vanhempien kanssa sekä vaikeuttaa yksilön sopeutumista.

Smetana (2017) korostaa, että vanhempien pyrkimys kontrolloida lapsen käytöstä esittämällä tälle selkeät ja perustellut tavoitteet sekä tarjoamalla ympäristön, jossa toteuttaa vastuullista ja pätevää käytöstä on, mikäli toteutettu kohtuudella, hyväksi lapsen kehitykselle. Hän jatkaa, että lapsen käytöksen kontrolloiminen toteutetaan asettamalla rajat lapsen toiminnalle sekä valvomalla ja seuraamalla niitä. Vanhempien jälkikasvuunsa kohdistama liiallinen toiminnan kontrollointi voi aiheuttaa haitallisia vastareaktioita, eritoten nuorista puhuttaessa (Kakihara & Titon-Weaver, 2009). Tutkijat ehdottavat, että kontrollointi voi johtaa nuoren hakeutumaan paikkoihin tai jatkamaan käytösmalleja, joita vanhemmat eivät hyväksy, jotta hän pystyy

vahvistamaan omaa autonomiaansa. Mahdollista on myös vanhempien välttely sekä masentuminen ja osa nuorista voi ahdistua paineista niin, että pyrkii rakentamaan sisäisen itsenäisyyden kontrolloimalla liiallisesti itseään ja omaa toimintaansa. Smetana (2017) lisää, että vanhempien tietämys lapsensa asioista on yleisesti liitetty teini-ikäen sopeutuvaisuuteen ja sen on ajateltu suojaavan erityisesti nuoria haitallisilta käytösmaileilta, esimerkiksi huumeiden käytöltä tai eristäytymiseltä. Tämä johtuu siitä, että vanhemmat voivat näin olla tietoisia siitä, mitä heidän lapsensa elämässä tapahtuu mutta eivät kuitenkaan estä lapsensa oman autonomian kehitystä.

Nykyään keskeiseksi nousee Baumrindinkin esittelemä vallankäyttö vanhemmuudessa: onko vanhempien lapsiinsa kohdistama vallankäyttö siis pakottavaa vai kohtaavaa (Smetana, 2017). Tämän lisäksi on esitetty, että vanhemmat eivät noudata kasvatuksessa yksittäistä kaavaa, vaan mukautuvat joustavasti tilanteen mukaan. Vanhemmuudessa on otettava huomioon kulttuurillinen tausta, sillä eri kulttuurit käsittävät vanhemmuuden eri puolet eri tavalla, joten niiden mittaaminen länsimaalaisilla mittareilla ei ole aina mielekästä ja saattaa tarjota vääristyneen kuvan vanhemmuudesta ympäri maailman. Edellä mainittujen tutkimusten perusteella voidaan siis sanoa, että vanhemmuus on monisyinen elämänvaihe, jota voidaan tutkia monesta eri näkökulmasta. Vanhemmuutta ohjaavat myös vanhempien omat, aikaisemmat kokemukset ja kuten jo Bowlby ehdotti, varhaislapsuudessa muodostetut kiintymyssuhteet. Kyseessä ei siis ole pelkästään tietoinen valinta, vaan vanhemmuutta ohjaavat paljolti myös tiedostamattomat piirteet.

3.4 Adoptiovanhemmuus

Adoptiovanhemmuus eroaa luonnollisesti prosessina biologisesta vanhemmuudesta, sillä lapsen saamista voidaan joutua odottamaan pitkään, jonka lisäksi vanhempien on käytävä läpi pitkäaikainen prosessi eri toimijoiden kanssa, jotta heitä ylipäättään voidaan harkita adoptiovanhemmiksi (Interpedia, n.d.). Adoptiovanhemmuuteen liittyy siis joitakin tekijöitä, joita on erityisesti otettava huomioon tarkasteltaessa termiä tarkemmin. 1900-luvulla adoptiovanhempia kehoitettiin rakastamaan ja kohtelemaan lasta aivan kuin tämä olisi alun perin syntynyt heille (Grotevant & Lo, 2017). 2000-luvun tutkimukset korostavat kuitenkin, että lapsen tilanne ja kokemukset ennen adoptiota on otettava huomioon adoptiolasta kasvatettaessa, samoin kuin perhejärjestelyt adoption jälkeen, esimerkiksi se, kuinka paljon kontaktia biologiseen perheeseen pidetään tai millaiseen perheeseen lapsi sijoittuu kulttuuriin tai seksuaalisen suuntautumisen näkökulmasta. Tutkijat tuovatkin esille, että keskeistä onnistuneelle adoptiovanhemmuudelle on lapsen yksilöllisten tarpeiden huomaaminen ja niihin reagoiminen.

Adoptiossa on myös otettava huomioon yhteydenpito lapsen biologiseen perheeseen. Adoptiovanhempien pyrkimykset ylläpitää kontaktia biologiseen perheeseen palvelivat vanhempien ajatusta siitä, että se lopulta vahvistaa lapsen ja adoptiovanhempien keskinäisiä suhteita (MacDonald, 2017). Lapsen tarve erotella ”todellinen” ja ”kuviteltu” perhe-elämä, eli se, mitä biologisen perheen kanssa olisi voinut olla adoptiovanhempien todellisuudesta väheni. Hän huomasi myös, että yhteyttä pidettiin vain vähän sellaisten biologisten vanhempien kanssa, jotka eivät hyväksyneet adoption pysyvyyttä tai adoptiovanhempien roolia lapsensa vanhempana.

Merkittävässä osassa adoptioista, valkoiset vanhemmat adoptoivat lapsia muista kulttuuriryhmistä (Grotevant & Lo, 2017). Tutkimusta onkin tehty siitä, missä määrin, miten ja millä seurauksilla adoptiovanhemmat pyrkivät liittämään lapsen kulttuurillisen taustan tämän elämään. Tutkijat jatkavat aiheesta todeten, että usein vanhempien toimintatavat asiaan liittyen jaetaan kahteen ryhmään: kulttuurillinen sosialisointi (*eng. cultural socialization*) sekä valmistautuminen ennakkosenteisiin/ennakkoluuloihin (*eng. preparation for bias*). Kulttuurillisella sosialisoinnilla tarkoitettaisiin niitä toimintamalleja, joilla adoptiovanhemmat jakavat lapselleen tietoa tämän kulttuuriperimästä, tavoista ja perinteistä ja jotka tukevat lapsen ylpeyttä omasta kulttuurillisesta taustastaan (Hughes ym., 2006). Ennakkosenteisiin valmistautumisella tutkijaryhmä taas käsittää vanhempien taipumuksen lisätä lapsensa

tietoisuutta syrjinnästä sekä valmistaa tätä sitä varten. Edellä mainitut vanhempien toimintamallit suojaavat lapsia syrjinnän negatiivisilta vaikutuksilta (Leslie, Smith & Hrapczynski, 2013).

Nykypäivänä on ajankohtaista myös keskustella saman sukupuolisten adoptio-oikeudesta, sillä lakimuutosten myötä adoptio-oikeus ei kuulu enää pelkästään heteroseksuaaleille. Lukuisat tutkimukset aiheeseen liittyen eivät ole löytäneet eroa lasten sopeutumisessa perhetyyppiä tarkasteltaessa (Grotevant & Lo, 2017). Toisin sanoen, samaa sukupuolta olevien pariskuntien adoptiolapset eivät sopeudu huonommin tai paremmin kuin nais-mies pariskuntien lapset. Perhetyypin sijasta lapsen sopeutumiseen vaikuttavat perheen valmistautumisen taso adoptioon, samoin kun vanhempien keskinäiset konfliktit ja vanhemman masennus (Goldberg & Smith, 2013).

Adoptiovanhemmuuteen liittyvä tutkimus on saanut uusia näkökulmia siirryttäessä 1900-luvulta 2000-luvulle ja se näkyy lapsen adoptiota edeltäneiden kokemusten korostamisena sekä uuden perheen sisäisten järjestelyjen esiin nostamisena. Erityisen tärkeäksi nousee lapsen kulttuurillisen taustan huomioonottaminen uudessa adoptioerhearjessa. Nykypäivän perhemallit eivät vastaa enää muutamien vuosikymmenien perhejärjestelyjä ja on luonnollista, että muutosten mukana tulee myös uusia tutkimuksenaloja. Perhetyypillä ei ole löydetty olevan merkitystä lapsen sopeutumiselle, mutta muilla vanhempien keskinäisiin suhteisiin ja hyvinvointiin liittyvillä seikoilla on. Vanhemmuudessa keskeiseksi nouseekin siis jälleen vuorovaikutus ja yksilöiden hyvinvointi.

4 Metodologia

4.1 Narratiivinen tutkimus

Pro gradu tutkielmassani hyödynsin narratiivista lähestymistapaa, jossa henkilön kertomusten avulla pyritään tarkastelemaan tiettyä ilmiötä (Hyvärinen, 2006, s. 4), tässä tapauksessa adoptiovanhempien kiintymyssuhdetta adoptiolapseen. Valitsin narratiivisen tutkimustyyppin, sillä mielestäni se soveltuu parhaiten tutkimukseeni, jossa tarkoitus on antaa ääni adoptiovanhemmille ja ymmärtää heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään sekä niitä merkityksiä, joita he luovat kertomuksissaan. Koska kiintymyssuhde lapseen voi olla hyvin sensitiivinen aihe, ja toisaalta myös hankala sanoittaa, halusin antaa tutkittaville mahdollisuuden kertoa laajasti omasta elämästään adoptiovanhempana. Kiinnostukseni oli keskittynyt siihen, miten vanhempien kertomuksissa nousee esille kiintymyssuhteen rakentaminen ja ylläpitäminen adoptiolapseen. Kyseessä oli mahdollisesti hyvin arkiset ja tavalliset asiat, joilla suhdetta lapseen pyritään muodostamaan. Narratiivisen tutkimuksen avulla koin, että nämä huomiot oli helpoin tuoda esille.

Narratiivinen analyysi keskittyy yksilön kertomiin tarinoihin, jotka taas toimivat porttina yksilön elämään (Lichtman, 2013, s. 95). Vaikka narratiiviseen tutkimukseen voi sisällyttää useita erilaisia teoreettisia ja metodologisia lähestymistapoja, keskittyy se pääasiassa niihin merkityksiin, joita yksilö luo narratiiveissaan (Esin, Fathi ja Squire, 2014). Narratiivinen tutkimus ei kuitenkaan tuo esille vain yksilön subjektiivista tarinaa, vaan yksilön kertomukset heijastavat myös kulttuuria (Hyvärinen, 2006). Näin ollen tämä tutkimustyyppi tuo esille kokemuksia, jotka eivät edusta vain yksilön omaa, sisäistä ääntä, vaan myös laajempia kulttuurisia rakenteita. Tutkimuksessani esiin tuli eniten narratiivisen tutkimuksen kuvaileva puoli, varsinkin yksilön tapa kertoa omista elämäkokemuksistaan, tässä tapauksessa adoptioprosessista ja kiintymyssuhteen luomisesta, sekä yhden kertomuksen suhde toiseen, kuten adoptiolapsen ja -vanhemman keskeinen suhde (Sandelowski, 1991).

Keräsin aineiston haastattelujen avulla. Haastattelupohjaa rakennettaessa pohdin, mikä haastattelutyyppi palvelisi parhaiten tätä tutkimusta. Haastattelulle on keskeistä sen keskusteluntapainen luonne, mutta samalla haastattelija pyrkii saamaan haastateltavan kertomaan asioista, jotka liittyvät käsillä olevaan tutkimukseen (Eskola & Vastamäki, 2015, s. 27). Tämä vuorovaikutus ja kerronnallisuus oli tutkimukseni narratiivisen lähestymistavan

kannalta erityisen tärkeää ja koin, että haastateltavia ei tulisi rajoittaa liian tiukasti, jotta heidän olisi mahdollista haastattelutilanteissa jakaa omia kokemuksiaan ja tarinoitaan. Nämä tavoitteet mielessä pitäen, teemahaastattelu palveli mielestäni niitä parhaiten. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 48). Se sijoittuu siis strukturoidun ja avoimen haastattelun puoliväliin. Teemahaastattelusta puuttuvat strukturoidulle haastattelulle tyypilliset, tarkat kysymyksenasettelut ja -muodot (Eskola ja Vastamäki, 2015, s. 29). Se ei kuitenkaan vastaa täysin avointa haastatteluakaan, joka muistuttaa eniten tavallista keskustelutilannetta. Teemahaastattelussa tilanne etenee ennalta asetettujen teemojen mukaan, mutta se, miten syvällisesti yhteen teemaan keskitytään tai missä järjestyksessä teemat läpikäydään, voi vaihdella. Teemahaastattelussa keskeisintä ovat ne erilaiset tulkinnat sekä merkitykset, joita haastateltavat luovat vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 48). Tutkijat argumentoivat, että teemahaastattelun tyyli mahdollistaa tutkittavien äänen esilletuomisen, sen sijaan että se seuraisi vain tutkijan näkökulmaa. Koska tässä tutkimuksessa pyrkimyksenä oli saada adoptiovanhempien äänet kuuluviin, sekä tutkia niitä merkityksiä, joita he luovat kiintymyssuhteelle lapsensa kanssa, teemahaastattelun luonne tuki mielestäni parhaiten tutkimuksen tavoitteita.

Haastattelupohjan luomisvaiheessa teoreettinen viitekehys toimii apuna teemojen selkeyttämisessä (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 66). Tässä tutkimuksessa pyrin keräämään adoptiovanhempien kertomuksia heidän ja heidän adoptiolastensa välisistä kiintymyssuhteista. Kiintymyssuhde oli täten keskeisin teema haastatteluissa. Koska kiintymyssuhde on tieteellinen termi, joka ei itsessään kerro paljoakaan, vaikutti mielekkäämmältä purkaa termi osiin ja koostaa haastattelu näiden osioiden ympärille. Kiintymyssuhteelle on keskeisintä luottamus, tarpeisiin vastaaminen, läheisyys, sekä lapsen ymmärtäminen. Muodostin näistä neljästä osa-alueesta haastattelun pohjan. Hirsijärvi ja Hurme (2011, s. 66) selittävät, että teemahaastattelun pohja on ”iskusanamainen luettelo” ja tarkemmat kysymykset toistetaan vasta haastattelutilanteessa. Oma haastattelurunkoni rakentui ensin neljän eri käsitteen varaan, jotka lopulta tarkensin kysymyksiksi, jotka pyrkivät kannustamaan haastateltavaa kertomaan enemmän asiasta. Haastattelupohja, jota käytin haastatteluissa, oli siis hieman spesifimpi, mitä perinteisesti teemahaastatteluissa tutkijoiden mukaan käytetään. Tämä johtui siitä, että kyseessä oli ensimmäinen haastattelutilanteeni, joten halusin varmistaa, että kysymyksenasetteluni palvelisivat päämäärääni. Varsinaisten teemojen lisäksi sekä minä, että haastateltavat kysyimme tarkentavia kysymyksiä, joita ei

ollut haastattelupohjassa. Tämä kuuluu teemahaastattelun luonteeseen (Hirsijärvi & Hurme, 2011, s. 66).

4.2 Aineiston keruu ja aineisto

Pro gradu- tutkielmassani keräsin oman aineistoni. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja halukkaita osallistujia etsittiin adoptioon liittyvillä Facebook-sivustoille jätettävällä ilmoituksella. Osallistujia oli yhteensä 4 ja heistä kaikki olivat naisia. Osallistajat olivat Pohjois- ja Etelä-Suomen kaupungeista ja heillä kaikilla oli yksi tai useampi adoptiolapsi.

Teemahaastattelut suoritettiin huhti- ja toukokuun aikana osallistujien kotipaikkakunnilla. Haastatteluissa noudatettiin niille erikseen luotua haastattelurunkoa, jonka voi löytää tämän tutkielman liitteistä. Haastattelujen tarkoitus oli saada adoptiovanhemmat kertomaan vapaasti kokemuksistaan sekä suhteestaan adoptiolapseen. Ottaen haastattelurungon vähäisen strukturoinnin huomioon, jokainen haastattelutilanne oli luonnollisesti erilainen ja keskustelu saattoi keskittyä erilaisiin asioihin kuin muiden kanssa. Kaikkien vanhempien kanssa käsiteltiin kuitenkin kaikki samat teemat, mutta oli haastateltavien varassa, kuinka paljon yhteen teemaan keskityttiin. Haastattelutilanteet kestivät tunnista kahteen tuntiin.

Haastattelut nauhoitettiin ja tallennettiin osallistujien suostumuksella ja jokaiselle vanhemmalle annettiin koodinimi, jonka alle haastattelut tallennettiin. Mitään tunnistetietoja ei suostumuslomakkeen lisäksi kerätty eikä niitä ole näkyvillä aineistossa, sillä niillä ei katsottu olevan merkitystä kyseiselle tutkimukselle. Litterointivaiheessa mahdolliset tunnistetiedot, esimerkiksi lasten nimet, poistettiin, jotta osallistujia ei voida identifioida. Koska useampi vanhempi ilmaisi huolensa tunnistamisen suhteen, sillä heidän mukaansa adoptiopiirit ovat pienet ja tunnistamisen vaara suuri, oli tämäkin yksi syy poistaa kaikki tunnistetiedot aineistosta.

Haastattelupohjaa rakennettaessa tehtiin tietoinen päätös jättää sana ”kiintymyssuhde” käyttämättä. Taustalla oli ajatus, että vaikka suurin osa adoptiovanhemmista on pitkän prosessin ja muun muassa adoptioeuvonnan vuoksi hyvin tietoinen termin merkityksestä, on kiintymyssuhde kuitenkin tieteellinen käsite, jolla kuvataan yksinkertaistetusti sanottuna lapsen ja ensisijaisen hoitajan suhdetta. Välttääkseni turhan ”termisokeuden”, eli toistamalla sanaa, jonka merkitystä ei avata haastattelujen aikana, päätin, että olisi soveliaampaa puhua yksinkertaisesti suhteesta ja muodostaa haastattelu kiintymyssuhteeseen liittyvien teemojen pohjalta, eli keskustella läheisyydestä, tarpeisiin vastaamisesta ja esimerkiksi lapsen ymmärryksestä.

4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Narratiivinen analyysi voidaan liittää lukuisiin erilaisiin tulkinnallisiin viitekehyksiin, jotka konkretisoivat sen, miten tutkija liittää filosofiset uskomuksensa tutkimukseensa (Creswell, 2012, s. 22 – 23). Pro gradu tutkielmassani nojaisin Esin, Fathi ja Squiren (2014) näkemyksiin sosiaalisesta konstruktivismista, jossa narratiivit nähdään sosiaalisena ilmiönä. Tämä maailmankatsomus keskittyy narratiivisen sosiaaliseen rakentamiseen, ottaen huomioon ihmisten väliset suhteet sekä kulttuurilliset tekijät, joita kertomukset osaltaan ylläpitävät. Sijoittaminen (*engl. positioning*), metodi, jota usein käytetään narratiivisessa tutkimuksessa auttamaan kertomusten monimuotoisuutta on äärimmäisen tärkeä myös konstruktivistisessä näkökulmassa, sillä kertojan sekä kuuntelijan poliittiset, sosiaaliset sekä kulttuurilliset maailmat sekoittuvat prosessin aikana. Kyseisessä viitekehyksessä useita todellisuuksia muodostetaan sekä yksilön kokemusten kautta että vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Creswell, 2012, s. 24 – 25). Täten todellisuus tutkijan ja tutkittavan välillä rakennetaan haastatteluiden, observoinnin tai tekstien analysoinnin kautta.

Vaikka tutkijoilla on jokseenkin erilaiset lähestymistavat data-analyysiin, voidaan prosessi kuitenkin jakaa kolmeen eri vaiheeseen (Creswell, 2013, s. 180). Nämä vaiheet ovat: datan koodaaminen, datan linkittäminen laajempiin teemoihin sekä datan esittäminen ja yhteyksien ja eroavaisuuksien löytäminen. Eri tutkimustyypeillä ei ole tarkkaan rajattua tapaa analysoida kerättyä dataa, toisin sanoen datan analysointi riippuu tutkijasta ja aineistosta (Lichtman, 2013, s. 257). Kuitenkin tietyillä tutkimusmenetelmillä on toimintatavat, joita ne usein suosivat analyysivaiheeseen liittyen. Narratiivisen tutkimuksen aineistoa voidaan analysoida lukuisilla eri tavoilla (Creswell, 2013, s. 189 – 190). Narratiivisessa analyysissä dataa on analysoitava tarinan näkökulmasta, siitä mitä yksilö kertoo, miten tapahtumat seuraavat toisiaan ja avutuvat sekä ottaa huomioon narratiiveissa esiintyvät käännekohdat. Yllämainitut seikat huomioon ottaen, tutkijalla on useita vaihtoehtoja lähestyä analysointiprosessia.

Omassa analyysissäni päätin lähestyä tekstiä aineistolähtöisen sisällönanalyysin näkökulmasta. Halusin siis toteuttaa narratiivien analyysiä, en narratiivista analyysiä, joka on narratiiviselle tutkimukselle ominainen analyysimuoto. Narratiivien analyysissä pyritään luokittelemaan kertomukset erilaisten kategorioiden tai tapaustyyppien mukaan (Heikkinen, 2010, s. 149.) Aineistolähtöinen analyysi pyrkii rakentamaan aineistosta teoreettisia kokonaisuuksia (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, s. 108, 122 – 124). Aineistosta valitaan kuitenkin analysoitavat yksiköt niin, että ne palvelevat kyseessä olevan tutkimuksen päämäärää.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä metodologiset päätökset ohjaavat analyysiä, mutta muuten aikaisemmilla havainnoilla tai teorioilla ei pitäisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen kanssa. Braum ja Clarke (2008) mainitsevat tämän analyysitavan vahvuudeksi sen joustavuuden: sitä on mahdollista käyttää tutkimuksissa, joissa on hyvinkin toisistaan poikkeava teoreettinen ja epistemologinen tausta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on kolme vaihetta: pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely sekä käsitteellistäminen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 108, 122 – 124).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on redusointi eli pelkistäminen, jossa aineistosta karsitaan pois kaikki, jonka tutkija kokee epäolennaiseksi käsillä olevalle tutkimukselle (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 123 – 125). Tässä vaiheessa aineistoa voidaan jakaa osiin tai tiivistää. Alkuperäisilmaukset, jotka liittyvät tutkimustehtävään, pelkistetään ja kootaan allekkain helpottamaan seuraavaa analyysivaihetta, klusterointia. Klusteroinnissa, eli ryhmittelyssä tutkitaan pelkistettyjä alkuperäisilmauksia ja niistä pyritään löytämään eroavaisuuksia sekä samankaltaisuuksia. Samaa aihetta kuvaavat ilmaukset listataan yhteen ja niille muodostetaan omat alaluokat. Näin käsiteltävä aineisto tiivistyy laajempien kokonaisuuksien alle.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmas vaihe, abstrahointi eli käsitteellistäminen, tapahtuu osittain samanaikaisesti klusteroinnin kanssa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 125 – 127). Käsitteellistämässä siirrytään kielellisistä ilmauksista muodostamaan teoreettisia johtopäätöksiä kuitenkin tarkkaillen, että yhteys alkuperäisaineistoon säilyy näkyvissä. Abstrahoinnissa aineistosta siis poimitaan tutkimukselle merkityksellinen tieto, joista rakennetaan teoreettisia käsitteitä. Tutkijaryhmä huomauttaa, että jokainen aineistolähtöinen sisällönanalyysi toimii aineiston ehdoilla: ne eivät siis ole aina identtisiä, sillä jokainen aineisto on erilainen (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 125 – 127). Tämä on huomattavissa myös omassa analyysissäni, joka ei täysin noudata esimerkissä annettua kaavaa.

Oma analyysini alkoi redusoinnilla, eli pelkistämällä, jossa kävin läpi koko aineiston ja valikoin sieltä ne aiheet, jotka vastasivat tutkimukseni aiheeseen. Kaikki tieto, joka ei liittynyt suoraan tutkimuskysymykseen, jätettiin analyysin ulkopuolelle. Redusoinnin aikana muutin myös alkuperäiset ilmaukset tiivistetyiksi ilmaisuiksi, jotta niistä olisi helpompi muodostaa alaluokkia.

5 Aineiston analyysi

5.1 Analyysin toteutus

Analyysissä noudatettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Ensimmäiseksi koko aineisto käytiin läpi ja sieltä nostettiin esille ne aiheet, jotka liittyivät tutkimukseen. Muu aineisto jätettiin huomioimatta. Tämän lisäksi ilmaisut redusoitiin eli pelkistettiin, jotta niistä saataisiin muodostettua yhteisiä ala- ja yläluokkia. Redusoinnissa vanhemmuuden ja lapsi-vanhempi suhteen erottaminen toisistaan osoittautui haastavaksi. Useat vanhemmuuden kokemukset tuntuivat liittyvän lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen tai siihen, miten vanhempi lähestyy suhdetta lapseensa. Myös lukuisia pohdintoja vanhemmuudesta ja siitä, miten adoptiovanhempi on onnistunut tehtävässään tuli vastaan puhuttaessa kiintymyssuhteesta lapseen. Tämän lisäksi redusoinnissa oli pohdittava, kuvasivatko vanhempien valitut tarinat lapsen ja vanhemman kiintymyssuhdetta vai ainoastaan lapsen käytöstä tietyissä tilanteissa. Pelkistämisessä muutin laajat, kerronnalliset tarinat ytimekkäiksi ilmauksiksi, kuitenkin säilyttäen niiden ydinasian.

Datan klusteroinnissa eli jaottelussa pelkistetyt ilmaukset läpikäytiin ja niiden pohjalta muodostettiin alaluokkia. Yhteneväiset ilmaukset siis koottiin yhteen ja niille luotiin uusi, yhdistävä nimike. Kuviossa 1 on nähtävillä klusteroinnin eteneminen. Alaluokkien luomisen jälkeen niistä rakennettiin uusia yläluokkia. Tämä prosessi on eritelty kuviossa 2. Tätä prosessia jatkettiin aina pääluokkien sekä yhdistävien tekijöiden kokoamiseen saakka, joiden avulla oli mahdollista jatkaa abstrahointiin, joka on selvennetty kuviossa 3. Abstrahointivaiheessa huomasin aineiston olevan jo niin suppea, että päädyin siirtymään suoraa yläluokista yhdistäviin tekijöihin, jättäen näin pääluokat välistä.

5.1.1 Kuvio 1.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
perhe-elämä alkoi jo odotusaikana suhde lapseen alkoi jo odotusaikana lapseen kiintyi jo odotusaikana	suhteen alku odotusaikana

lapsiin muodostetaan suhdetta odotusaikana koulutuksen ja neuvonnan kautta rakkaus lapsiin syntyi heti	
alkuun lapsi kiinnittyi isään, ei hyväksynyt äidin hoivaa alkuun lapsi kiinnittyy vain yhteen ihmiseen, sisarukseen tai toiseen vanhempaan	äidin torjuminen (toisen vanhemman suosiminen)
pyritään puhumaan siitä, että lapsi on rakas ja maailman täydellisin lapsi kerrotaan lapselle, että hän on tärkeä osoitetaan rakkaus sanoilla ja keksimällä esimerkiksi lempinimiä tai loruja	rakkaudenosoitukset lapselle
Vähennetään lapsen stressiä kertomalla jo aamulla, mitä päivällä tapahtuu Lapsi oppii tietyt rytmit, rutiinit ja osaa ennakoita niitä Jaettuja hetkiä paljon arjessa, joissa toimitaan samojen rutiinien mukaan Haastavissa tilanteissa lapsen kanssa toimittava aina samoin, jotta muodostuisi rutiini ja lapsi oppisi Ennakoitavuus rauhoittaa lasta	ennakoitavuus (ennakoiva arki)
Adoption alussa epäluottamus ruuan saantia ja äidin paluuta kohtaan Erotilanteet lapselle haastavia Lapsi on pelännyt, että äiti hylkää Luottamus ei aina molemminpuolista Lapsi pysyi irrallaan perheestä, vaikka muu perhe koki hänen olevan jo perheenjäsen Lapsi hätäntyi, jos joku perheenjäsen poistui jaetusta tilasta	erotilanteiden haastavuus epäluottamus perheen jatkuvuuteen
Konfliktitilanteissa ajatukset siirtyvät lapsen adoptiotaustaan Adoptiotausta mietityttää konfliktitilanteissa	lapsen adoptiotaustan merkitys (selittäväenä tekijänä)
Yhteinen huumori ja jaetut jutut Yhdessä tekeminen Yhteinen aika Mahdollisuuksien mukaan koko perhe syö yhdessä Jaetut nukutustilanteet Lapsen kanssa innostuminen	yhteinen tekeminen/aika

jaetut rutiinit rutiinien ylläpito, niistä kiinni pitäminen	rutiinit
Tavallista arkea yhdessä Lapsien kanssa arjen eläminen	arkisuus/arki lasten kanssa kantavana tekijänä
Lapsen lukeminen ja ymmärtäminen ilman sanoja Lapsen ymmärtäminen kumpuaa jaetusta arjesta Lapsen ymmärtämiseen tarvitaan empatiaa, jolloin vanhemman roolista ja vaatimuksista on luovuttava Rangaistusten sijaan pyrkii auttamaan lasta Lapsen tarpeiden huomioiminen arjen kiireiden keskellä Lapsen käyttäytyessä huonosti vanhempi pohtii, miksi näin on ja ymmärtää, että sille on aina jokin syy	oman lapsen tunteminen/tämän tarpeiden tunnistaminen
Uuteen arkeen ja ruokaan tutustumista Aloitettiin perushoito Leikittiin yhdessä ja tutustuttiin ympäristöön	Kiintymyssuhteen luomisen aloittaminen
Lapsen kanssa istuminen lattialla ja jutteleminen yhdessä Lapsen juttujen kuunteleminen ja niihin mukaan lähteminen Kohdata lapsi ja olla sinnikäs Vaikeita asioita voidaan käsitellä esimerkiksi pehmolelujen avulla Miksi lapsi käyttäytyy, kuten käyttäytyy, onko hänellä kuuma tai nälkä	Lapsen kohtaaminen
Lapsi tietää, että vanhemman luokse voi aina tulla Vanhemmat ovat saatavilla Ollaan läsnä Konfliktitilanteet liittyvät usein aikuisen stressiin ja lapsen huomiontarpeeseen	Vanhempien saatavuus/läsnäolo lapselle
Luottamusta rakennetaan pitämällä omat lupaukset Pitämällä lupaukset rakennetaan molemminpuolista luottamusta Ei katteettomia lupauksia Rehellisyys luottamuksen perustana	Suhteen sisäinen rehellisyys
Luottamusta herättää se, että äiti ei hylkää, vaikka lapsi käyttäytyy haastavasti Vanhemman oltava luottamuksen arvoinen, kuten myös lapsen Luottamus rakentuu yhdessäolosta Luottamusta on kyky osoittaa	Vanhempien pysyvyys

negatiivisiakin tunteita vanhempaa kohtaan Lapsen tunteenosoitukset tulkitaan luottamuksen osoitukseksi Lapsi tietää, että vanhemmat tulevat aina takaisin	
Luottamus vanhemman apuun Lapsi tukeutuu vanhempaan	Vanhempi tukipilarina
Lapsi ei luota vieraisiin ihmisiin tai ihmisiin, joista ei pidä Vanhempi tietää, että lapsi ei pidä vieraiden aikuisten kosketuksesta Lapsen tunnistamat ja turvalliseksi kokemat aikuiset saavat auttaa	Epäluottamus vieraita ihmisiä kohtaan /vieraiden karsastaminen (eksklusiivisuus)
Adoptiovanhemmasta tuli äiti lapselle Perheen muodostaminen	Lapsi hyväksyy ihmisen vanhemmaksi itselleen
Konfliktitilanteiden selvittäminen yhdessä Lapsen käytöstä pohditaan yhdessä lapsen kanssa Rajoja on, mutta niistä ei pidetä liian tiukasti kiinni Yhteisolo lapsen kanssa on rento Haastavissa tilanteissa vanhempi osoittaa olevansa lapsen puolella ja saatavilla	Yhteen hiileen puhaltaminen/ Lapsen mukaanottaminen
Antaa lapsen ohjata tilannetta, päättää itse Kunnioittaa lapsen omaa tilaa Läheisyyden osoitukseen aina kysyttävä lupa lapselta Lapsi haluaa pitää kontrollin itsellään Lapsen on helpompi toimia, kun saa itse päättää Lapsen kasvaessa ymmärtäisi myös lapsen näkökulman ja miltä asiat hänestä tuntuvat	Lapsen toimijuuden kunnioittaminen
Rakennetaan turvallisia tilanteita lapselle Mukavien ja turvallisten kokemusten kautta suhde vahvistuu Tarjota lapselle erilaisia väyliä rakentaa kiintymystä Kun asia käsitelty ja siirrytty eteenpäin, lapsi uskaltaa kertoa myös jatkossa vanhemmille vaikeista asioista Lapselle asetettiin tietyt rajat ja niitä noudatettiin Lapsi toimii omien pelkojensa vastaisesti, sillä luottaa vanhempaan	Turvan tarjoaminen/turvallisuus
Lapsi hakee läheisyyttä Lapsi tarvitsee toisen ihmisen läheisyyttä tunteakseen olonsa turvalliseksi Ensimmäinen fyysinen kontakti	Läheisyyden antaminen ja vastaanottaminen

<p>merkityksellinen Lapsi nauttii sylissä olosta Lapsi nukkuu vanhempien vieressä ja silittää</p>	
<p>Opetellaan ottamaan vastaan läheisyyttä Lapsi toivoo läheisyyttä, mutta hakee sitä välillisesti Edetään lapsen tahdissa</p>	Edetään lapsen ehdoilla
<p>Asiat selvitetään heti ja sitten siirrytään eteenpäin, ei jäädä roikkumaan</p>	Anteeksiantaminen
<p>Vaikeus osoittaa hellyyttä sanallisesti Vaikeuksia ottaa sanallista hellyyttä vastaan Vaikeus ottaa läheisyyttä vastaan Läheisyys kiinnostaa lasta, mutta vaikeuksia ottaa sitä luontevasti vastaan. Lapsi ei hae lohtua vanhemmilta vaan on tottunut selviytymään itse</p>	Läheisyys haasteena
<p>Lapsen käytös ei vastaa “keskivertolapsen” käytöstä, joten vanhemman on totuttava uuteen ajattelutapaan Suhde on vahva, vaikka se ei ole perinteinen Ymmärtää lapsen lähtökohdat ennen adoptiota Luottamus ansaittava aina uudestaan</p>	Lapsi-vanhempi suhteen ainutlaatuisuuden ymmärtäminen

5.1.2 Kuvio 2

Alaluokka	Yläluokka
erotilanteiden haastavuus epäluottamus perheen jatkuvuuteen äidin torjuminen (toisen vanhemman suosiminen)	Hylkäämisen pelko
Läheisyyden antaminen ja vastaanottaminen Läheisyys haasteena Rakkaudenosoitukset lapselle	Läheisyys jakava tekijä
Lapsen kohtaaminen Yhteinen tekeminen/aika Arkisuus/arki lasten kanssa kantavana tekijänä	Jaettu aika/tapahtumat
Rutiinit Ennakoitavuus/Ennakoiva arki Turvan tarjoaminen/turvallisuus Vanhempi tukipilarina	Turvallisuuden kokemus
Lapsen adoptiotaustan merkitys (selittävä tekijänä) Lapsi-vanhempi suhteen ainutlaatuisuuden ymmärtäminen	Adoptiotaustan huomioonottaminen
Lapsen toimijuuden kunnioittaminen Edetään lapsen ehdoilla	Lapsella päätäntävalta/kontrolli
Suhteen alku odotusaikana Kiintymyssuhteen luomisen aloittaminen	Lapsi-vanhempi suhteen ennakoiminen
Yhteen hiileen puhaltaminen/ Lapsen mukaanottaminen Lapsi hyväksyy ihmisen vanhemmaksi itselleen	Lapsi osana perhettä
Epäluottamus vieraita ihmisiä kohtaan /vieraiden karsastaminen (eksklusiivisuus) Suhteen sisäinen rehellisyys	Vahvat luottamuksen ja epäluottamuksen kokemukset

Vanhempien pysyvyys Vanhempien saatavuus	Jatkuvuus ja läsnäolo
Oman lapsen tunteminen/tämän tarpeiden tunnistaminen	Lapsen lukeminen

5.1.3 Kuvio 3.

Yläluokka	Pääloukka
Hylkäämisen pelko Adoptiotaustan huomioonottaminen	Lapsen aiempien hylkäämiskokemusten merkitys ja näkyvyys suhteessa
Turvallisuuden kokemus Vahvat luottamuksen ja epäluottamuksen kokemukset	Lapsen turvallisuuden kokemuksen merkityksen tiedostaminen ja sen vahvistaminen
Jatkuvuus ja läsnäolo Jaettu aika/tapahtumat Lapsen lukeminen	Aika ja kokemukset luovat uskoa perhettä kohtaan
Lapsi-vanhempi suhteen ennakoiminen Lapsi osana perhettä	Halu olla perhe yhdessä
Lapsella päätävävalta/kontrolli Läheisyys jakava tekijä	Lapsi voi olla vain lapsi (aikuinen huolehtii)

6 Tutkimuksen tulokset ja yhteenveto

Toteutin tutkimusaineistoni analyysin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla ja tässä osiossa käyn läpi kattavammin, mitä aineistosta nousi esille. Käsittelen sisällönanalyysin loppupäätelmiä sekä alkuperäisaineiston ilmauksia, joten olen luonut haastateltaville uudet nimet, jotta heidän kommenttejaan voidaan käsitellä tulosten yhteydessä ilman pelkoa heidän identiteettinsä paljastumisesta. Adoptiolasten nimiä ei ole kerätty eivätkä ne täten esiinny haastattelupätkissä, sillä ne on poistettu jo litterointivaiheessa.

6.1 Lapsen aiempien hylkäämiskokemusten merkitys ja näkyvyys suhteessa

Kaikki haastateltavien adoptiovanhempien adoptiolapset oli noudettu laitoksista, tarkoittaen siis kohdemaan lastenkoteja tai muita samankaltaisia paikkoja. Osa lapsista oli käynyt sijaisperheessä ennen adoptiota, mutta palanneet laitokseen odottamaan uusien vanhempien saapumista. Takana kaikilla oli vaihteleva määrä turvallisten aikuisten vaihtelevuutta. Voidaan olettaa, että myös hylkäämiskokemukset ovat olleet osa lasten elämää ennen adoptiota tai ainakin vaihtuvuus lasten elämässä on ollut merkittävää. Tämä nousikin esiin kaikkien vanhempien kertomuksissa. Hanna kuvaili lapsensa tilannetta ennen adoptiota seuraavasti:

”Joka tuli isommasta paikasta, jossa oli ehkä joutunu vähä,no en mä ny tiä taistelemaan, lainausmerkeissä taistelemaan siitä huomiosta tai sylistä tai muusta.”

Hannan mukaan hänen lapsensa oli viettänyt aikaa ennen adoptiota instituutiossa, jossa hänen oli täytynyt yrittää kovasti saadakseen huomiota aikuiselta. Myös Jenni kuvasi lapsensa hylkäämiskokemuksia ja sitä, miten ne edelleen näyttelivät osaa lapsen arjessa:

”Tavallaan se hylkääminen on ollu hänelle niinku ihan hirveen iso juttu, että hänellä on periaattees kolmekin hylkäämistä siellä taustalla, kun on se oman äidin, sitte lastenkodista sijaisperheeseen ja sitte sijaisperheestä pois, että tota niin... et se on hyvin vahvana ja se elää vielä.”

Hänen kertomuksessaan nousi esille se, miten adoptiolapsen lapsuuteen oli lyhyessä ajassa sisällytetty kolme hylkäämiskokemusta ja miten tämä kantoi edelleen tapahtumia mukanaan uudessa perheessä.

Vanhempien mukaan adoptiolasten elämään ennen adoptiota oli kuulunut vaihtelevuutta ja huomion sekä läheisyyden puutetta. Rauli kuvasi lapsensa vauva-ajan kokemuksia, joilla hän uskoi olevan merkittävä vaikutus lapsensa ajatuksiin omasta arvostaan:

”Koska sillä on tavallaan se sen ihan perus arvottomuus mille kaikki on rakentunu sieltä vauva ajasta elikkä ku haluat jotain niin kukaan ei tuu ja kukaan ei vastaa elikkä sää et oo tärkeä.”

Adoptiovanhemmat tiedostivat, että lapsen taustalla oli mahdollisia hylkäämiskokemuksia, ehkä jopa deprivatiota eli hoivan puutetta. Deprivaation merkitystä adoptiolasten kehitykselle on tutkittu useissa, adoptiolapsiin keskittyvissä tutkimuksissa: jo Tizard ja Rees (1974) totesivat, että instituutioille tyypillisellä deprivatiolla oli vaikutusta lasten kognitiiviselle kehitykselle. Heidän mukaansa säännöllinen kontakti aikuisten kanssa sekä runsas tarjonta leluja, kirjoja sekä muita virikkeitä auttoivat lasten kehityksessä, kun taas niiden puuttuminen heikensi sitä. O’Connor kollegoineen (2000) huomasivat, että deprivatiolla, erityisesti sen sijoituessa lapsen varhaislapsuuteen, on merkitystä lapsen myöhemmälle, kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Deprivaation vaikutukset näyttävät erityisen vahingollisilta, mikäli ne jatkuvat yli kuuden kuukauden iän (Rutter, Barke & Castle, 2010). Adoptiovanhemmat myös kuvasivat, kuinka tämä hoivan ja huolenpidon puute näkyi heidän ja adoptiolasten suhteessa. Useampi adoptiovanhempi kuvasi, kuinka heidän lapsensa oli ensikohtaamisen jälkeen suosinut toista vanhempaa tai sisarusta ja vierastanut tai hyljeksinyt äitiä. Anna selvensi kokemuksiaan seuraavasti:

”Sit siin alus oli myös sellanen, et (lapsi) pysty kiinnittymään isäänsä ensin, et hän ei ois ottanu multa hoiv-, ei ehkä niinku kovin sieltä ääripäästä, mut et hän on niinku, hän... hänelle kelpas isä.”

Lapsi oli alkukohtaamisen jälkeen pyrkinyt kiinnittymään isään ja jättänyt äidin huomiotta. Hoivan vastaanottaminen äidiltä oli ollut vaikeaa ja tilanne oli kohentunut vasta ajan ja perushoidon kautta. Hannalla oli taustallaan samankaltainen alkukohtaaminen lapsensa kanssa ja hänen mukaansa kyseessä saattoi olla lapsen kyvyttömyys hyväksyä useampaa ihmistä osaksi arkeaan niin pian adoption jälkeen. Hän pohti:

”Ehkä sillä oli niinku liikaa siinä sitte niin lähellä ihmisiä, jotka kanto huolta niin ehkä sen voimavarat ei riittänyt kaikkiin, niin se kiinnitty vaan toiseen meistä että isään niinku sitte siinä alkuvaiheessa.”

Hannan mukaan oli mahdollista, että lapsen elämään tuli yllättäen liian monta ihmistä, jotka halusivat kiinnittyä häneen, eikä lapsi kyennyt muodostamaan suhdetta kaikkiin samanaikaisesti. Instituutio-olojen jälkeen lapselle saattoi olla yksinkertaisempaa lähestyä vain yhtä ihmistä ja ajan kanssa tutustua koko perheeseen.

Rauli kuvasi leikkutilannetta lapsensa kanssa, jossa adoptiolapsi toi esiin pelkonsa siitä, että vanhempi ennen pitkää jättäisi hänet:

”Sitte se (lapsi) ihan vakavana että mullaki on se sama, että mua pelottaa että mä menetän kaiken että mua pelottaa että mä oon niin paha ja tuhma että mää ...niinko se ei suoraa sanonu että äiti hylkää mutta se tarkotti että mä oon niin paha että mää menetän ihan kaiken.”

Raulin lapsi kuvasi siis suoraa pelkoa siitä, että oman huonoutensa takia menettäisi uudet vanhempansa. Useampi adoptiolapsi suosi selvästi toista vanhempaa ja pelkäsi toisen hylkäävän. Taustalla saattaa olla aiempien kokemusten aiheuttama pelko tai lapsen pyrkimys suojella itseään mahdollisilta pettymyksiltä. Rauli jatkoi lapsensa tilanteesta, kertoen lapsen käyttäytyneen adoption alkuaikoina erityisen haastavasti häntä kohtaa, ikään kuin testatakseen, jättääkö hän lapsen tilanteiden päätteeksi. Lapsi siis ikään kuin sabotoi omaa suhdettaan vanhempansa, pelosta ja epävarmuudesta perheen jatkuvuutta kohtaan:

”...että (lapsi) on käyttäytyny mua kohtaan ihan hirvittävän haastavasti ja silleen niinku tuhoavasti, että se on ite halunnu ihan kaikin voimin aiheuttaa sen, että mää hylkäisin sen, että hänhän on niin paha, että ihan varmasti annat eteenpäin. Mutta sitte ku niin ei tapahu ja aina niinku vaan sinnikkäästi ja koko ajan se niinku kertautuu, että ei sittenkään, eikä sittenkään ja vaikka teet näin niin ei sittenkään, niin seki tavallaan sitä luottamusta siihen, jotenki sen meidän välisen suhteen pysyvyyteen ehkä pikkuhiljaa rakentaa.”

Nämä haastavat tilanteet, joita Rauli kuvasi, olivat hänen mukaansa lapsen tapa testata hänen ja vanhemman välistä suhdetta ja sen pysyvyyttä. Samalla ne vahvistivat luottamusta lapsen ja aikuisen välillä.

Adoptiolasten pyrkimys suosia toista vanhempaa ja hyljeksiä aluksi äitiä muistuttavat Bowlbyn (1951) kehittämää ensisijaisen hoitajan puutteen teoriaa. Tässä lapsi, jonka aikuinen on hylännyt, välttelee tätä tämän palatessa suojellakseen itseään samankaltaiselta pettymykseltä. On mahdollista, että lasten aiemmat pettymykset ensisijaisen hoitajan

saatavuuden suhteen saattoivat aiheuttaa sen, että osa lapsista ei halunnut kiinnittyä äitiin alussa, sillä tämä saattoi lähteä kuten aiemmatkin hoitajat.

Vaikka Annan lapsi hyljeksi aluksi äitiä, hän oli kuitenkin valmis lähtemään muiden aikuisten mukaan eikä aluksi valikoinut, kuka aikuinen hänen kanssaan oli. Anna kuvaili lapsensa tilannetta seuraavasti:

”... Ja niinku varsinki sillon alussa (lapsi) ois lähteny, niinku oli kaikkien aikuisten kaveri ja, ja (lapsi) on kyl edelleenki et kysyy aikuisilta, et mitä kuuluu, mut sit ku hän niinku alko ujostelemaan ja alko vierastaan, alko vierastaan ihmisiä siinä niinku puolen vuoden tienoilla, niin, niin, niin sehän niinku, se saatto olla sit joillekki ihmisille aika vaikea, koska (lapsi) oli ollu niin hurmaava ja oppinu sellasen, sellasen tavan niinku saada, saada huomiota, et hän niinku oli, oli niinku flirttaili kaikkien kanssa niin sit sen niinku ymmärtäminen et tää on niinku, et itseasiassa me odotettiin sitä, et nyt hän ujostelee, mikä on ihan maailman ihaninta.”

Anna selitti, miten adoption alussa lapsi olisi hyväksynyt seuraansa kenet tahansa ja lähtenyt vieraidenkin aikuisten mukaan. Lapsi ei tehnyt vielä eroa oman perheen ja muiden, tuntemattomien aikuisten välillä. Anna epäili, että lapsi oli lastenkodissa oppinut tämän tavan toimia aikuisten kanssa saadakseen huomiota ympäristössä, jossa aikuiset vaihtuivat usein ja lapsia oli paljon. Instituutioissa, joissa hoitajien vaihtuvuus on suurta, ei olisi mielekäästä muodostaa kiintymyssuhdetta vain yhteen aikuiseen (Rutter ym., 2007). Tämä hoivan puute tai suuri vaihtuvuus voi johtaa reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön toisen alalajin, estottoman tyyppin kehittymiseen (Zeanah, Smyke & Koga, 2005; Zeanah & Smyke, 2008). Tällöin lapselta voi puuttua tyyppillinen pidättyväisyys vieraita aikuisia kohtaan ja hän saattaa vapaasti toimia tuntemattomien aikuisten kanssa tai lähteä heidän mukaansa. Annan lapsi osoitti joitakin tälle tyyppille tavanomaisia toimintatapoja, mutta kiintymyssuhteen muuttuessa turvallisemmaksi hänen ja vanhempien välillä, alkoi vierastamaan tuntemattomia ihmisiä.

Useampi adoptiovanhemmista kuvasi, miten lapsi oli myös adoption alussa kyvytön ottamaan vastaan lohdutusta vanhemmiltaan. Lapsen satuttaessa itsensä tämä joko peitti tunteensa tai lohdutti itseään yksin. Hanna kuvasi lapsensa käytöstä seuraavasti:

” Ja ei oikein osannu ottaa sitä hellyyttä vastaan ja apua vastaan eikä ja jos satutti ittensä niin ei välttämättä ruennu itkemään.”

Hannan lapsen oli hänen mukaansa vaikeaa hyväksyä lohdutusta vanhemmilta eikä hän välttämättä edes reagoinut ulkoisesti satuttaessaan itsensä esimerkiksi itkemällä.

Myös Rauli kuvasi samankaltaisia kokemuksiaan lapsensa kanssa:

” Se oli tottunu ikäänku niinku hoiteleen ite ittensä elikkä se lohdutti itteensä se ei hirveesti siis jos sitä itketti niin kääntyny kenenkään muun meiän puoleen se aina niinku meni jonnekki muualle itkemään.”

Jos Raulin lapsi satutti itsensä tai oli surullinen, hän ei hakenut lohdutusta vanhemmilta, vaan halusi ennemmin pitää huolta itse itsestään. Sekä Hannan, että Raulin kuvaamat kokemukset lapsen kyvyttömyydestä ottaa vastaan huolenpitoa liittyvät osittain muun muassa Zeanahin ja Smyken (2008) kuvaamaan välttelevään kiintymyssuhdehäiriöön, joka on yksi reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön tyypeistä. Reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön merkittävin taustatekijä on juuri varhaislapsuuteen sijoittuva hoivan puute, eli deprivaatio. Vaikka tarkoituksena ei ole diagnosoida tutkimuksessa käsiteltyjä lapsia, heidän alkuaikojen reaktionsa muistuttavat niitä toimintatapoja, joita on löydetty lapsilla, joilla on tämä reaktiivisen kiintymyssuhdehäiriön alalaji. Välttelevälle tyypille keskeistä on nimittäin taipumattomuus hakea lohdutusta hoitajalta, kun lapsi on emotionaalinen tai ahdistunut (Zeanah & Smyke, 2008). Lapset eivät myöskään rauhoitu helposti, mikäli heitä lohdutetaan. Onkin mahdollista, että lasten taustalla vaikuttavat kokemukset lastenkodissa näkyivät erityisesti adoption alussa, jonka vuoksi lapsilla kesti aikaa tottua siihen, että heitä lohdutettiin ja heidän tarpeisiinsa vastattiin.

Läheisyydessä oli myös toinen puoli, sillä Jenni kuvasi sitä, miten hänen lapsensa tarvitsi hänen läheisyyttään valtavasti ja oli jossain mielessä hyvinkin kiinni vanhemmassaan.

”Joo... mutta tota niin niin, kyllä me yhä edelleen ollaan hirveesti silleen niinku paita ja peppu, että tota niin niin... että hän sitä... mä sanoisin kyllä niin, että se on nimenomaan hän, joka roikkuu mussa ja tarvitsee sitä, sitä turvaa.”

Jennin mukaan lapsi ripustautui yhä edelleen häneen ja haki kontaktia jatkuvasti. Tämäntapainen riippuminen aikuisessa on huomattu lapsilla, joilla on lastenkotitaustaa (Rutter ym., 2007). Olosuhteissa, joissa hoitajia on vähän ja he vaihtuvat usein, lapsi pyrkii saamaan huomiota roikkumalla aikuisessa ja olemalla muuten hyvin huomionhakuinen. Tämä toimintatapa vastasi myös Jennin lapsen käytöstä, jolla hän pyrki varmistamaan huomionsaannin hoitajaltaan.

Useampi adoptiovanhempi selitti, miten lapsi oli ensin kiintynyt toiseen vanhempaan ja vältellyt toista sekä arastellut osoittaa tunteitaan tai ottaa vastaan läheisyyttä. Vastakohtaisesti osa taas oli osoittanut todella voimakkaita ja haastavia tunteita vanhempiaan kohtaan, jonkinlaista reaktiota hakien. Vanhemmat yhdistivät tämän käytöksen lapsen aiempiin olosuhteisiin, vedoten huolenpidon puutteeseen, joka oli saanut lapsen kyseenalaistamaan oman arvokkuutensa tai pelkäämään uusia hylkäämiskokemuksia. Vanhemman apua oli myös aluksi vaikea pyytää, eritoten tunneväritteisissä tilanteissa.

6.2 Lapsen turvallisuuden kokemuksen merkityksen ymmärtäminen ja sen vahvistaminen

Keskeiseksi tekijäksi käsiteltäessä adoptiovanhempien näkemyksiä suhteesta adoptiolapseen nousi turvallisuuden kokemus. Tämä saattaa johtua osittain niistä oloista, joista adoptiolapset ovat tulleet perheisiin. Heidän taustallaan voi olla turvallisen aikuisen sekä hoivan ja huolenpidon puutetta sekä vaihtelevuutta. Turvallisuus esiintyi vanhempien mielestä monissa muodoissa ja he erittelivät lukuisia tekijöitä, joilla pyrkivät takaamaan lapselleen rauhallisen olotilan. Turvattomuuden kokemus näkyi myös läheisyyden osoituksissa perheen kesken, että sen ulkopuolella.

Rutiinit ja ennakoitavuus olivat asioita, joita adoptiovanhemmat korostivat puhuessaan suhteestaan lapseensa. Anna kuvasi heidän arkeaan toteamalla, kuinka samat rutiinit sitovat lapsen perheen arkeen ja toimivat samalla yhteisenä aikana vain perheen kesken:

”Et lapsi oppii siihen, että niinku se rytmi ja rutiini ja semmonen ennakoitavuus.”

”Et semmosia niinku yhteisiä hetkiä on niinku ne aamupalat ja ne aamurutiinit, aina samalla tavalla hammaspesu, naamapesu ja, ja tota, tietyt jutut.”

Arjen rutiineja oli paljon ja ne toistuivat aina samalla tavalla. Tällä tavalla Annan lapsi oppi, miten arki kulki perheessä päivästä toiseen. Anna myös kertoi, miten arjen ennakoitavuus helpottaa lapsen mahdollista stressiä. Kertomalla lapselle päivän kulusta, tämän ei tarvinnut huolehtia siitä enää itse.

“Alusta asti kauheen tärkeitä, että lapsi tietää aamulla, mitä tapahtuu päivällä, et ennakoidaan sitä ja se sit vähentää stressiä”

Kun lapselle kerrottiin aamulla, miten päivä tulee kulkemaan, hän kykeni rauhoittumaan ja rentoutumaan. Päivään ei kuulunut tarpeetonta epävarmuutta vaan sen kulku jäi vanhempien vastuulle.

Myös Raulilla oli samankaltaisia kokemuksia lapsensa kanssa, hänen mukaansa lapselle oli äärimmäisen tärkeää, varsinkin alkuaikoina, että hän tiesi, mitä päivän aikana tulisi tapahtumaan.

”Elikkä kaikki sellanen et mitä tapahtuu, niinku ennakoiminen, että mitä tänään tapahtuu ja mitä sitte.”

Lapselle oli sanoitettava, mitä päivän aikana tulisi tapahtumaan ja tämä auttoi Raulin lasta rentoutumaan. Hanna kertoi perheensä arkisista rutiineista ja totesi, että vaikka ne saattoivat kuulostaa yksinkertaisilta, niistä muodostui perheen ydinelämä:

“Mää sen nään, että jotenki silleen järjestelmällisesti ja rutinoidulla arjella, että, että toimitaan näin, ilman mitään suuria, ihan sillee tavallista vaikka se onki vähä tylsääki voi joskus olla, mutta, mutta... se tylsyys kyllä helpottaa sitä arkea, myös tulevina vuosina.”

Hannan mukaan tämä arkinen toiminta ja rutiinit helpottivat perheen yhteistä elämää ja toivat niille rakennetta. Hän korosti, ettei yhteisen toiminnan tarvinnut olla mitään erikoista, vaan arkiset toimet riittivät muodostamaan oman perheen arjen. Hänen mukaansa rutiineista muodostui helposti myös lapsille tärkeitä ja kaivattuja.

“Tuli joitain semmosia muitakin viikkorutiineja saatto olla, että, että...aina perjantai-iltasin aina perjantai-iltasin saunottiin yhdessä ja... ja sen jälkeken käperryttiin sohvalle kattoon jotain“

” Jotenki se niinku, on seki, siitä on tullu merkityksellinen, vaikka se on ihan tavallista ja pientä, mutta että... kivaahan se on.”

Hanna myös kuvasi, kuinka rutiinit toivat turvallisuuden tunnetta lapselle.

”No seki oli sellanen rutiini, meillä, että lue se satu ja ehkä siliteltiin tukkaa tai piettiin kädestä kiinni, kyllästymiseen asti, niin kauan, että se lapsi nukahti. Mut ehkä se oli se semmonen, et se nukkumaanmeno oli turvallista.”

Hanna toimi arjessa lastensa kanssa aina samalla tavalla esimerkiksi nukkumaanmenotilanteissa. Hän koki, että tämä toi lapsille turvallisuuden tunnetta, sillä he pystyivät luottamaan siihen, että vanhempi oli aina vierellä heidän nukahtaessaan.

Vanhempien tarinoissa esiin noussut ennakoitavuus näkyy kiintymyssuhdeteoriassa, erityisesti puhuttaessa turvallisesta kiintymyssuhteesta. Turvallisessa kiintymyssuhteessa keskeisintä on luottamus ensisijaiseen hoitajaan ja siihen, että tämä vastaa lapsen tarpeisin tarvittaessa (Sroufe, 1997). Lapsen tiedostaessa, että ensisijainen hoitaja on saatavilla, voi hän tutkia ympäristöään vapaammin, kehittäen näin kykyjään (Fonagy, 2001, s. 9). Lapsilla esiintynyt ennakoitavuuden tarpeellisuus voi liittyä turvallisuuden tunteeseen: kun lapsi tietää, mitä tulee tapahtumaan, hän voi luottaa siihen, että asiat sujuvat. Lasta ei hylätä kesken päivän, hänestä pidetään huolta. Alussa luottamus lapsen ja vanhemman välillä ei välttämättä

ole ollut vielä turvallinen. Tämän vuoksi lapsi on saattanut olla erityisen tarkka päivän kulusta, sillä se on ollut asia, johon hän on voinut tukeutua.

Adoptiovanhemmat toivat esiin luottamusta lapsen ja aikuisen välillä ja sitä, miten se osaltaan antaa lapselle turvaa. Luottamusta oli sekä vanhemman että lapsen välisissä sanoissa ja teoissa mutta näkyi myös siinä, miten lapsi kykeni luottamaan siihen, että vanhempi oli saatavilla ja tilanteessa lasta varten. Luottamuksen mukanaan tuova turva oli adoptiovanhempien mielestä myös yksi selittävä tekijä sille, miten lapsen käytös ja reagoitavat muuttuivat, kun suhde vahvistui ajan kuluessa. Tämä huomio on yhtenevä kiintymyssuhdeteorian kanssa. Turvallinen kiintymyssuhdeteoria nimensä mukaisesti luo lapselle tunteen siitä, että hän on arvokas ja että vanhempi huolehtii hänestä (Ainsworth ym., 1978; Sroufe, 1997).

Rauli kuvasi sitä, miten hänen lapsensa oli aluksi ollut hyvin tarkka tietämään, mitä päivän aikana tapahtuisi, esimerkiksi kyläilytilanteissa oli tärkeää tietää, kuinka kauan reissussa menisi. Rauli kertoi seuraavaa:

”Niin nykyään se sitte luottaa enemmän niinku, oikeestaan ei ehkä... no minuun mutta myös siihen omaan arkeensakin, että kyllä tämä onnistuu vaikka mä en tiäkään just nyt mitä tapahtuu kohta. Et se saattaa niinku... haluta lähtä mun mukana jonnekki mistä mä sanon, että mä en oo ihan varma, että kuin kauan me ollaan, tai en tiä moneltako tullaan takasi, en oikein tiä mitä tapahtuu, mutta haluakko lähtä mukkaan, siinä missä ennen se ei ois missään nimes, niin nyt se saattaa lähtä.”

Ajan kanssa Raulin lapsi kuitenkin kykeni lähtemään vanhemman mukaan, vaikka tarkkaa suunnitelmaa ei ollutkaan. Raulin mukaan tämä oli osoitus heidän välisensä suhteen vahvistumisesta. Myös Anna kuvaili, kuinka lapsi oli alussa hyvin tarkka aikatauluista ja siitä, että kaiken oli mentävä suunnitelmien mukaan:

”Rauhallisempi ja semmonen niinku turvallisempi, et hänki pystyy niinku vaik, et vaik ollaan jossain vierailta myöhään, niin se ei ookaan, se ei sit tarkotakaan sitä, et sit seuraava päivä onki ihan niinku sekasin et, et niinku hän joustaa jo ite.”

Ajan kuluessa ja suhteen vahvistuessa hän kuitenkin pystyi hellittämään otettaan ja rentoutumaan uusissakin tilanteissa. Lapsi kykeni myös itse ottamaan vastuuta tilanteissa ja joustamaan, eikä enää nojannut pelkästään vanhempaan.

Jennin lapsella oli samankaltaisia kokemuksia ja ennakoitavuus oli hänellekin tärkeää. Asioiden liiallista ennakoimista tuli kuitenkin välttää, jotta lapsi ei hätääntyisi etukäteen. Ennakoimisen tarpeen Jenni liitti nimenomaan menettämisen pelkoon. Hän kertoi:

”Meillähän on sellasta ennakoimista, mutta sitte taas ei voi ennakoida liikaa etukäteen, koska sitte hänellä se huono olo voi alkaa, se menettämisen pelko alkaa jo etukäteen.”

Ennakoimista oli oltava, mutta sitä ei saanut olla liikaa arjessa, sillä se saattoi myös ahdistaa Jennin lasta. Vanhemman oli siis osattava ennakoida tarpeeksi aikaisin, mutta ei liian aikaisin.

Erityisesti luottamuksesta puhuttaessa adoptiovanhemmat korostivat rehellisyyttä ja lupauksen pitämistä. Vanhemman oli heidän mukaansa osoitettava lapselle, että on luottamuksen arvoinen ja että se, mitä vanhempi on sanonut tapahtuvan, todella tapahtuu. Jenni puhui siitä, miten hänen lupauksensa pito osaltaan vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta, sillä lapsi voi uskoa siihen, mitä vanhempi sanoo:

”Mut mä pidän hänelle aina kaikki lupaukset ja mä oon sanonu, et jos mä jotain lupaan niin sä voit luottaa siihen, että näin on.”

Jenni pyrki pitämään kaikki lupauksensa ja olemaan aina sanansa mittainen. Hannakin korosti luottamuksen merkitystä ja omien lupauksen pitämistä. Hänen mukaansa luottamus lapsen kanssa rakentui yhdessä, sekä lapsen että aikuisen oli pidettävä sanansa. Aikuisen ollessa luottamuksen arvoinen, myös lapsi voi olla. Hän kuvasi:

”Että jos mää lapselle jotain lupaan niin kyllä mun täytyy yrittää pysyä siinä omissa lupauksissa, että onhan seki, että, että, öö, et se luottamus on niinku molemminpuolista, sillä lailla, että mun täytyy olla luottamuksen arvoinen, niin sitte lapsikin.”

Hannan mukaan omien lupauksen takana oli seisottava. Jos hän ei ollut luottamuksen arvoinen, ei voinut odottaa, että lapsikaan olisi. Täten luottamus oli molemminpuolista.

Adoptiovanhemmat sanoittivat myös, miten lapsen erilaiset tavat käyttäytyä osoittivat luottamuksen vahvistuneen aikuisen ja lapsen välillä. Raulin kommentti liittyen lapsen kykyyn lähteä vanhemman mukaan, vaikka tarkkoja suunnitelmia ei oltukaan tehty, oli yksi esimerkeistä. Hän myös kertoi, miten lapsi kohdisti luottamusta häneen näyttämällä voimakkaita, negatiivisiakin tunteita häntä kohtaan, sillä tiesi, ettei vanhempi jättäisi häntä, vaikka tilanne olisikin vaativa:

“Huono käyttäytyminen, henkinen ja fyysinen väkivalta. Niin varmaanki jotenki on sitte... mutta toisaalta se on sitte myöski luottamusta”

Lapsen Rauliin kohdistamat, vahvatkin reaktiot olivat hänen mielestään vain osoitus siitä, että lapsi nyt todella luotti häneen ja tiesi, ettei vanhempi hylkäisi lasta. Sekä Hanna että Rauli puhuivat myös siitä, miten vanhemman ja lapsen väliseen luottamukseen kuului se, että lapsi pystyi tulemaan vanhemman luokse, milloin tahansa ja yhdessä oli mahdollista puhua mistä vain. Lapsen ei siis tarvinnut olla peloissaan siitä, miten aikuinen reagoisi esimerkiksi vahingon sattuessa. Hanna kertoi:

”Niin se on niinku jonkinlainen semmonen niinku mä tulkitsen sen luottamuksena, luottamuksena siihen, että mä en reagoi niinku silleen liian pahasti, että pystyy kertomaan huonoistaki asioista.”

“Kyllähän se perustuu jotenki niinku siihen, niinku oon sanonu jo monta kertaa, et se yhdessäoloon ja siihen niinku sellaseen turvalliseen juttuun että, että...että niinku, että aina voi äidille tai isälle voi puhua ja voi kertoa ja me ollaan aina, vaikka mitä vaikka maailmas kaatuis ja romahtais niin aina on kuitenkin se äitin syli ja mihin voi tulla.”

Hannan kommentissa korostuu entisestään lapsen luottamuksen ja turvallisuuden yhteys. Lapsi voi vanhemman mukaan aina tulla luokse, vaikka tilanne olisi vaikea, eikä vanhempi jätä tai hylkää. Useampi vanhempi korosti Hannan tavoin myös sitä, kuinka yhdessäolo ja arjen jakaminen muodostavat pohjan luottamukselle. Kaikki vanhemmat kuvasivat myös epäluottamuksen kokemuksia puhuessaan suhteestaan lapseen. Osa kokemuksista liittyi lapsen ensimmäisiin hetkiin vanhempien luona ja kuten aiemmin jo eriteltiin, adoptiovanhemmat olettivat tämän olevan yhteydessä lapsen hylkäämisen pelkoon. Jenni puhui lapsensa epäluottamuksesta seuraavasti:

“Kyllä hän epäilee, koska hän pelkää. Et se on enemmän sitä. (hiljaisuus) Hän on niinku epävarma, että voiko sittenkään olla näin, ehkä se lähtee kuitenkin”

Vaikka yhdessäoloa oli jo takana useita vuosia, Jenni kertoi lapsen silti, erityisesti erotilanteissa, olevan epäluuloinen jatkuvuuden suhteen. Vanhempi itse sanoitti kyseessä olevan menettämisen pelon, joka sai lapsen epäluuloiseksi. Myös Rauli kuvasi, kuinka hänen ja lapsen välinen luottamus oli koottava hetkittäin uudestaan, sille se ei, mahdollisesti lapsen aiempien kokemusten takia, pysynyt yhtä vakaalla pohjalla:

“Että sen kanssa täytyy ansaita se luottamus joka päivä, että se ei kannu niinku sillä tavalla, että se ois kaiken perusta vaan se on sellanen pinnallisempi et se täytyy niinku aina vähän väliä ansaita uusiksi.”

Raulin mukaan luottamus hänen ja lapsen välillä oli alati liikkuva kokonaisuus, joka täytyi rakentaa uudestaan joka päivä. Epäluottamus saattoi kohdistua vanhempien lisäksi myös ulkopuolisiin ihmisiin. Jenni kertoi, miten hänen lapsensa ei voinut ottaa hoitajakseen ketä tahansa, vaan kyseessä oli oltava joku, jonka lapsi tunsi ja johon tämä luotti. Hän myös lisäsi, että lapsi tutki vieraita ihmisiä tarkkaan, eikä luottanut sellaisiin, joista ei pitänyt.

”Et jos mulla on joku meno, niin sit mun pitää vaan järjestää, et siellon joku tosi tuttu henkilö ja turvallinen henkilö hänen kanssaan.”

“(lapsi) ei kuitenkaan luota vieraisiin henkilöihin eikä sellasiin, joista se ei pidä. Et sillä on niinku hyvin tarkka tämmönen niinku vainu, että se skannailee, et onks toi tarpeeksi hyvä tyyppi.”

Jennin lapsi oli siis epäluuloinen vieraita ihmisiä kohtaan, eikä luottanut heihin samalla tavalla, kun oli oppinut luottamaan vanhempaansa. Luottamus oli keskeistä lapselle, eikä hän voinut jäädä sellaisen ihmisen huomaan, johon hänellä ei ollut vahvaa suhdetta.

Epäluottamuksen osoituksilla, joita useampi adoptiolapsi ilmaisi, voi olla yhteys turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Sillä on useampi alalaji, mutta niille tyypillisintä ovat lapsen epäluottamus hoitajan saatavuutta sekä responsiivisuutta kohtaan (Ainsworth ym., 1978). Lapsi on oppinut, että hoitaja ei ole aina saatavilla eikä välttämättä vastaa lapsen tarpeisiin tai jos vastaa, reagoi niihin epätyytyttävästi. Adoptiolasten ja vanhempien välinen kiintymyssuhde ei välttämättä ole ollut turvaton, mutta se on voinut olla vasta kehittymässä kohti turvallisempaa suhdetta, jolloin lapsi ei ole voinut täysin luottaa aikuiseen. Aikaisemmillä kokemuksilla lastenkotioloissa on saattanut olla vaikutusta näihin reaktioihin. Ainsworthin ja kollegoiden (1978) kehittämässä vierastilannemenetelmässä huomattiin, että juuri turvattomasti kiintyneillä lapsilla esiintyi epäluottamusta ensisijaisen hoitajan paluuta kohtaan. Samaa epäluottamusta vanhemman pysyvyyteen kuvasi myös osa adoptiovanhemmista. Lasten menneisyyteen kuuluneet hylkäämiskokemukset ovat voineet osaltaan vaikuttaa heidän kiintymyssuhdekokemuksiinsa ja siksi heidän ja vanhemman välisessä suhteessa nyt korostuu luottamus ja sen ansaitseminen.

Turvallisuuden tunnetta korostettiin kaikkien vanhempien haastatteluissa ja se ilmeni läheisyyden, luottamuksen, ennakoitavuuden, yhteisen ajan sekä saatavuuden kautta. Adoptiovanhemmat myös kuvasivat, miten lapsen turvallisuuden kokemukseen liittyi usein jokseenkin äärimmäisiä ilmiöitä, erityisesti adoption alkuaikoina: tarvetta tietää päivän tapahtumat hyvin tarkasti, vaikeutta lähteä suunnittelematta, epäluuloisuutta vieraita ihmisiä kohtaan tai vastaavasti ylimalkaista ystävällisyyttä kaikille. Vanhemmat myös kertoivat tekevänsä paljon taatakseen lapselle turvallisen ympäristön: he rauhoittivat arjen, toistivat samoja rutiineja, olivat lapsen saatavilla ja osoittivat olevansa luottamuksen arvoisia esimerkiksi pitämällä aina lupauksensa.

6.3 Aika ja kokemukset luovat uskoa perhettä kohtaan

Adoptiovanhemmat kuvasivat suhteen keskeiseksi tekijäksi lapsen kanssa yhteisesti vietetyn ajan. Arkirutiinien lisäksi vanhemmat kuvasivat lukuisia eri tilanteita, joissa toimivat yhdessä lasten kanssa. Yhteinen aika ja kokemukset koettiin myös tärkeänä siksi, että niiden avulla lapseen muodostettiin vahvempi side, häntä opittiin lukemaan paremmin ja sitä kautta ymmärtämään lapsen käytöstä ja reaktioita. Anna nimesi esimerkkeinä lapsen kanssa laulamisen ja leikkimisen, joiden kautta yhteyttä lapseen oli pyritty rakentamaan:

”Musiikki on semmosta, missä me edelleenki istutaan yhdessä ja varmasti toivottavasti myös jatkossa, että soitetaan jotakin, lauletaan yhdessä ja vuorotellen lauletaan ja, ja keksitään, (lapsi) nyt kauheena keksii omia lauluja ja se hirveästi vitsailee laulujen kautta, et se on meille ollu semmonen luontainen keino.”

Musiikki ja siihen liittyvät aktiviteetit olivat yksi asioista, jotka yhdistivät lasta ja vanhempaa. Anna oli huomannut, että musiikin kautta hänen oli helppo olla yhteydessä lapseensa. Myös Jenni kuvasi lukuisia jaettuina hetkiä yhdessä lapsensa kanssa:

”Me ollaan ja viikonloppusin käyään mökillä ja käyään mamman asioita hoitamassa ja... illalla käydään, kun on ilmaa ja valoa, niin käydään ulkona ja kävelyllä, että me asutaan tosiaan tässä (kaupungissa) niin käydään siel rannalla ja vähä skeittipuistossa, ja puistossa ja fillaroimassa tai jotain, että... että vähän liikutaan yhdessä, joskus käydään leffas, sit mä joskus pakolla vien hänet johonki taidenäyttelyyn.”

Jennin mukaan lapsen kanssa tehtiin kaikenlaisia tavallisia aktiviteetteja. Tärkeintä oli se, että lapsi ja vanhempi viettivät aikaa yhdessä. Hanna taas kertoi, että lapset olivat osa perheen arkea ja heidät otettiin mukaan kaikkeen siihen, mitä vanhemmat olivat tehneet ennen lasten tuloa. Hän ajatteli, että kaikkea oli mahdollista tehdä yhdessä lasten kanssa ja korosti näin lasten kiinnittämistä perheen arkeen:

”Onhan meillä omat harrastukset mutta kyllä me ollaan hyvin niinku perheen kanssa sitte, jos on lomakki niin kyllä me perheellä mennään et ei meillä oo ollu sellasia asioita ikinä, että samoja juttuja me tehään mitä me ollaan ennenki tehty mut nyt me tehään ne lasten kanssa, että on se sitte reissuja tai mitä tahana mökkeilyä, että ei meillä oo mittään, että voivoi nyt

elämä on muuttunu, lapset tuli, että lasten kanssa voi tehdä ihan niinku melkein kaikkia juttuja.”

Adoptiovanhempien mukaan jaettu aika oli tärkeää, jotta omaa lasta pystyi ymmärtämään paremmin. Rauli kertoi, kuinka hänen lapselleen oli alusta asti tärkeää leikkiä pehmoleluilla. Niiden avulla hän ja lapsi löysivät tapoja käsitellä sellaisia asioita, mistä oli haasteellista puhua suoraa tai sanoittaa muuta kautta.

”Ja (lapsella) oli hirveen tärkeitä alusta lähtien pehmolelut ja sitte tuota niilleekki alettiin keksiä tarinoita... tai määhän varmaan alotin sen en määhän enää muista näähän on menny tälleen vuorotellen silleen pallotellen, mutta että... että pehmolelujilla on edelleen vaikka on jo vanhempi ja niillon jokaisella niinku... se pyytää aina kun se saa uuden että kerro sen tarina ja sit se on ite vähän ohjailtu niitä tarinoita että se haluaa että niissä tarinoissa aina ne ois jotenki hylättyjä tai niille ois käynny jotenki huonosti elämässä mut et sit ne ois pelastunu ja se haluaa et niillon kaikilla samantyylinen tarina ja me palataan niihin aina ja sit sillä on muutama sellanen tärkeä minkä kautta mä oon kokenu sellaset aiheet mitkä on ollu (lapselle) liian vaikeita ja on vieläki puhua suoraa mulle niin se on jonku sellasen lelun kautta puhuttu.”

Rauli huomasi jo adoption alussa, kuinka tärkeää hänen lapselleen oli saada leikkiä pehmoleluilla ja sanoittaa omia tuntemuksiaan sekä kokemuksiaan niiden avulla. Hänen mukaansa lapsen oma menneisyys saattoi nyt peilautua tarinoihin, joita hän kertoi pehmoleluillaan.

Myös Hanna korosti, miten lasten kanssa yhteinen aika ja jaettu arki olivat ainoa keino rakentaa suhde lapseen ja auttaa tätä kiinnittymään vanhempaan. Hän kertoi, miten lapsen lukeminen syntyy pieniä asioita huomioimalla.

”Niinku tarkkailemalla tavallaan niinku oppii, niin mä luulen, että, niinku sanoin tossa aikaisemmin, että sitte kun on sen lapsen kanssa, ettei oo mitään taikakonsteja, niin, niin se niinku tavallaan se syntyy se ymmärtäminen, että oppii lukemaan sitä lasta niinko aika pienistä jutuista.”

”Et ehkä se semmonen ymmärtäminen lähtee ehkä siitäkin, että kun on niin tykätty olla yhdessä ja oltu ja tehty asioita yhdessä.”

Hänen mukaansa myös se, ettei lapsen kanssa ollut yhteistä kieltä, sillä kyseessä oli pieni lapsi sekä kansainvälinen adoptio, muutti sitä, miten lapsen kanssa opeteltiin kommunikoidaan. Hänen mukaansa yhteyden muodostamiseen ei kuitenkaan tarvittu jaettua kieltä, vaan vanhempi ja lapsi löysivät uudet tavat rakentaa suhdettaan.

”Että kun se yhteispeli, tai se semmonen, että kun asioita luodaan, niin et sitä, niitä ihmissuhteita luodaan, ja, niin, niin, suurimmaksi osaksi toisella tavalla, kun esimerkiksi puhutun kielen avulla, vaan että se...jotenki niinku se läheisyys ja kaikki tulee, et se kieli, semmonen puhuttu kieli on niinku, en mä nyt sano, se on vähä niinku sivuseikka, koska yhteistä kieltä ei oo ja sit monesti kuulee, ku, no miten te koette, ku teillä ei oo yhteistä kieltä, niin mä aina sanon niin ei se oo se tärkein, no miten te ku te ette ymmärrä toisianne, niin se ymmärtäminen ei tuu niinku niitten lasten kanssa siitä kielestä vaan se tulee siitä eleistä ja ilmeistä ja hymyistä ja äänenpainoista ja niinku kaikesta muusta.”

Ymmärtäminen ei Hannan mukaan syntynyt jaetun kielen kautta, vaan se oli jotain syvempää ja kehittyi yhteisen ajan kautta. Lapsen lukeminen ilman puhetta tapahtui seuraamalla hänen ilmeitään, eleitään ja muita sanattomia viestejä.

Anna keskusteli myös lapsen huomioimisesta arjen kiireiden keskellä sekä sitä, miten huomion kautta pystyy reagoimaan lapsen tarpeisiin nopeasti. Hänen mukaansa esimerkiksi konfliktitilanteissa oli tärkeää lukea lasta ja pohtia, miksi lapsi käyttäytyy, kuin käyttäytyy. Tämä ei olisi mahdollista, jos lapsen kanssa ei olisi viettänyt aikaa ja oppinut tuntemaan tämän tarpeita. Anna sanoitti kokemuksiaan seuraavasti:

”Ehkä just semmonen kauppakassit sivuun ja nyt tässä tää lapsi ja nyt tää lapsi tarvii tätä ja sit nyt ei niinku, et asiat ei meekään niinku se meni ennen, et, et se semmonen pysähtyminen siinä, siinä, ja varmaan myös semmoset niinku konfliktitilanteet, kun kiukuttelukohtaukset tai sellaset niin on semmosii, että on niinku jotenki yrittäny, ei todellakaan aina onnistuneesti, ja eikä aina muista ja muuta ja menee hermo, mut että semmoset, et miksi, miksi mun lapsi käyttäytyy näin, et, et okei, sil voi olla kuuma tai sil voi olla nälkä tai, tai sit siin voi olla vaan et ollaan touhotettu liikaa ja sit ku se pääsee kotiin niin se puhaltaa ulos ja sitte semmonen niinku ihan sen lapsen kanssa iha vaikka siellä lattialla istuminen ja jutteleminen, niin semmosia niinku ehkä, ehkä tapoja sitte ym-tulla, tulla hänen ymmärretyksi tai jotenki.”

Adoptiovanhemmat kuvasivat tilanteita, joissa reagoivat lapsen tarpeisiin, vaikka tämä ei pystynyt itse sanoittamaan kyseistä tarvetta. Vanhemmat olivat oppineet tuntemaan lapsensa

ja tiesivät, miten parhaiten tukea omaa lastaan. Jenni kuvasi tämänkaltaisia kokemuksia oman lapsensa kanssa:

“... mä kuulen myös niinku sanattomasti, sanotaan näin, että tota niin niin... ja sitte hänen olemuksestaan pystyn aika pitkälti lukeen et onks hän niinkun hermostunut, hätäntynyt vai peloissaan vai... ja sitte niinku hän saattaa sanoa jotain muuta, mutta tarkoittaa jotain muuta, niin kyl mä oon niinku sen oppinu aika hyvin”

Jenni koki, että oli ajan kanssa oppinut lukemaan lastaan ja tämän tunnetilojaan onnistuneesti. Rauli taas kommentoi, miten lapsen tapa käyttää pehmoleluja puhuessaan vaikeista asioista oli lapsen keino kurottua lähemmäs aikuista ja pyytää apua tällä tavoin, sillä avun pyytäminen suoraa oli liian haasteellista:

”Ollu sellasia että ne rakentuu sillain kommunikaationa mun ja (lapsen) välille että ku mä hoksaan että mitä se tarvii ja pyytää ilman että se sanoo suoraan koska ei se niinku pysty siihen.”

Jenni sanoitti myös omaa prosessiaan oppia ymmärtämään lapsensa raivokohtauksia ja sitä, mistä niissä oli lopulta kyse. Kaiken keskiössä oli vanhemman kyky nähdä toiminnan taakse ja auttaa myös lasta selittämään omaa käytöstään.

”Mutta nää, esimerkiksi nää raivokohtaukset, niin monesti ne johtu siitä, että hän oli vaan niin pettynyt joko itseensä tai johonkin asiaan, joka ei ollut toteutunut, et se täytyy ymmärtää sitä kautta, ja sitte sanottaa sitä hänelle. Ja sitä myös, että aina ei voi kaikkea saada. Aina kaikki ei mee niinku sä toivoisit, että... joskus on ymmärrystä tarvittu enemmän ku lääkäri määrää.”

Adoptiovanhempien mielestä keskeistä kiintymyssuhteelle oli siis oppia tuntemaan oma lapsensa viettämällä aikaa hänen kanssaan ja jakamalla yhteisiä kokemuksia, jotka vahvistivat jaettua suhdetta. Kuten Anna tiivisti omassa haastattelussaan:

“Niitten kivojen ja turvallisten kokemusten kautta meidän yhteys tiivistyy”

Tämä ajan kautta rakennettu lapsen ymmärtäminen helpotti monia arjessa ilmeneviä konfliktitilanteita ja edesauttoi vanhemman kykyä reagoida tilanteisiin, joissa lapsi ei välttämättä osannut tai pystynyt pyytämään vanhemman apua. Adoptiovanhemmat korostivat aikuisen tarvetta olla lapsen saatavilla. Hanna puhui siitä, miten aikuisen on tilanteessa kuin tilanteessa oltava olemassa lasta varten ja haettava sitkeästi yhteyttä lapseen:

“Ei siinä vaiheessa kannata rueta kirjoista kattoon, että mitä mä tässä teen vaan jotenki luottaa siihen ja niinku kohdata se lapsi ja olla sen kanssa, tuli mitä tuli vaikka kuinka ittiä kiukuttais tai ei hotsittais mutta siinä ei voi niinku, aikuinen ei voi niissä tilanteissa luovuttaa.”

Hän tiivistä omassa haastattelussaan sen, miten lapsen kanssa yhteisesti jaettu aika on ainoa tapa rakentaa turvallinen suhde lapseen ja näyttää lapselle olevansa sen arvoinen vanhempana.

“Mutta niinku mun mielestä sen lapsen kanssa yhdessä olemalla vain ne säröt voi niinkö paikata.”

6.4 Halu olla perhe yhdessä

Adoptiovanhempien kertomuksissa nousi usein esille se, miten kovasti perhettä oli toivottu. Prosessiin oli lähdetty tietoisesti, asioita oli selvitelty useita kuukausia ja oltu yhteydessä lukuisiin eri tahoihin, jotta adoptio oli mahdollistunut. Tietyllä tavalla tämä prosessi oli osa niin sanottua odotusaikaa. Vanhemmat kertoivatkin, että suhde lapseen oli alkanut muodostua jo lapsiesityksen saavuttua. Rauli kertoi, miten hänen oma kehittyksensä oli alkanut jo hänen tehtyään tietoisesti päätöksen lähteä adoptoimaan:

”Mutta tuota että niinku mä ite koen, että se jonkinlainen sitoutuminen asiaan vaikka lapsesta ei olut tietoa niinku tietystä lapsesta, on alkanu siellä jo tota, sillonku on päättänyt lähtä siihe prosessiin.”

Rauli myös kertoi, miten adoptio-ohjelmasta ja muu prosessiin liittyvä toiminta osaltaan valmisteli suhdetta alkavaksi:

”Sitten siinä on adoptio-ohjelmaa ja kaikenlaista koulutusta ja kaikkea mikä ei millään muotoa valmistanu mihinkään mutta se niinku siinä kohti oli semmonen kuitenkin sellasta niinku tavallaan sen niinku tulevan suhteen pohjustamista ja sen asian ajattelua.”

Adoptio-ohjelmasta ei ollut lapsen odotuksesta irrallinen ajanjakso, vaan Rauli oli kokenut sen keskeiseksi osaksi prosessia, jonka aikana hän valmistautui vanhemmuuteen. Hanna taas kuvasi, miten suhteen muodostuminen oli tapahtunut tiedostamattomalla tavalla jo prosessin ollessa vasta alussa:

”Kun prosessit on aika pitkiä, niin kyllähän sitä valmistautuu ja jotenki tiedostamattaankin valmistautuu lapsen kohtaamiseen ja elämään.”

Hannan mukaan adoptioprosessi oli niin pitkä, että sen aikana oli luonnollista alkaa valmistautua perhe-elämään ja lapsen tapaamiseen. Jenni kertoi kiintymyksen lasta kohtaan alkaneen ennen varsinaista ensikohtaamista. Jenni kuvasi tuntemuksiaan seuraavasti:

”Että tavallaan se sellanen kiintyminen, jotenki tuntu, et se oli ehkä jopa tapahtunu ennen meidän tapaamista.”

Jennin mielestä hänen ja lapsen välinen suhde oli alkanut jo ennen ensitapaamista. Hannalla oli tilanteesta samankaltaisia ajatuksia.

”Että meillä oli se lapsitieto, vaikka se oli, ei ollu kovin pitkä, aika vähäinen, mutta... ja kuva lapsesta niin kyllähän se tuntu niinku heti, että oo, tää on meiän lapsi, että tota musta tuntu, että se oli niinku perheenjäsen. Tietenki se lapsi oli jollain tavalla se mielikuvituslapsi tai mielikuvalapsi oli jo perheenjäsen ennen ku oli lapsitietoakaan saatu mutta sitte ku se lapsitieto tuli niin se oli jotenki tosi semmonen, että... että just oikeen ovat meille niinku löytäneet.”

Rauli sanoitti omia tuntemuksiaan nähdessään lapsensa ensi kertaa:

”Joo no sieltä ihan alusta asti lähtien että mää muistan että musta tuntu ihan alusta lähtien että (lapsi) on minun lapsi ja meiän lapsi.”

Myös Hanna kertoi kokeneensa voimakkaita tuntemuksia lapsiaan kohtaan heti alussa:

”No kyllähän se niinku mun puolelta oli niinku suurta rakkautta --- niinku heti.”

Vanhemmat, joilla on taustallaan turvallinen kiintymyssuhde, kokevat voimakkaammin yhteyttä lapseensa, sekä ennen synnytystä että sen jälkeen (Priel & Besser, 2000). Vaikka adoptiovanhemmat eivät käy läpi samaa fyysistä odotusprosessia kuin biologiset vanhemmat, oli lapsen odottaminen silti asia, joka nousi vahvasti esiin vanhempia haastatellessa. Adoptiovanhemmat kuvasivat, kuinka he olivat kiinnittyneet lapseen jo ennen tämän näkemistä tai vähintään ensikohtaamisen aikana.

Kuvan lapsesta sai vasta lapsitiedon hyväksymisen jälkeen. Anna kertoi, miten hänen kokemuksensa eivät olleet pelkästään rakkaudentäyteisiä vaan päätöstä oli pohdittava huolellisesti monesta eri näkökulmasta. Kuitenkin päätöksen vakiinnuttua tilalle astui kiitollisuus ja nöyryys siitä, että juuri heidät oli valittu sopiviksi lapsen vanhemmiksi.

”Kun me ensin saatiin se (lapsen) tieto, taustatieto siis kaikki se paperi ja lopuksi sitten se kuva, sitte ku me oltiin, oikeesti jo tehty se päätös ennen niitä kuvia, tai, miten ny. Niin se oli ehkä vähä erilainen, niinku, se alkurakkaus tai semmonen, et, et me jouduttiin sit lähteen mun puolison kaa kävelylle ja miettimään, et mihin niinku, et jos näin ja näin ja näin on, niin mitä se tarkoittaa meiän arjelle, et minkälaiset voimavarat meillä on ja miten, miten muuta. Mut sitte kun me tehtiin se päätös ja, ja niinku kaikki, niin sit ne niinku helpotti---Mutta siinä, siinä se niinku semmonen ehkä se, mitä jos mä nyt mietin, et miten, mikä oli mulle koskettavaa niin se, että kaiken sen niinku et, kun tää lähtee (lapsen) parhaasta, niin kaikkien niiden ihmisten joukosta---, jotka vieläkin odottaa, niin meidät, et meidät sen kovan prosessin, mikä

me oltiin tääl Suomes käyty niin meidät on valittu (lapsen), niinku maailman parhaiksi vanhemmiksi sille.”

Lapsitiedon saaminen konkretisoi Annalle lapsen saamisen ja päätöksen tehtyään hän tunsi kiitollisuutta siitä, että juuri hänet oli valittu vanhemmaksi kyseiselle lapselle. Vanhemmat myös muistivat selkeästi ensimmäisen kohtaamisen lapsen kanssa, ja tilanteisiin liittyi lukuisia tunteita, epävarmuutta sekä iloa. Vanhempien mieleen oli myös jäänyt ensimmäinen fyysinen kontakti lapsen kanssa, sekä se, kun lapsi kutsui vanhempaa ensimmäistä kertaa äidiksi. Anna kertoi, miten lapsen purressa häntä ensikohtaamisen aikana mielessä kävi epävarmuuden ajatuksia, samoin kuin ensimmäisten konfliktitilanteiden sattuessa. Kuitenkin lapsen turvautuessa häneen myöhemmin varmuus siitä, että arki tulee onnistumaan, tuntui selkeästi.

”(lapsi) halus pois siit huoneesta ja mä muistan, et siin kohtaa se puri mua ja sit mä ajattelin, et oo, mitähän tästä tulee.”

”Ja sitte se nukahti taksissa mun syliin ja sillon mä aattelin, et hei, ehkä tästä tuleeki jotain.”

Adoptiovanhemmista useampi korosti oman perheen tiiviyyttä adoption alussa. Sitä, miten lapselle oli haluttu osoittaa, että perheeseen kuuluivat tietyt ihmiset, jotka pysyivät ja olivat saatavilla, eikä ketään muuta. Hanna kuvasi tilannettaan seuraavasti:

”Siinä vaiheessa niin jotenki harjoteltiin sitä, että nyt ollaan, me kolme niinku kuulutaan yhteen ja tähän ei nyt kuulu tällä hetkellä kettään muita.”

Lapsen tullessa Hannan elämään, oli aika vakiinnuttaa lapselle ja vanhemmille, keitä perheeseen kuului. Alussa perhe pyrki tiiviisti viettämään aikaa yhdessä, jotta perherakenne vahvistuisi.

Myös Anna kuvasi perheen tiivistä yhdessäoloa adoption alussa, mutta korosti, miten merkityksellistä oli, että lapsen kasvaessa ja vanhempi-lapsi suhteen vakiintuessa oli mahdollista tuoda lapsen elämään myös uusia, tärkeitä aikuisia.

”Sillon adoption alkuvaiheessa tai meidän perheen alkuvaihees et meidän piti tai nähtiin aiheelliseksi et ollaan paljon vaan me kolme ja sit on niinku sukulaisii ja muita, et pikkuhiljaa, jotka pikkuhiljaa tulee lähelle sitä perhettä ja (lapsen) elämää niin nytkun (lapsi) voi sit olla mun äidin kanssa vaikka koko päivän, niin kuinka paljon se auttaa mua ja kuinka paljon se auttaa (lasta) kun sillä on niinku yks, yks aikuinen, joka rakastaa sitä kans ihan,

ettei oo, ettei oo, et voi olla muita ihan tositosi tärkeitä ihmisiä, jotka pitää huolta ja (lapsi) ymmärtää sen.”

Anna oli kokenut tarpeelliseksi olla alussa vain perheensä kanssa, ja muu suku oli päästetty elämään pikkuhiljaa. Adoptiovanhemmilla, joita haastattelin, oli erilaisia perherakenteita, mutta silti oman perheen tärkeys ja sen kiteyttäminen adoption alussa nousi esille. Jokainen vanhempi oli tehnyt tietoisin päätöksen lähteä adoptioprosessiin ja saada lapsi sen kautta. Halu saada lapsia on yhteydessä kiintymyssuhteeseen: aikuiset, joilla on turvaton kiintymyssuhdetausta, eivät ole yhtä halukkaita saamaan lapsia, kuin turvallisesti kiintyneet (Nathanson & Manohar, 2012).

Adoptiovanhemmat siis tiivistivät, kuinka lapsi-vanhempi suhde oli alkanut muodostua jo ennen varsinaista ensitapaamista. Odotusprosessiin oli liittynyt monenlaisia tunteita ja ensitapaaminen tuntui olevan kaikilla vanhemmilla merkityksellisenä tuoreessa muistissa. Suhteen alkuun saattoi liittyä epävarmuuden tunteita, erityisesti, jos lapsi vierasti toista vanhempaa alussa, kuten yllä olevissa osioissa mainittiin. Osa vanhemmista myös kertoi opetelleensa arkeen ensin tiiviisti keskenään, ennen kuin muita aikuisia sallittiin perheen arkeen mukaan.

6.5 Lapsen tarpeiden ymmärtäminen

Useampi adoptiovanhempi kuvasi, miten heidän suhteessaan lapsi oli usein ilmentänyt kontrollin tarvetta. Itsemääräämisen kaipuu oli varsinkin adoption alussa ollut suuri osalla adoptiolapsista. Osa vanhemmista ajatteli, että kyseessä saattoi jälleen olla lapsen opittu tapa, sillä aiemmat kokemukset olivat opettaneet, että lapsi saattoi luottaa vain itseensä. Vanhemmat korostivatkin sitä, miten suhteen kehittyessä lapsi oppi jättämään itsensä niin sanotusti vanhemman käsiin, luottaen, että aikuinen pitää huolta. Luottamusta käsiteltiin tuloksissa aiemmissa osioissa ja se vaikutti merkittävältä osatekijältä vanhempi-lapsi suhteessa adoptiovanhempien kuvauksissa. Näin lapsi saattoi olla pelkästään lapsi, eikä hänen enää tarvinnut niin suuresti huolehtia itsestään ja tarpeistaan.

Anna kuvasi omassa tarinassaan sitä, miten hän pyrki kunnioittamaan sitä, mikä lasta kiinnosti ja vältteli spontaanien tilanteiden liiallista kontrollointia. Leikkitilanteissa ja lapsen touhutessa hän jätti omat niin kutsutut agendansa pois tilanteesta ja antoi lapsen kuljettaa leikkiä haluamallaan tavalla.

“Et täs lapsella on nyt joku juttu miten tää halua tän tehdä ja sitte mä voinki sitte olla se joka on sen lapsen jutussa mukana eikä niin, että kato piirrä tosta tohon ja tosta tohon ja tuo tai niinku semmosii, jotenki, olla läsnä siinä mikä sillä lapsella on meneillään ja kiinnostua siitä.”

Myös Jenni korosti sitä, miten lapsen omia kiinnostuksen kohteita oli tuettava ja kunnioitettava.

“Varsinki musta harrastukset pitää mennä sen oman kiinnostuksen ja halun kautta, eikä niin, että äidistä on kivaa, että sä käyt jossain tai terveellistä, että sä käyt jossain tai jotain, että... että mä en niinku hirveesti siihen suuntaan niinku pakota, mutta toki mä kyllä kovasti kannustan.”

Molemmat vanhemmat siis tukivat lapsen oman toimijuuden vahvistamista ja pyrkivät kunnioittamaan niitä valintoja, joita lapsi päätti tehdä. Samalla he osoittivat kiinnostusta lapsen toimintaa kohtaan. Nämä toimintatavat liittyvät muun muassa Baumrindin (1971) kuvaamaan autoritatiiviseen kasvatustyyliin. Tätä kasvatustyyliä noudattavat vanhemmat pyrkivät ottamaan huomioon lapsen näkökulman ja rohkaisevat lastaan ilmaisemaan omia mielipiteitään. Autoritatiiviselle kasvatustyyliä on myös tyypillistä salliva vallankäyttö:

siihen ei kuulu pakottamista. Anna kuvasti, miten se, että lapsen antoi toteuttaa itseään, helpotti tämän levottomuutta ja auttoi lasta rentoutumaan.

”Hän voi vaan olla, ja nytku se makaa, makaa lattialla ja leikkii autoillaan ja on siellä ihan omassa, uskaltaa olla yksin ja leikkiä itsekseen niin se onki sitten niinku ollu tosi ihana huomata, että... hän rentoutuu.”

Annan mielestä lapsen antaessa tavoitella haluamiaan aktiviteetteja ja puuhailia niiden parissa, lapsi kykeni rentoutumaan ja nautti selvästi tilanteissa, joissa sai touhuta itsenäisesti. Hän ei tarvinnut vanhemman ohjausta tai tukea vaan kykeni toimimaan omillaan.

Hanna kertoi myös, miten hän pyrki antamaan lapselleen tilaa pitää joitakin asioita vain itsellään. Lapsella tuli olla valta valita, milloin jakaa asioita vanhemman kanssa. Hanna sanoitti ilmiötä seuraavasti:

”Välillä kysyy ja välillä antaa olla niinku, että no antaapa sen pitää noi jutut nyt omana juttunaa.”

Hannan kertomuksen voi liittää myös luottamukseen, jota käsiteltiin aiemmin: adoptiovanhemmat pyrkivät vahvistamaan ajatusta siitä, että vanhemmille saattoi aina kertoa asioista, jolloin lapsen valinta jakaa asioita tulisi nimenomaan lapsen omasta halusta. Vanhempien tietämys on yhdistetty erityisesti teini-iän sopeutuvaisuuteen (Smetana, 2017). Vanhemmat pyrkivät olemaan selvillä lapsensa asioista, mutta eivät estä tämän autonomian toteutumista esimerkiksi rikkomalla tämän yksityisyyttä. Hannan kokemukset vahvistivat tätä huomiota.

Rauli korosti lapsensa tarvetta määrätä omista rajoistaan liittyen erimerkiksi läheisyydenosoituksiin. Hän pohti, saattoiko kyseessä olla nimenomaan siitä, ettei lapsi kyennyt täysin luopumaan aiemmin saavutetusta ja tarpeelliseksi kokemastaan kontrollista:

”Siinä on aina se joku sellanen minkä se säilyttää, semmonen vähä sellanen kontrolli itellään niinku että se ei haluakaan tai ei uskalla vielä mun mielestä se on uskalluksesta kiinni, niinku kokonaan asettautua siihen ihan kokonaan semmoseksi että niinku tavallaan antaa sitä omaa kontrollia pois.”

Kontrollista luopumisen lisäksi Rauli korosti, miten läheisyydenosoituksiin oli aina kysyttävä lupa lapselta. Tämä sai siis itse valita, milloin vanhempi sai antaa läheisyyttä. Rauli selitti:

”Vasta viimesen kolmen vuoden aikana mä oon saanu antaa sille pusun jos se antaa luvan. Halaamisen kans ehkä vähä useemmin saa luvan halata mutta se täytyy ehottomasti kysyä se lupa.”

Osa vanhemmista toi esille sen, miten lapsi oli hiljalleen opetellut ottamaan enemmän vastuuta omista valinnoistaan ja että se näytti auttavan lasta arjessa. Rauli kertoi, miten haastavat nukkumistilanteet saatiin rauhoitettua, kun lapsi sai enemmän valtaa liittyen siihen, milloin meni nukkumaan:

”... paitsi että mä en jaksa niin ehkä mun ei tarvikkaan sitä kontrolloida. Niin siinä kävi silleen, että mä kävin sille sanomassa että noni, mä on nyt ite menosa nukkumaan ja (biologinen lapsi) on menny nukkumaan, että mä oon sammuttanu valot, että nähäänpä aamulla. Ja se oli vähä ihmeissään siitä, mutta siitä niinku... Se... Se sitte mä sen jätin niinku usiammin... seuraavana ja seuraavanaki niinku iltana tein samalla lailla ja oikeesti meninki nukkumaan ja... Se tota... se häivytti ne kaikki konfliktit niistä illoista. Öö... Se edelleenki (lapsi) valvoo liian myöhään, mutta se jotenki niinku ottaa ite siitä vastuuta enemmän ja se miettii sitä nukkumaanmenoa, koska se saa päättää siitä ite.”

Raulin kertoman mukaan nukkumaanmeno oli ollut haasteellista, mutta hänen jättäessä enemmän vastuuta unensaannista lapselle, tilanteet saatiin rauhoitettua. Palataksemi autoritatiiviseen kasvatustyyliin, sen keskiössä on vastavuoroisuus (Maccaby, 1992). Vanhempi luopuu osasta itsekkäitä tarpeitaan löytääkseen toimintatavan, joka parhaiten palvelee lapsen etua. Samalla autoritatiiviset vanhemmat odottavat lapsensa ottavan enemmän vastuuta omasta ja muiden hyvinvoinnista. Raulin kertomus nukkumaanmenotilanteista ja siitä, miten hän pyrki löytämään tavan, joka palvelisi sekä hänen että hänen lapsensa tarpeita, linkittyy vahvasti mainittuun kasvatustyyliin.

Vanhemmat myös selittivät, miten osa lapsista oli reagoinut vahvasti tilanteissa, joissa lapselta oli kielletty jotain, jolloin tämä ei ollut saanut toimia haluamallaan tavalla. Sekä Hanna että Jenni kertoivat, miten heidän lapsensa olivat saaneet raivokohtauksia usein sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi oli joutunut pettymään tai häneltä oli evätty jotain. Nämä tilanteet olivat kuitenkin helpottaneet, kun aikaa oli kulunut ja vanhemmat käyttäytyivät järjestelmällisesti niiden aikana. Jenni kuvasi hänen ja lapsensa välisiä tilanteita seuraavasti:

”Mutta nää, esimerkiksi nää raivokohtaukset, niin monesti ne johtu siitä, että hän oli vaan niin pettynyt joko itseensä tai johonkin asiaan, joka ei ollut toteutunut, et se täytyy ymmärtää sitä kautta, ja sitte sanottaa sitä hänelle.”

”Mut että, että niisson usein ollu joku tällanen kieltäminen, että mä olen kieltänyt häneltä jotain, tai hän ei saanut jotain mitä hän on halunnut ja katsonut, et hänen pitäis saada ja siitä sit on lähtenyt semmonen hirvee raivo.”

Jennin mukaan raivokohtauksiin liittyi usein pettymys. Jokin asia ei ollut onnistunut tai lapsi ei ollut saanut sitä, mitä oli halunnut. Hanna kertoi myös, miten suhteen alkuaikoina lasta oli rauhoitettu kiukkukohtausten aikana sylissä pitämällä. Kiukun takana oli usein Hannan mukaan kieltäminen. Hanna kertoi:

”Että lapsi ei saanu tahtoaan läpi jossain ja sitte mun piti niinku vanhempana, että ku, että ei on nyt ei, että ku mä en voinu muuttaa sitä eitä jooksi että ku muuten se osi menny ihan pieleen sitte jos mä olisin sanonu, että no okei. Että jos kerran on sanottu, etät ei käy, ja yleensä ne liittyy siis johonki ku jos lapsi vaikka, mä en muista, mutta jos vaikka heitti jonku tavaran tai, tai siis semmonen, että ois vaikka särkeny jotain, jokuhan se oli se syy, josta oli ensin sanottu, tai oli kielletty, että näin ei voi tehdä ja, ja, että, että et voi tehdä näin, tai et voi tehdä näin tai et voi, niin ja sitte oli sem- ja välillä saatto olla että toinen lapsi ainaki oli, että se välillä löi, muaki satto näin muksasta, että ei voi lyödä ja sitte kädestä kiinni, että et voi lyödä, ketään ei voi lyödä ja piste. Ja sitte ku se yritti toisella kädellä niin sit toisesta kädestä kii ja ei voi lyödä ja kattoo silmiin. Että ei, sä et voi lyödä. ja siinähan piti pitää, että en mä voinu yhtäkkiä että no okei, että se oli ei, niin se oli ei. ja tota... Ne saatto olla, se oli joku tämmönen uhman, uhman joku tämmönen vaihe.”

Hannan tarinassa ilmeni, miten lapsen kanssa oli raivokohtausten aikana toimittava säntillisesti ja näin osoitettava lapselle, että oli olemassa asioita, joita ei perheessä sallittu. Näistä asioista oli myös pidettävä kiinni, sekä lasten että vanhempien. Lapsen sopiva toiminnan kontrolloiminen tapahtuu selventämälle lapselle, mitä häneltä odotetaan ja olemalla johdonmukainen asetettujen odotusten suhteen (Smetana, 2017). Hannan tarinassa korostui juuri johdonmukaisuus ja selkeys: toisen ihmisen lyömistä ei sallittu perheessä eikä siitä joustettu. Lasta ei kuitenkaan rankaistu tunteiden osoituksesta. Lapsen omaa tahtoa kunnioitettiin, mutta vanhempi myös asetti rajoja, joista ei neuvoteltu. Hanna selkeytti näkökantaansa:

“Että tuota... siinä ei voinu niinku sitte ei siinä käyty, ei keskusteltu lasten kanssa, että, että lyödäänkö vai eikö lyödä. Että kyllä se oli, tietyt jutut oli, että ei.”

”Kaikkea ei tarvi ymmärtää toki. Huonoja tapoja ei tarvi aina ymmärtää, ei tarvi aina vanhemman olla se ymmärtää, joskus voi sanoo, että en ymmärrä, piste. Ettei se sitä loputonta ymmärrystä voi olla, semmosta että joka niinku, että, sitä se ymmärtäminen ei tarkota.”

Hannan mukaan kaikkia lapsen toimintatapoja ei siis tarvinnut hyväksyä vaan oli asioita, joista ei joustettu ja joita ei sallittu lapselle. Rauli mainitsi haastattelussaan myös rajat mutta korosti, että adoptiolapsen kanssa rajojen käsite, niiden tarve ja eritoten sen pohtiminen, kenen parasta ne palvelevat, oli pohdittava uudelleen:

“Että se mikä on tosissaan pitäny opetella on sellanen että jossakin konfliktitilanteessa hellittää siitä, että on se vanhempi, joka haluaa kontrolloida ja... ja pitää kurissa ja se perinteinen niinku rajat...Se rajojen asettamisen ajatus on pitäny unohtaa kokonaan. Mikä ei tarkota että ei oo rajoja, kaikki käy, vaan se tarkoittaa, että niihin ei voi keskittyä, että asiat täytyy laittaa niinku mittasuhteisiin. Että jos se ei yhtenä iltana pese hampaita, tai jotaki, että täytyy hellittää hirveän paljosta semmosesta mistä haluais niinku vanhempana pitää kiinni.”

Vanhemmat kertoivat, että adoptiolapsilla oli ilmennyt käytöstä, jossa lapsi pyrki itse pitämään huolen itsestään, erityisesti tunteellisissa tilanteissa. Hanna kuvasti, miten hänen lapsellaan oli alussa vaikeuksia ottaa lohdutusta vastaan. Vanhemmat kuitenkin tulkitsivat, että lapsi kaipasi aikuisen lohdutusta ja reagoivat tilanteisiin vähentämällä lapsen vastuuta tilanteissa, vaikka lapsi ei sitä itse tullut pyytämään:

”Mutta... tavallaan niinku se, että jos se lapsi on joutunu aikasemmin jotenki sinnittelemään ja hirveesti puremaan hammasta ja pärjäämään itte tai ittekseen tai vaikka onki ollu ison ihmismäärän keskellä, mutta jotenki kuitenkin yksin monissa tilanteissa niin, niin tota, öö, kyllä siinä niinku jotenki piti meidän vanhempien ottaa huomioon se, että täytyy silti mennä ja lohduttaa ja vaikei se, vaikka näyttiki, että se lapsi ei sitä välttämättä oo niinku kaipaamassa, mutta ku me nähtiin, että tää ei osaa ottaa vastaan semmosta, että joku tulee vaikka ja silittää tukkaa tai puhalttaa haavaan tai pistää laastaria tai, tai hieroo jalkapohjia tai, mitä ny voi olla semmosta, että jotenki... siinä ehkä niinku vastattiin lapsen tarpeisiin vaikka lapsi ei ehkä itte tienny, että se tarvii.”

Hannan kertomus viestittää luottamusta omaan vanhemmuuteen ja omiin tulkintoihin lapsesta. Lapsen tarpeisiin vastattiin, vaikka lapsi ei itse pyytänyt apua. Lapsen kiintymyskäyttäytymisen perusteena on pyrkimys saada turvaa vanhemmilta (Crittenden, 2016). Vaikka Hannan lapsi ei välttämättä itsekään ajatellut haluavansa vanhemmiltaan huolenpitoa satuttaessaan itsensä, vanhempien tulkinta tilanteesta kuitenkin sai heidät tarjoamaan lohdutusta.

Myös Rauli kertoi, miten lapsen taustan huomioon ottaen suhteen luomisessa oli otettava aikaa:

“Alussa siinä meni pari vuotta ku (lapsi) oli tottunu selviämään ihan kaikesta yksin ja siitä ei pystynyt hyppäämään siihen että hei mä oon nyt sun äiti vaan siinä piti mennä (lapsen) tahtia.”

Raulin kuvauksessa ilmeni, kuinka adoptiolapsen kanssa ei heti pystytty siirtymään lapsi-vanhempi suhteeseen vaan oikeanlaista tapaa olla yhdessä etsittiin ja kokeiltiin. Vanhemman omalla kiintymyssuhteella on huomattu olevan merkitystä perheen yhteneväisyydelle sekä sopeutuvuudelle (Mikulincer & Florian, 1999). Turvallisen kiintymyssuhteen omaavat vanhemmat muodostavat helpommin joustavat ja yhtenäiset perhesuhteet verrattuna turvattomasti kiintyneisiin. Vanhempien haastatteluissa kuvaamat pyrkimykset ymmärtää lasta ja sitä, mitä hän milloinkin tarvitsee, kertovat kyvystä rakentaa suhde lapseen, vaikka se vaatisi oman toiminnan muokkaamista. Joustavuus suhteessa tulee esiin vanhempien pyrkimyksinä hellittää omista vanhemmuuden raameistaan ja sen sijaan etsiä tapa, joka palvelee sekä lasta, että aikuista.

7 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli käsitellä adoptiovanhempien kertomuksia siitä, miten he ymmärtävät ja kokevat kiintymyssuhteen adoptiolapseensa. Haastattelujen perusteella poimittiin ilmaukset, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta muodostettiin johtopäätökset aiheesta. Keskeisiksi käsitteiksi nousivat **lasten aiemmat hylkäämiskokemukset ja niiden merkitys lapsi-vanhempi suhteelle, turvallisuuden merkitys suhteessa, suhteen vahvistuminen yhteisen ajan ja kokemusten myötä, halu olla perhe yhdessä sekä lapsen tarpeiden ymmärtäminen**. On huomattava, että kiintymyssuhde sanaa ei kuitenkaan varsinaisesti käytetty haastattelujen aikana, eikä se noussut terminä merkittävästi esiin haastatteluissa. Sen sijaan haastattelut oli rakennettu kiintymyssuhteeseen liittyvien teemojen ympärille, joiden avulla pyrittiin antamaan adoptiovanhemmille mahdollisuus jatkaa kertomuksia aihepiireihin liittyen ilman termin tuomaa painetta.

Adoptiovanhemmat olivat hyvin tietoisia suhteestaan lapseen ja kykenivät erittelemään suhteen eri puolia haastatteluissa. Vaikka adoptiotaustan ja lapsen kokemien hoivan menetysten merkitystä lapsen ja vanhemman väliselle kiintymyssuhteelle ei varsinaisesti käsitelty yhdessäkään kysymyksessä, lasten aiempien hylkäämiskokemusten merkitys nousi esiin yhtenä teemana haastatteluista. Vanhemmat eivät tuoneet esille lapsen koko historiaa ennen adoptiota, mutta kertoivat siitä laitoksesta, ja laitosaikaa edeltäneestä ajasta, josta lapsi oli noudettu. Useampi vanhempi oletti, että tällä ajalla lastenkodissa tai sijaisperheessä oli vaikutusta siihen, millaisia toimintatapoja lapsi oli oppinut.

Vanhemmat sanoittivat aiempien hylkäämiskokemusten merkityksen lapselle näkyvän muun muassa siinä, miten lapsi oli reagoinut adoptiovanhempiin suhteen alussa. Osa vanhemmista oli kokenut lapsen suosivan selkeästi toista vanhempaa, tässä tapauksessa isää, adoption alussa ja hyljeksineen äitiä. Vasta ajan ja perushoidon kautta suhde äitiin oli vahvistunut. On mahdollista, että läpikäytyään alkuperäisen eron ensisijaisesta hoitajastaan, joka ei koskaan palannut, epäluottamus uutta vanhempaa kohtaan oli lapsen keino suojella itseään vastaavalta kokemukselta. Bowlbyn (1973, 3 – 42) käsitteli osaltaan tätä toimintamallia tutkiessaan lapsia, joilla oli takanaan pitkäaikainen ero ensisijaisesta hoitajastaan. Ero ensisijaisesta hoitajastaan (*eng. maternal deprivation*) noudattaa tiettyä kaavaa, jolloin lapsi ensin vastustaa hoitajan menetystä, suree tämän poismenoa ja lopulta päätyy suojelemaan itseään vastaavilta

kokemuksilta. On tyypillistä, että hoitajan palatessa lapsen käytös tätä kohtaan saattaa olla poikkeavaa, tämä voi esimerkiksi vierastaa tai vältellä hoitajaa, mutta ajan kuluessa käytös palautuu ennalleen (Bowlby, 1982). Vanhempien kertomusten mukaan suhde adoptiolapsiin noudatti osalla tätä teoriaa. Lapset, jotka olivat nyt siirtymässä uuteen perheeseen ja joiden taustalla oli erokokemuksia, välttelivät aluksi toista vanhempaa, äitiä. On mahdollista, että läpikäytyään alkuperäisen eron ensisijaisesta hoitajastaan, joka ei koskaan palannut, epäluottamus uutta vanhempaa kohtaan oli lapsen keino suojella itseään vastaavalta kokemukselta. Lapsen alkuperäinen kiintymyssuhdemalli, joka on päättynyt hylkäykseen tai turvattomuuden tunteeseen, näkyi siis suhteen alussa lapsen käytöksessä. Adoptioperheissä lapselle voi olla alussa haastavaa opetella vastaamaan uusin, hänelle omistautuneisiin hoitajiin ja korvata ajan kanssa se kiintymysmalli, johon hän on aiempien kokemusten perusteella oppinut (Balbernie, 2010).

Adoptiolasten hylkäämiskokemusten merkityksellisyys adoptiovanhempi-lapsi suhteelle kiteytyy deprivaaation, eli hoidon puutteen, kautta. On mahdollista, että adoptiolasten taustaan liittyy deprivaaatiota, joka on yhdistetty erinäisiin kiintymyssuhdehäiriöihin. Deprivaaatiota on tutkittu erityisesti lapsilla, jotka elävät instituutio-oloissa, koska niissä hoitajien vaihtuvuus on usein suurta ja täten yksilöllinen huomio ja tarpeisiin vastaaminen voivat olla alhaisia (mm. Tizard & Reese, 1974; Zeanah, Smyke, Kogan & Carlson 2005). Ei voida kuitenkaan sanoa, että deprivaaatio olisi aina keskeistä lastenkodeissa. Hoidon laadulla on yhteys lapsen kiintymyssuhteen muodostumiseen ja kehitykseen (Zeanah, Smyke, Kogan & Carlson, 2005). Täten hoidon puutteella on huomattu yhteys kiintymyssuhdehäiriöihin (Smyke, Dumitrescu, and Zeanah, 2002). Nämä deprivaaation vaikutukset lapsi-vanhempi suhteelle ilmenevät vanhempien tarinoissa heidän korostaessaan lapsen aiempien hylkäämiskokemusten merkitystä suhteelle. Uusi, lapsen tarpeisiin sensitiivisesti vastaava hoitaja saattoi olla adoptiolapselle täysin uusi kiintymyksen kohde ja näin ollen myös uudet kiintymyssuhdemallit oli luotava.

Aiemmat hylkäämiskokemukset näkyivät vanhemman hylkimisen lisäksi erotilanteissa. Adoptiovanhemmat kuvasivat, miten erotilanteet olivat alussa haasteellisia lapsille ja miten perheenjäsenten poistuminen saattoi aiheuttaa lapsessa levottomuutta. Kiintymyssuhteelle olennaista on usko siitä, että ensisijainen hoitaja on tulossa takaisin (Ainsworth ym., 1978). Näin lapsen on mahdollista tutkia rohkeasti ympäristöään luottaen siihen, että apua on aina saatavilla hoitajalta, jos sitä tarvitaan. Hoitajan luotettavuus heijastuu myös lapseen: jos hänen tarpeisiinsa vastataan, lapsen usko omaan arvokkuuteensa kasvaa. Lapsen aiemmat

kokemukset instituutio-oloissa, joihin usein liitetään hoitajien suuri vaihtuvuus ja huomion puute (Raaska, 2015), olivat voineet jättää lapselle turvattomuuden tunteen liittyen ensisijaisen hoitajan paluuseen. Sama epäluottamus kohdistui suhteen alussa myös adoptiovanhempiin: lapsi ei voinut olla varma, tulisivatko vanhemmat takaisin, sillä lapsi oli hylätty aikaisemminkin.

Hylkäämiskokemusten muokkaamat, turvattomat kiintymyssuhdemallit näkyivät osassa adoptiolapsissa myös epätavallisena käytöksenä. Esimerkiksi Anna kertoi, miten adoption alussa hänen lapsensa ei tehnyt eroa aikuisten välillä, vaan oli valmis lähtemään vieraiden aikuisten mukaan. Vasta ajan kanssa lapsi alkoi vierastaa muita aikuisia ja suosia läheisesti omia vanhempiaan. Vastaavasti Jennin tarinassa ilmeni, miten lapsi tarvitsi vanhempaansa miltei liikaa ja ikään kuin takertui häneen. Rutter kollegoineen (2007) toteaa, että lastenkotiolosuhteissa, joissa lapsia hoitaa useampi aikuinen, lapsen ei ole mielekästä muodostaa valikoivaa kiintymyssuhdetta vain yhteen aikuiseen suuren vaihtelevuuden vuoksi. Tämän takia lapsi saattaa olla erityisen huomionhakuinen tai riippua aikuisessa saadakseen huomiota. Olettaen, että instituutio-oloissa adoptiolapset ovat tottuneet kiintymyssuhdemalleihin, joissa huomiosta on osittain taisteltava, on luonnollista, että samat mallit näkyvät myös uuden lapsi-vanhempi suhteen alussa. Ennen kuin tarvittu turvallisuus vanhemman ja lapsen välillä on taattu, lapsi hakee turvaa, jonka kautta tuntee itsensä merkitykselliseksi sieltä, mistä voi. Jos lapsi on oppinut siihen, ettei hänellä ole yhtä tärkeää aikuista tai jos tämä merkityksellinen aikuinen on hylännyt hänet, lapsi ei välttämättä osaa suhteen alussa tukeutua vain yhteen aikuiseen.

Lasten aiempien hylkäämiskokemusten merkitys sekä opitut kiintymyssuhdemallit näkyivät myös vanhempien kuvatessa sitä, miten lapsi-vanhempi suhteessa osoitettiin läheisyyttä. Adoption alussa jotkut lapsista eivät osanneet ottaa lohdutusta vastaan adoptiovanhemmilta vaan emotionaalisissa tilanteissa pyrkivät huolehtimaan itse itsestään, kuten olivat mahdollisesti oppineet tekemään ollessaan laitosoiloissa. Jotkut adoptiolapsista karsastivat edelleen täysin vieraiden aikuisten hoivaa tai läheisyyden osoituksia. Tämä reagoititapa on yhteydessä muun muassa Zeanahin ja Smyken (2008) sekä Zeanahin (2000) erittelemään reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriön toiseen alalajiin, estyneeseen tyyppiin, jonka takana on mahdollisesti lapsen vajavaiset käytöskokemukset kiintymyssuhteeseen liittyen ja tämän takia kiintymyssuhdekäytös ei ole päässyt kehittymään. Estynyttä tyyppiä ilmentäville lapsilla on

tyypillistä muun muassa se, että he eivät rauhoitu helposti aikuisen tarjotessa fyysistä lohdutusta eivätkä ahdistuessaan hae tukea aikuiselta (Zeanah & Smyke, 2008; Zeanah, 2000). On mahdollista, että lasten historiassa on kokemuksia, joiden johdosta heidän ei ollut mahdollista kehittää kiintymyskäyttäytymistään turvallisella tavalla, joten adoptiovanhempien tarjoama turvallinen kiintymyssuhdemalli saattoi olla sellainen, johon lapset eivät heti aluksi osanneet vastata. Niinpä esimerkiksi niinkin tavallinen asia, kuin pyyteetön läheisyys, jonka tulisi tuottaa lapselle turvallisuuden tunnetta, oli opeteltava uudestaan. Lapsen taustan selvittäminen, esimerkiksi hoivan laatu ja jatkuvuus instituutiossa, jossa tämä on kasvanut ennen adoptiota, auttaisivat jatkotutkimuksissa selvittämään deprivaaation merkityksellisyyttä lapsen kehitykselle ja käytökselle. Tässä vaiheessa, ilman varsinaista tietoa, deprivaaation ja hylkäämiskokemusten kokonaisvaltaisesta vaikutuksesta on vaikeaa olla varma.

Adoptiovanhempien tietoisuus aiempien hylkäämiskokemusten merkityksellisyydestä lapselleen voivat osittain selittää, miksi heidän kertomuksissaan nousi esiin turvallisuuden kokemus ja sen vahvistaminen lapsi-vanhempi suhteessa. Turvallisuuden kokemus ja siitä kumpuava luottamus vanhempaan oli asia, jota kaikki adoptiovanhemmat toivat esiin, kuten myös sen, miten sitä vahvistavien toimintojen kautta koko suhde muuttui turvallisemmaksi. Turvallisuuden tunnetta pyrittiin vahvistamaan muun muassa ennakoitavuudella. Useampi vanhempi toisti, miten alussa lapselle oli tärkeää tietää, milloin ja miten asiat tapahtuivat. Asioiden mennessä niin kuin oli suunniteltu, lapsi pystyi rentoutumaan. Suhteen vahvistuessa lapsi ei kuitenkaan ollut enää yhtä riippuvainen ennakoitavuudesta, vaan kykeni jo liittymään mukaan spontaaneihinkin menoihin. On mahdollista, että tämän tapahtuessa lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde oli jo turvallisempi ja näin ollen lapsi saattoi luottaa siihen, että mikäli jotakin yllättävää sattuisi, siitä selvittäisiin yhdessä vanhemman kanssa. Ennakoitavuudella on merkitystä luottamukselle, joka liittyy turvalliseen kiintymyssuhteeseen: mikäli lapsi luottaa siihen, että hänen tarpeisiinsa vastaan johdonmukaisesti, hän pystyy muodostamaan turvallisen kiintymyssuhteen ensisijaiseen hoitajaansa. Epäjohdonmukaiset reaktiot tai hoitajan passiivisuus voivat taas johtaa turvattomaan kiintymyssuhteeseen, jolloin lapsen käytös aikuisen seurassa voi olla esimerkiksi varautunutta tai levotonta (Zeanah, 2000).

Turvallisen kiintymyssuhteen rakentanut lapsi tuntee olonsa mukavaksi saadessaan läheisyyttä, ei vastusta suhteen vastavuoroisuutta tai riippuvuutta ja selviää erotilanteista, sillä uskoo, että hoitaja palaa takaisin hänen luokseen (Stansfield, Head, Bartley ja Fonagy, 2007). Vaikka vanhempien mukaan suhde ei aluksi täyttänyt kaikkia näitä kriteerejä, ajan kanssa

suhde lapseen oli liikkunut kohti turvallisempaa kiintymystä, nimenomaan korostamalla turvallisuutta esimerkiksi ennakoinnilla, rutiineilla sekä luottamuksella. Suhteen muuttuminen turvallisemmaksi näkyi muun muassa läheisyyden osoitusten lisääntymisessä, vaikka niissä saattoi edellä olla vaikeuksia, esimerkiksi tarve kysyä lupa ennen läheisyyden osoittamista tai kyvyttömyys kertoa sanallisesti kehuja. Myös lasten luottamus vanhempiin kasvoi, sillä ennakoitavuutta voitiin vähentää ja lapset olivat valmiita lähtemään mukaan tilanteisiin, joita eivät voineet täysin hallita. Erotilanteet eivät myöskään aiheuttaneet enää samaa ahdistusta. Vastavuoroisuus lisääntyi, sillä nyt lapset hakivat kontaktia vanhempien kanssa muun muassa leikkimällä, kertomalla näille asioita ja toimimalla yhdessä arjessa heidän kanssaan.

Vanhemmat kuvasivat haastatteluissa, miten lasten aiempien hylkäämiskokemusten vaikutuksia lasten kiintymyssuhteelle pyrittiin lempeästi korjaamaan turvallisten toimintamallien kautta. Lapsen adoptioikä merkityksellisemmäksi nousi kuitenkin aika: ajan kanssa kaikkien vanhempien suhde adoptiolapseen oli parantunut ja vahvistunut sekä luottamus suhteessa lisääntynyt. Vanhemmat selvensivät suhteessa tapahtuneen selkeätä kehitystä alkuajoista nykypäivään verrattuna. Tämä on luonnollista, sillä turvallisen kiintymyssuhteen luomisessa tarvitaan aikaa ja luottamusta. Vaikeuksia, joita oli ollut alkuaikoina, ei välttämättä ollut enää. Perheiden sosiaalinen ympyrä oli laajentunut ja lasten itsenäisyys kasvanut näiden kasvaessa. Kaikki nämä seikat vaikuttivat myös vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen. On mahdollista, että juuri suhteen tasoittuminen on syy, miksi haastatellut vanhemmat olivat valmiita lähtemään tähän tutkimukseen. Tämä näkökulma huomioon ottaen, olisi ollut mielenkiintoista tietää, kuinka kauan adoptiolapset ovat viettäneet adoptioperheessä. Toisin sanoen, kuinka kauan tämän luottamuksen ja turvallisen suhteen luominen oli vienyt ja erosiko suhteen laatu merkittävästi esimerkiksi ensimmäisen vuoden tuntemuksista. Koska vanhemmat kuvasivat suhdetta nimenomaan ajallisesti, ikään kuin alati kehittyvänä jatkumona, vaikka haastattelussa tähän ei pyritty, oli sillä selvästi merkitystä lapsi-vanhempi suhteelle. Ajan merkitystä ja sen tuomia muutoksia voisi tutkia esimerkiksi toteuttamalla haastattelut useita kertoja adoption aikana, suhteen kehittyessä.

Vanhemman oman kiintymyssuhdetaustan merkitys korostui tarkasteltaessa suhdetta adoptiolapseen yhteisen ajan ja kokemusten kautta. Turvallisen kiintymyssuhdetaustan omaavat vanhemmat kokevat voimakkaampaa yhteyttä lapseensa sekä odotusaikana, että sen jälkeen, sekä haluavat todennäköisemmin perustaa perheen (Nathanson & Manohar, 2012; Priel & Besse, 2000). Vanhemmat kuvastivat, miten suhde lapseen alkoi muodostua jo ennen ensikohtaamista, odotusaikana. Voidaan ajatella, että kuten biologisesti lapsen saavilla,

odotusaika on merkittävä vaihe lapsen saannissa. Päätös lapsen hankkimisesta oli tehty jo ennen prosessiin lähtemistä ja lapsiesityksen saatuaan vanhemmat kävivät ehdotuksen tarkasti läpi, pohtien tilannetta. Jokainen vanhempi teki siis tietoisesti, harkitun päätöksen lähteä mukaan adoptioprosessiin ja tulla perheeksi sen avulla. Voidaan siis sanoa, että haastatelluilla aikuisilla oli kaikilla tarve tulla vanhemmiksi, joka uudestaan tai ensimmäistä kertaa. On mahdollista, että vanhempien oma kiintymyssuhdehistoria vaikutti osaltaan päätökseen. Omat lapsuuden kiintymyssuhdemallit olivat turvalliset, joten usko omaan kyvykkyyteen rakastaa ja kasvattaa adoptiolapsi olivat vahvat. Osa vanhemmista korosti, kuinka alussa perhe oli ollut hyvinkin tiiviisti vain keskenään ja opetellut jaettuun arkeen. Tämä saattoi olla yksi tapa tarjota lapselle aikaa tottua uusiin vanhempiin ja osoittaa, että asiat säilyvät tietyllä tavalla, johon lapsi voi luottaa.

Vanhempien omasta turvallisuuden kokemuksesta osaltaan kumpuava tarve olla vahvasti yhteydessä lapseen auttoi heitä myös ymmärtämään lastaan paremmin. Ymmärtämisen kautta lapsen teoille oli helpompi löytää syy ja tapa reagoida toimivalla tavalla. Osa vanhemmista selitti, että lapselle oli tärkeää saada pitää tietty määrä kontrollia omiin tekemisiinsä liittyen. Tämä kontrollintarve saattoi liittyä läheisyyteen, harrastuksiin tai esimerkiksi nukkumaanmenoon. Vanhemmat pohtivat, saattoiko se, että lapsen oli täytynyt huolehtia itse itsestään ennen adoptiota, vaikuttaa tähän toimintaan. Vanhemmilla näytti siis olevan kyky ajatella joustavasti oman lapsensa tarpeita ja sitä, miten niiden tulisi näkyä heidän vanhemmuudessaan ja perheen arjessa. He olivat sensitiivisiä lapsensa tarpeita kohtaan ja vastasivat niihin nopeasti, vaikka lapsi ei välttämättä pyytänyt apua. Vanhemmat kunnioittivat lastensa tahtoa, antoivat tarpeen vaatiessa tilaa ja kunnioittivat lastensa autonomiaa. He myös viettivät paljon aikaa lastensa kanssa. Silti he pyrkivät olemaan aina lapsen saatavissa, mikäli tämä tarvitsi heitä. Adoptiovanhempien toiminnassa näkyi lukuisia merkkejä autoritatiivisesta, eli lämpimästä kasvatustyylistä (Baumrind, 1971) sekä sille tyypillisestä kohtaavasta vallankäytöstä (Baumrind, 2012).

Vanhemmuuteen vaikuttavat lukuisat tekijät, mutta yksi taustavaikuttaja on vanhemman kiintymyssuhde (Jones, Cassidy & Shaver, 2015). Vanhemman oma, turvallinen kiintymyssuhdetausta auttavat tätä toimimaan sensitiivisesti, responsiivisesti sekä kannustavasti omaa lastaan kohtaan. Tämä taas osaltaan vaikuttaa siihen, miksi turvallisesti kiintyneillä vanhemmilla on turvallisesti kiintyneitä lapsia: kiintymyssuhde periytyy. Tämä tukee entisestään ajatusta siitä, että haastatelluilla adoptiovanhemmilla on mahdollisesti takanaan turvallinen kiintymyssuhde, joka auttaa heitä vahvistamaan turvallista

kiintymyssuhdetta myös itsensä ja lapsensa välillä. Onnistuneelle adoptiolle tärkeintä on lapsen ainutlaatuisten tarpeiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen (Grotevant & Lo, 2017). Tämä vaikutti analyysin pohjalta olevan tavoite, johon vanhemmat pyrkivät tutustumalla lapseensa, viettämällä aikaa tämän kanssa ja näin oppimalla tuntemaan hänet. Mitä paremmin adoptiovanhemmat tunsivat lapsensa, sitä helpompaa heidän oli mielestään vastata lapsensa tarpeisiin.

Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista analysoida enemmän vanhempien kiintymyssuhdetaustaa sekä kasvatustyyliä esimerkiksi Adult Attachment Interview:n kautta. Oletuksena on, että esimerkiksi tähän tutkimukseen lähteneillä vanhemmilla on taustallaan enemmän tai vähemmän turvallisia kokemuksia ensisijaisen hoitajansa kanssa, mutta sitä ei tutkittu tässä tutkielmassa enempää. Onko mahdollista, että adoptioprosessiin lähtee helpommin aikuisia, joilla on turvallinen kiintymyssuhde ja tämän kautta positiivinen kuva omasta vanhemmuudestaan? Adoptioprosessi vie aikaa ja siinä punnitaan yksilön vanhemmuus ja kyvykkyys ulkopuolisten silmin. Voisi siis ajatella, että turvallinen kiintymyssuhdetausta sekä usko omaan vanhemmuuteen ovat tekijöitä, jotka osittain vaikuttavat päätökseen.

Adoptiovanhempien turvallinen kiintymyssuhde näkyi heidän tavassaan muodostaa suhde lapseensa sekä reagoida tämän tarpeisiin. On huomattava, että tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla oli hyvät välit lapsiinsa ja yhteinen taival vaikutti heidän mukaansa sujuneen onnistuneesti. Vaikeuksia oli ollut ja osalla oli edelleen, mutta tilanne näyttäytyi kaikkien kohdalla positiiviselta. Mukana ei ollut vanhempaa, joka olisi kuvaillut suhdettaan lapseensa turvattomaksi, tai muuten huonoksi. Tutkimusasetelmaa olisi mahdollisesti muokattava, jotta mukaan voisi tulla myös kertomuksia vanhemmilta, joilla edes ajan kanssa suhde lapseen ei olisi turvallinen. Tämä olisi tärkeä näkökulma jatkotutkimusta ajatellen, erityisesti ottaen huomioon, että adoptiolapsilla on taustallaan aiempia hylkäämiskokemuksia. Nämä voivat vaikuttaa siihen, millaiseksi kiintymyssuhde muodostuu heidän ja adoptiovanhempien välillä.

Vaikka adoptiotausta voi tuoda kiintymyssuhteeseen mahdollisia erityispiirteitä, ei adoptio ole kuitenkaan ainoa merkittävä tekijä sen takana. Se oli kuitenkin asia, jonka adoptiovanhemmat tiedostivat selkeästi. Näitä aiempia kokemuksia ja niistä kumpuavia arvottomuuden, turvattomuuden sekä epäluottamuksen kokemuksia pyrittiin helpottamaan tarjoamalla lapselle mahdollisimman turvallinen koti. Turvallisuutta korostettiin yhteisillä rutiineilla, ennakoivalla arjella ja luottamuksen vahvistamisella. Se, miksi juuri turvallisuus oli adoptiovanhemmille

keskeinen teema lapsi-vanhempi suhteessa, voi johtua osittain myös heidän omasta, turvallisesta kiintymyssuhdetaustastaan. Vanhemman henkilökohtainen, turvallinen kiintymyssuhde selittää osaltaan sen, miksi suhteessa korostui sensitiivisyys, lapsen ymmärtäminen sekä tämän tarpeisiin vastaaminen. Aikuisen kiintymyssuhde vaikuttaa myös siihen, miksi adoptiovanhemmat halusivat muodostaa tiiviin ja vahvan suhteen lapseensa ja sen, että lapseen koettiin vahvaa yhteyttä. Vanhemmat toteuttivat myös lämmintä, autoritatiivista kasvatustyyliä rakentaessaan suhdetta lapseensa, joka on tyypillistä turvallisen kiintymyssuhdetaustan omaaville vanhemmille.

Adoptiovanhemman ja -lapsen välisessä suhteessa esiin nousivat siis lapsen lähtökohtien lisäksi myös vanhempien osin tiedostamattomat, opitut toimintamallit, jotka kumpusivat kiintymyssuhteesta. Täten kiintymyssuhde adoptiolapsen ja -aikuisen välillä ei suinkaan ole yksisuuntainen ilmiö vaan vastavuoroinen, keskusteleva suhde, jossa mukana ovat molempien aiemmat kokemukset ja niiden jättämät jäljet. Huomattava on, että kiintymyssuhteeseen vaikuttavat useat eri seikat, eikä voida sanoa, että adoptio olisi ainoa syy, miksi kiintymyssuhde lapseen on muodostettu juuri niin kuin vanhemmat kuvastivat. On kuitenkin tärkeää antaa kaikenlaisille perheille mahdollisuus tuoda esiin omia kokemuksiaan kiintymyssuhteesta, sillä näin kasvatetaan sitä ymmärrystä, mikä nykytieteellä on niistä asioista, mitkä ovat merkityksellisiä kiintymyssuhdetta luotaessa ja sitä ylläpidettäessä.

7.1 Tutkimusprosessin arviointi ja johtopäätökset

Kuten kaikissa tieteellisissä tutkimuksissa, myös tässä pro gradu- työssä on rajoituksensa. Koska kyseessä on opinnäytetyö, ei ole tavoitteellista syventyä aiheeseen yhtä perinpohjaisesti kuin jos kyseessä olisi useamman vuoden tutkinnan vaativa ja resurssein tuettu työ. Onnistuin kuitenkin mielestäni käsittelemään valitsemaani aihepiiriä laajasti ja tuomaan huomiota aiheelle, josta on vähäisesti tutkimusta. Tutkielmani on kvalitatiivinen tutkimus ja aineiston analyysi on toteutettu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Kvalitatiiviseen aineistoon liittyy aina tietty määrä tulkinnallisuutta ja on mahdollista, että samasta aineistosta olisi voinut nostaa esiin myös muita aiheita. Aiempi työni adoptiolasten kiintymyssuhteeseen liittyen antoi minulle merkittävästi ennakkotietoa aiheesta, mutta pyrin tarkastelemaan nyt keräämääni aineistoa uusin silmin, parhaani mukaan.

Adoptiovanhemmat kuvasivat adoptiolapsensa ja heidän välistä kiintymyssuhdettaan viiden keskeisen teeman avulla: **lasten aiemmat hylkäämiskokemukset ja niiden merkitys lapsi-vanhempi suhteelle, turvallisuuden merkitys suhteessa, suhteen vahvistuminen yhteisen ajan ja kokemusten myötä, halu olla perhe yhdessä sekä lapsen tarpeiden ymmärtäminen.** Tärkeäksi tekijäksi nousi turvallisuuden kokemus ja lapsen ja vanhemman välinen luottamus, johon koko suhde perustui. Myös aika lapsen iän sijasta oli tärkeä, sillä vanhemmat kuvasivat suhteen rakentumista yhteisten kokemusten kautta. Aika oli myös auttanut muodostamaan turvallisen ja rennon suhteen lapseen. Vanhemmat olivat tehneet tietoisien päätöksen tulla vanhemmiksi adoption kautta ja heille oli tärkeää olla perhe yhdessä. He korostivat perheen merkitystä ja pitivät tiiviisti yhtä, erityisesti adoption alussa. Vanhemmat oppivat myös tulkitsemaan lastensa tarpeita, erityisesti ajan kanssa, ja reagoivat niihin ilman lapsen sanallista kehotusta.

Adoptioperheet ovat laaja ja heterogeeninen yhteisö. Kuten muutakaan ihmisryhmää, heitäkään ei ole mahdollista niputtaa yhtenäiseksi joukoksi, joka toimisi samoin periaattein vaan jokainen perhe kohtaa omanlaisiaan haasteita ja onnistumisia. Jokainen adoptiolapsi on myös erilainen. Temperamentti ja persoonallisuuseroja ei tarkasteltu tässä tutkimuksessa, vaikka on luonnollisesti mahdollista, että myös ne vaikuttavat lapsen ja aikuisen väliseen kiintymyssuhteeseen. Myöskään vanhempien omia kiintymyssuhteita ei tarkasteltu, vaikka teoreettisessa viitekehyksessä mainitaan niiden merkityksellisyys muodostettaessa kiintymyssuhdetta lapseen. Kiintymyssuhde ei muodostu tyhjiössä vaan on moninainen neuvottelu sisäisten ja ulkoisten tekijöiden välillä. Vaikka näiden asioiden vaikutus

kiintymyssuhteeseen on tiedostettu, tarkoituksena oli nimenomaan antaa mahdollisuus adoptiovanhemmille määritellä ja tarkastella kiintymyssuhdetta lapseen heidän näkökulmastaan. Kyseessä on siis vanhempien näkemys siitä, miten suhde heidän ja heidän lastensa välillä on muodostunut ja millaiseksi he sen sanoittavat.

Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista pyytää adoptiolapsia vastaavasti kuvailemaan omia kokemuksiaan lapsi-vanhempi suhteestaan. Tässä tutkimuksessa ei keskitytty lapseen siinä mielessä, että esimerkiksi ikää tai kehitystasoa ei painotettu. Vaikka kaikki adoptiolapset oli adoptoitu lapsina, tarkkaa ikää adoptionhetkellä ei määritelty. Muun muassa Bowlby (1951/1982) ehdotti, että hoidon puute, mikäli se sijoittuu lapsen ensimmäiselle ikävuodelle, on erityisen haasteellista lapsen kehitystä ajatellen. Olisi siis kiinnostavaa tutkia lisää sitä, missä ikävaiheessa lapset on adoptoitu, millainen heidän taustansa ennen adoptiota on ollut ja miten se mahdollisesti näkyy heidän myöhemmässä suhteessaan adoptioperheessä tai esimerkiksi vertaissuhteissa. Myös sitä, jatkuvatko kiintymyssuhdemallit adoptiolapsilla yli lapsuusiän olisi mielenkiintoista tutkia. Erityisesti se, millainen kiintymyssuhdemalli adoptiolapsilla olisi aikuisiällä tai esimerkiksi omien, tulevien lastensa kanssa, auttaisi osaltaan selkiyttämään kiintymyssuhteen periytyvyyttä adoptioperheissä.

Vanhemmat esittivät oletuksiaan lasten oloista ennen adoptiota ja toivat esiin joitakin huomioita siitä, miten se näkyi lasten käytöksessä heitä kohtaan. Vaikka aiemmat hylkäämiskokemukset ja eroahdistus sisällytettiin tuloksiin, sillä sillä oli yhteys lapsi-vanhempi suhteeseen, lapsen menneitä kokemuksia tai niiden vaikutuksia itsessään ei ollut tarkoitus korostaa tässä tutkimuksessa. Adoptiolasten diagnosointi ei myöskään ollut pyrkimyksenä tutkielmassa. Kaikki ajatukset, joita on esitetty yhteenvedossa, ovat teoriaan perustettuja oletuksia. Lapsia sen suuremmin tuntematta ja fokuksen ollessa adoptiovanhemmissa, olisi ajattelematonta vetää sen suurempia johtopäätöksiä datasta liittyen aiheeseen.

Aineiston ollessa suhteellisen pieni, myös analyysini poikkesi hieman tavallisesta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissäni siirryin yläluokista suoraan yhdistäviin tekijöihin, jättäen pääluokat välistä. Mielestäni tämä oli onnistunut päätös, sillä näin esiin nousi merkittäviä seikkoja, jotka yhdistivät alkuperäisilmaukset sekä johtopäätökset ehjäksi kokonaisuudeksi. Liiallinen tiivistäminen olisi pakottanut jo valmiiksi useita osa-alueita kattavia yksikköjä yhteen niin, että lopulliset termit olisivat olleet liian laajoja. Päätös siirtyä yläluokista yhdistäviin tekijöihin auttoi kasaamaan aineiston toimiviksi kokonaisuudeksi,

joista oli selkeä muodostaa johtopäätöksiä. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin sijasta tarinoita olisi voinut analysoida esimerkiksi narratiivisen analyysin avulla. Mielestäni aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli onnistunut valinta tutkimuskysymystäni ajatellen, sillä se auttoi löytämään aineistosta esille ne tekijät, jotka adoptiovanhemmat kokivat merkitykselliseksi ja muodostamaan niistä yhdistävät tekijä.

Haastatteluun aineiston keräysmuotona liittyy myös tiettyjä haasteita, joita on syytä käsitellä. Haastattelussa lopputulos on aina yhteydessä haastateltavan ja haastattelijan yhteistoimintaan (Hirsijävi & Hurme, 2011, s. 189). Tutkijan ja haastateltavien välistä vuorovaikutusta ei voida siis täysin toistaa, vaikka samaa kysymysrunkoa käytettäisiin jatkossakin, vaan haastatteluihin liittyy aina ajoitukseen ja paikkaan liittyviä merkityksiä. Luodessani haastattelurunkoa, pyrin jättämään kysymykset mahdollisimman avoimiksi ja muuttamaan ne kerronnalliseen muotoon. Kysymykset oli jaoteltu niin, että ne käsittelivät kiintymyssuhteen eri puolia: tarpeisiin vastaamista, lapsen ymmärrystä, yhteistä aikaa sekä luottamusta. Tämä siksi, että mielestäni kiintymyssuhde, vaikka onkin määritelty termi, on niin laaja, että saadakseni aiheeseen linkittyvää materiaalia, oli haastatteluja ohjattava jollakin tavalla kohti käsiteltävää aihepiiriä. Mielestäni onnistuin luomaan raamit, jotka, kuten Hirsijärvi ja Hurme (2011, s. 66) tähdentävät, ovat sopivan väljiä, jotta erilaisille tulkinnoille jää tilaa. Jokainen haastattelutilanne eteni eri tavalla, tuoden esiin aivan uudenlaisia tulkintoja käsiteltävissä aihe-alueista. Täten teemahaastattelun keskeisin pyrkimys toteutui ja näin ollen se myös tuki sopivalla tavalla tutkimukseni tavoitteita. Vaikka kysymykset siis ohjasivat vastaajia jonkin verran, puhuivat adoptiovanhemmat myös asioista, joita ei suoranaisesti kysytty, esimerkiksi korostivat turvallisuuden kokemusta. Täten ajattelen, että haastattelurunko palveli tarkoitusta, sillä se auttoi vanhempia keskittymään aiheeseen, mutta ei estänyt heitä tuomasta esiin omia kertomuksiaan ja näkökulmiaan.

Tein tietoisien päätöksen sulkea vanhemmuuteen liittyvät pohdinnat pois sisällönanalyysistäni. Tämä oli haasteellista, sillä vanhemmuuden kokemukset tuntuivat liittyvän keskeisesti lapsi-vanhempi suhteeseen, erityisesti koska nyt keskityttiin vanhempien näkemyksiin aiheesta. Koska vanhemmuus kuitenkin näyttäytyi olennaisena aiheesta keskusteltaessa, sisällytin vanhemmuuteen liittyvän teorian teoreettiseen viitekehykseeni. Vanhemmuutta identiteetin tai elämäkerrallisuuden näkökulmasta ei kuitenkaan ollut tarkoitus käsitellä. Vanhemmuus, vanhempien kasvatustyyli ja aikuisuuden kiintymyssuhteet nousivat kuitenkin esiin aineistosta ja jatkotutkimusta ajatellen myös niitä olisi tärkeää tutkia. Erityisesti vanhempien

kiintymyssuhdetausta on merkityksellinen tarkasteltaessa niitä valintoja, joita he tekevät muodostaessaan suhdetta lapseensa tai jopa ennen adoptioprosessiin ryhtymistä.

Jatkotutkimuksessa yhteyttä lapsi-vanhempi suhteen ja adoptiovanhempien oman kiintymyssuhdetaustan välillä olisi hyvä ottaa esille enemmän. Koska vanhempien kiintymyssuhdetausta nousi esiin aineistosta yhtenä merkittävän tekijänä liittyen lapsi-vanhempi suhteeseen, olisi tärkeää huomioida myös ne muut tekijät, jotka ohjaavat vanhemmuuden valintoja. On mahdollista, että esimerkiksi lapsen reaktiot, ei niinkään vanhemman oma kiintymyssuhdetausta, ovat vaikuttaneet vanhempien toimintaan.

Tutkimuksen rajoituksista puhuttaessa on huomattava, että koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, ei ollut tarkoitus tarkastella suurta määrää ihmisiä. Osallistujia oli neljä, heistä kaikki naisia. Vaikka vanhemmat keskustelivat paljon mahdollisen partnerinsa osallistumisesta perheen arkeen, lasten adoptioisän ääntä ei pystytty tässä tutkimuksessa kuulemaan. Asia on mielenkiintoinen siinä suhteessa, että myös kiintymyssuhdetutkimus, puhuttaessa erityisesti Ainsworthin ja Bowlbyn aikaisista tutkimuksista, ovat ne aina korostaneet äidin ja lapsen välistä suhdetta, sillä ensisijaiseksi hoitajaksi on syystä tai toisesta ajateltu nainen. Se, onko isän ja äidin kiintymyssuhteissa lapseen eroja, ei ollut kuitenkaan tämän tutkimuksen tutkimuskysymys, mutta olisi mielenkiintoista selvittää, onko vanhempien välillä eroja ja samankaltaisuuksia liittyen kiintymyssuhteeseen, jonka he muodostavat lapsen kanssa.

Tutkimukseen osallistuneista kaikki kuvasivat lapsi-vanhempi suhdettaan suhteellisen onnistuneeksi ja turvalliseksi. Joukossa ei ollut yhtäkään vanhempaa, joka olisi kuvannut välejään lapseensa ongelmalliseksi tai turvattomaksi. Tutkimusasetelmaa olisi muokattava, jotta mukaan saataisiin vanhempia, joilla on myös erilaisia kokemuksia suhteessaan tai sellaisia vanhempia, joiden suhde ei ole vielä yhtä tasaisessa vaiheessa, kuin näillä haastateltavilla.

Lähteet

Adoptiolaki 2012. (Suomi).

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Oxford, England: Lawrence Erlbaum.

Barber, B. K., Stolz, H. E., & Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: assessing relevance across time, method, and culture. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4). DOI: 10.1177/1088868314541858

Behrens, K., Parker, A., & Haltigan, J. (2011). Maternal sensitivity assessed during the Strange Situation Procedure predicts child's attachment quality and reunion behaviors. *Infant Behavior & Development*, 34, 378 – 381. DOI: 10.1016/j.infbeh.2011.02.007

Bell, D. C. (2012). Next steps in attachment theory. *Journal of family theory & review*, 4. DOI:10.1111/j.1756-2589.2012.00135.x

Berghaus, B. J. (2011). A new look at attachment theory & adult “attachment” behavior. *Behaviorology today*, 14(2). Noudettu <https://www.behaviorology.org/oldsite/pdf/AttachmentTheoryBeh.pdf>

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887 – 908. DOI: 10.2307/1126611

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4 (1), 1 – 103. DOI: <http://dx.doi.org.pc124152 oulu.fi:8080/10.1037/h0030372>

Baumrind, D. (2012). Differentiating between confrontive and coercive kinds of parental power-assertive disciplinary practices. *Human Development*, 55, 35 – 51. DOI: 10.1159/000337962

Borelli, J., David, D., Crowley, M., & Mayes, L. (2010). Links between disorganized attachment classification and clinical symptoms in school-aged children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(3), 243 – 256. DOI: 10.1007/s10826-009-9292-8

Borelli, J., David, D., Rifkin-Graboi, A., Sbarra, D., Mehl, M., & Mayes, L. (2011). Language use in the Adult Attachment Interview: Evidence for attachment-specific emotion regulation. *Personal Relationships*, 20, 23 – 37. DOI: 10.1111/j.1475-6811.2012.01394.x

Boris, N., & Zeanah, C., (1999). Disturbances and disorders of attachment in infancy: An overview. *Infant Mental Health Journal*, 20 (1). DOI: 0163-9641/99/010001-09

Bowlby, J. (1951). Maternal care and mental health (PDF tiedosto). *Bulletin of the world health organization*, 3, 355-534. Noudettu

<http://darkwing.uoregon.edu/~eherman/teaching/texts/Bowlby%20Maternal%20Care%20and%20Mental%20Health.pdf>

- Bowlby, J. (1960). Grief and mourning in infancy and early childhood (PDF tiedosto). *Psychoanalytic study of the child*, 15, 9-52. Noudettu <http://icpla.edu/wp-content/uploads/2012/10/Bowlby-J.-Grief-and-Mourning-in-Infancy-and-Early-Childhood-vol.15-p.9-52.pdf>
- Bowlby, J. (1973). Attachment and Loss (volume 2): Separation, Anxiety and Anger. USA: Basic Books
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and Prospect. *Amer. J. Orthopsychiat.* 52(4), 664-678. DOI: 0002-94321821040664-15\$00.75.
- Braum, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2), 77 – 101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brumariu, L., & Kerns, K. (2008). Mother–child attachment and social anxiety symptoms in middle childhood. *Journal of Applied Development Psychology*, 29, 393 – 402. DOI: 10.1016/j.appdev.2008.06.002
- Cere, D. (2013). What is parenthood? Proposing two models. Teoksessa McClain, L., & Cere, D. (2013). What Is Parenthood? Contemporary Debates About the Family. Noudettu eKirja varastosta (EBSCOhost)
- Chao, R. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 1111 – 1119. DOI: 0009-3920/94/6504-0(X)\$01.00
- Clark, S., & Symons, D. (2009). Representations of attachment relationships, the self, and significant others in middle childhood. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 18(4), 316 – 321.
- Crittenden, P. (2016). Raising Parents: Attachment, Representation and Treatment.
- Colvert, E., Rutter, M., Beckett, C., Castle, J., Groothues, C., Hawkins, A., Kreppner, J., O'Connor, T., Stevens, S., & Sonuga-Barke, E. (2008). Emotional difficulties in early adolescence following severe early deprivation: Findings from the English and Romanian adoptees study. *Development and Psychopathology*, 20, 547 – 567. DOI: 10.1017/S0954579408000278
- Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry & research design- Choosing among five approaches. California: Sage Publications Inc.

- Crowell, J., Treboux, D., Gao, Y., Fyffe, C., Pan, H., & Waters, E. (2002). Assessing secure base behavior in adulthood: development of a measure, links to adult attachment representations, and relations to couples' communication and reports of relationships. *Developmental Psychology*, 38(5), 679 – 692. DOI: 10.1037//0012-1649.38.5.679
- Dagan, R., Facompre, C., & Bernard, K. (2018). Adult attachment representations and depressive symptoms: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 236, 274 – 290. DOI: 10.1016/j.jad.2018.04.091
- Esin, C., Fathi, M., & Squire, C. (2014). Narrative Analysis: The Constructionist Approach. Teoksessa Flick, U. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. (pp. 203-216), London: Sage Publications Ltd
- Eskola, J., & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelu: Opit ja Opetukset. Teoksessa Valli, R., & Aaltola, J. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS Kustannus
- Esposito, G., Setoh, P., Shinohara, K., & Bornstein, M. (2017). The development of attachment: Integrating genes, brain, behavior, and environment. *Behavioral Brain Research*, 325, 85 – 87. DOI: 10.1016/j.bbr.2017.03.025
- Fearon, R.P., Lapsley, A-M., Bakermans-Kraunenburg, M., van Ijzendoorn, M., & Roisman, G. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development*, 81(2), 435 – 456. DOI: 0009-3920/2010/8102-0002
- Field, T. (1996). Attachment and separation in young children. *Annual review*, 47, 541 – 561. DOI: 0066-4308/96/0201-0541\$08.00
- Fonagy, P. (2001). Attachment theory and psychoanalysis. New York: Other Press.
- Fonagy, P., Steele, H., & Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development*, 62, 891 – 905. DOI: 0009-3920/91/6205-0021801.00
- Goldberg, A., & Smith, J. (2013). Predictors of psychological adjustment in early placed adopted children with lesbian, gay, and heterosexual parents. *Journal of Family Psychology*, 3, 431 – 442. DOI: 10.1037/a0032911
- Grotenant, H. & Lo, A. (2017). Adoptive parenting. *Current Opinion in Psychology*, 15, 71-75. DOI: 10.1177/1088868314541858
- Hazan, C., & Shaver, P. (1994). Attachment as an organizational framework for research in close relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1 – 22.
- Heikkinen, H. (2010). Narratiivinen tutkimus- todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J., & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS- Kustannus.

- Hennessy, M., Deak, T., & Schmil-Webb, P. (2010). Early attachment-figure separation and increased risk for later depression: Potential mediation by proinflammatory processes. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 34, 782 – 790. DOI: 10.1016/j.neubiorev.2009.03.012
- Hirsijärvi, S., & Hurme, H. (2011). Tutkimushaastattelu- Teemahaastattelun Teoria ja Käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press
- Hughes, D. (2011). Kiintymyseskeinen Vanhemmuus- Toimivuutta Kasvatukseen. Tampere: Tammerprint Oy
- Hughes, D., Smith, E., Stevenson, H., Rodriguez, J., Johnson, D., & Spicer, P. (2006). Parents' ethnic-racial socialization practices: A review of research and directions for future study. *Developmental Psychology*, 42(5), 747 – 770. DOI: 10.1037/0012-1649.42.5.747
- Hyvärinen, M. (2006). Kertomuksen tutkimus (PDF). Noudettu <http://www.uta.fi/yky/yhteystiedot/henkilokunta/mattikhyvarinen/index/Kerronnallinen%20tutkimus.pdf>
- van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. *Psychological Bulletin*, 117(3), 387 – 403. DOI: 0033-2909/95/\$3.00
- van Ijzendoorn, M. H. & Juffer, F. (2005) Behavioral problems and mental health referrals of international adoptees. *American medical association*, 293(20), 2501–2515. DOI: 10.1001/jama.293.20.2501
- van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. (2003). Attachment disorders and disorganized attachment: Similar and different. *Attachment & Human Development*, 5(3), 313 – 320. DOI: 10.1080/14616730310001593938
- Interpedia. (n.d.). Kansainvälienn adoptio. Noudettu: <https://interpedia.fi/>
- Johnson, S., Dweck, C., Chen, F., Stern, H., Ok, S-J., & Barth, M. (2010). At the intersection of social and cognitive development: Internal working models of attachment in infancy. *Cognitive Science*, 34, 807 – 825. DOI: 10.1111/j.1551-6709.2010.01112.x
- Jones, J., Cassidy, J., & Shaver, P. (2015). Parents' self-reported attachment styles: A review of links with parenting behaviors, emotions, and cognitions. *Personality and Social Psychology*, 19(1), 44 – 76. DOI: 10.1177/1088868314541858
- Kakihara, F. & Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80(6), 1722-1738. DOI: 0009-3920/2009/8006-0011

- Karreman, A. & Vingerhoets, J. J. M. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 821 – 826. DOI: 10.1016/j.paid.2012.06.014
- Kobak, R. (2012). Attachment and early social deprivation; Revisiting Harlow's monkey studies. Teoksessa Slater, A. M. & Quinn, P., C. (2012). *Developmental psychology: Revisiting the classic studies* (s. 10-14). London: SAGE publications Ltd.
- Lansford, J., Laird, R., Pettit, G., Bates, J., & Dodge, K. (2014). *Journal of Youth and Adolescence*, 43 (11), 1877 – 1889. DOI: 10.1007/s10964-013-0079-2
- Lee, A., & Hankin, B. (2009). Insecure attachment, dysfunctional attitudes, and low self-esteem predicting prospective symptoms of depression and anxiety during adolescence. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(2), 219 – 231. DOI: 10.1080/15374410802698396
- Leslie, L., Smith, J., & Hrapczynski, K. (2013). Racial socialization in transracial adoptive families: does it help adolescents deal with discrimination stress? *Family Relations*, 62(1), 72 – 81. DOI: 10.1111/j.1741-3729.2012.00744.x
- Levy, K., Ellison, W., Scott, L., & Bernecker, S. (2011). Attachment style. *Journal of Clinical Psychology*, 67(2), 193 – 203. DOI: 10.1002/jclp.20756
- Lichtman, M. (2013). *Qualitative research in education: A user's guide*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (1999). The association between spouses' self-reports of attachment styles and representations of family dynamics. *Family Process*, 38(1), 69 – 83. DOI: 10.1111/j.1545-5300.1999.00069.x
- Maccoby, E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental psychology*, 28 (6), 1006 – 1017. DOI: 10.1037-1649/92/S3.00
- MacDonald, M. (2017). 'A picture of who we are as a family': conceptualizing post-adoption contact as practices of family display. *Child and Family Social Work*, 22, 34 – 43. DOI: doi:10.1111/cfs.12248
- Madigan, S., Atkinson, V., Atkinson, L., Brumariu, L., & Lyons-Ruth, K. (2010). Representational and questionnaire measures of attachment: A Meta-analysis of relations to child internalizing and externalizing problems. *Psychological Bulletin*, 142(4), 367 – 399. DOI: 10.1037/bul0000029
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the strange situation. In M.T. Greenberg, D. Cicchetti, & E.M.

- Cummings (Eds.), *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research and Intervention* (pp. 121–160). Chicago: University of Chicago Press.
- Martins, E., Soares, I., Martins, C., Tereno, S., & Osoria, A. (2012). Can we identify emotion overregulation in infancy? Associations with avoidant attachment, dyadic emotional interaction and temperament. *Infant and Child Development*, 21, 579 – 595. DOI: 10.1002/icd.1760
- Matas, L., Arend, R. A. & Sroufe, L.A. (1978). Continuity of adaptation in the second year: the relationship between quality of attachment and later competence. *Child development*, 49, 547 – 556. DOI: 10.1111/1467-8624.ep10424617
- Merz, E., & McCall, R. (2010). Behavior problems in children adopted from psychosocially depriving institutions. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 459 – 470. DOI: 10.1007/s10802-009-9383-4
- Moss, E., Smolla, N., Chyr, C., Dubois-Comtois, N., Mazzarello, T., & Berthiaume, C. (2006). Attachment and behavior problems in middle childhood as reported by adult and child informants. *Development and Psychopathology*, 18, 425 – 444, DOI: 10.1017/S0954579406060238
- Moutsiana, C., Fearon, P., Murray, L., Cooper, P., Goodyear, I., Johnstone, T., & Halligan, S. (2014). Making an effort to feel positive: insecure attachment in infancy predicts the neural underpinnings of emotion regulation in adulthood. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 55(9), 999 – 1008. DOI: 10.1111/jcpp.12198
- Nathanson, A., & Manohar, U. (2012). Attachment, working models of parenting, and expectations for using television in childrearing. *Family Relations*, 61(3), DOI: 10.1111/j.1741-3729.2012.00701.x
- Oldfield, J., Humphrey, N. & Hebron, J. (2016). The role of parental and peer attachment relationships and school connectedness in predicting adolescent mental health outcomes. *Child and adolescent mental health*, 21(1), 21 – 29. DOI: 10.1111/camh.12108
- O'Connor, T., Rutter, M., Becket, C., Kreppner, J., & The English and Romanian adoptees study team. (2000). The effects of global severe privation on cognitive competence: extension and longitudinal follow-up. *Child Development*, 71(2), 376 – 390. DOI: 0009-3920/2000/7102-0009
- Palombo, J., Bendicson, H. K. & Koch, B. J. (2009). *Guide to psychoanalytic developmental studies*. New York: Springer

- Paret, L., Bailey, H., Roche, J., Bureau, J-F., & Moran, G. (2014). Preschool ambivalent attachment associated with a lack of vagal withdrawal in response to stress. *Attachment & Human Development*, 17(1), 65 – 82. DOI: 10.1080/14616734.2014.967786
- Petters, D. (2018). The Attachment control system and computational modeling: origins and prospects. *Developmental Psychology*, 55(2), 227 – 239. DOI: 10.1037/dev0000647
- Priel, B., & Besser, A. (2000). Adult attachment styles, early relationships, antenatal attachment, and perceptions of infant temperament: A study of first-time mothers. *Personal relationships*, 7, 291 – 310. DOI: 1350-4126/99 \$9.50
- Raaska, H. (2015). International adoption: Symptoms of attachment disorders and their associations with the child's background and developmental outcome. (Väitöskirja). Noudettu <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6265-5>
- Raikes, H. A., & Thompson, R. (2008). Attachment security and parenting quality predict children's problem-solving, attributions, and loneliness with peers. *Attachment & Human Development*, 10(3), 319 – 344. DOI: 10.1080/14616730802113620
- Ross, T. (2004). 1 Attachment Representation, Attachment Style or Attachment Patterns? Usage of terminology in attachment theory. Teoksessa Pfäfflin, F., & Adshead, G. A Matter of Security: The Application of Attachment Theory to Forensic Psychiatry and Psychotherapy. London: Jessica Kingsley Publishers
- Rutter, M., & The English and Romanian Adoptees (ERA) study team. (1998). Developmental catch-up, and deficit, following adoption after severe global early privation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(4), 465 – 476. DOI: 0021-9830;98 \$15.00-0.00
- Rutter, M., Sroufe, L. A. (2000). Developmental psychopathology: Concepts and challenges (pdf-tiedosto). *Development and psychopathology*, 12, 265 – 296. Noudettu <https://pdfs.semanticscholar.org/f8ef/fc8dae0f0d9f051ddab79d4091d1d32694cf.pdf>
- Rutter, M., Colvert, E., Kreppner, J., Beckett, C., Castle, J., Groothues, C., Hawkins, A., O'Connor, T., Stewens, S., & Sonuga-Barke, E. (2007). Early adolescent outcomes for institutionally deprived and non-deprived adoptees. I: Disinhibited attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(1), 17 – 30. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2006.01688.x
- Sherman, L., Rice, K., & Cassidy, J. (2015). Infant capacities related to building internal working models of attachment figures: A theoretical and empirical review. *Developmental Review*, 37, 109 – 141. DOI: 10.1016/j.dr.2015.06.001
- Silverman, D. (2011). A clinical case of an avoidant attachment. *Psychoanalytic Psychology*, 28(2), 293 – 310. DOI: 10.1037/a0022342

- Smetana, J. (2017). Current research on parenting styles, dimensions and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19 – 25. DOI: 10.1016/j.copsyc.2017.02.012
- Smyke, A., Dumitrescu, A., & Zeanah, C. (2002). Attachment disturbances in young children. I: The continuum of caretaking casualty. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychology*, 41(8), 972 - 982. DOI: 10.1097/00004583-200208000-00016
- Sroufe, L. A. (1997). Psychopathology as an outcome of development (pdf-tiedosto). *Development and psychopathology*, 9, 251 – 268. Noudettu http://www.dhs.state.mn.us/main/groups/children/documents/defaultcolumns/dhs16_197235.pdf
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349 – 367. DOI: 10.1080/14616730500365928
- Stanfield, S., Head, J., Bartley, M., & Fonagy, P. (2008). Social position, early deprivation and the development of attachment. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(7). DOI: 10.1007/s00127-008-0330-4
- Tizard, B. & Rees, J. (1974). A comparison of the effects of adoption, restoration to the natural mother, and continued institutionalization on the cognitive development of four-year-old children. *Child development*, 45, 92 – 99. DOI: 10.1111/1467-8624.ep12265481
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- van der Horst, F., LeRoy, A., van der Veer, R. (2008). “When strangers meet”: John Bowlby and Harry Harlow on attachment behavior. *Integrative Psychological & Behavioral Science*, 42. DOI: 10.1007/s12124-008-9079-2
- Valvira. (2017). Adoptio. Noudettu: <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/adoptio>
- Vassi, I., Veltsista, Z., & Bakoula, C. (2009). Parenting practices and child mental health outcomes. Teoksessa Dailey, T. M., & Krause, P. H. (2009). *Handbook of Parenting: Styles, Stresses and Strategies*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Verhanger, M., Schuengel, C., Fearon, P., Cassibba, R., Madigan, S., Oosterman, M., Bakermans-Kraunberg, M., & van IJzendoorn, M. (2016). The adult attachment interview: protocol, method of analysis, and empirical studies. *Psychological Bulletin*, 142 (4), 337 – 366. DOI: 0033-2909/16/\$12.00
- Waters, E., & Cummings, M. (2000). A secure base from which to explore close relationships. *Child Development*, 71(1), 164 – 172. DOI: 0009-3920/2000/7101-0019

- Wittig, S., & Rodriguez, C. (2019). Emerging behavior problems: Bidirectional relations between maternal and paternal parenting styles with infant temperament. *Developmental Psychology*, 55(6), 1199 – 1210. DOI: 10.1037/dev0000707
- Zeanah, C. H. (2000). Disturbances of attachment in young children adopted from institutions. *Developmental and behavioral pediatrics*, 21(3), 230 – 236. doi:0196-206X/00/2103-0230
- Zeanah, C. H., Smyke, A. (2008). Attachment disorders in family and social context. *Infant Mental Health Journal*, 29(3), 219 – 233. DOI: 10.1002/imhj.20176
- Zilberstein, K. (2006). Clarifying core characteristics of attachment disorders: A review of current research and theory. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(1), 55 – 64. DOI: 10.1037/0002-9432.76.1.55

Liite 1 / Haastattelurunko

1. Kertoisitko vähän adoptioprosessin alkuaajoista, esimerkiksi ensimmäisistä hetkistä lapsen kanssa uudessa kodissa. Millaisia ajatuksia & tunteita ehkä heräsi. Oliko ennako-odotuksia? Onko joku tilanne jäänyt erityisesti mieleen sieltä ensimmäisistä päivistä yhdessä?
2. Kertoisitko sinun ensivaikutelmastasi lapsestasi?
3. Kertoisitko, millaisia ennakoajatuksia sinulla oli siitä, miten lähtisit luomaan suhdetta lapseen?
4. Voitko kertoa tilanteista tai tapahtumista, joissa olet pyrkinyt vastaamaan lapsen tarpeisiin?
5. Kertoisitko vähän läheisyyden osoituksista perheessänne?
6. Voitko kertoa sinun ja lapsen yhteisestä ajasta?
7. Kertoisitko, mitä sinulle tarkoittaa lapsen ymmärtäminen? Kertoisitko tilanteista, joissa se on tullut ilmi?
8. Voitko kertoa vähän siitä, miten tulkitset lastasi?
9. Kertoisitko sinun ja lapsesi välisen luottamuksen rakentamisesta? Voitko kertoa jostain tilanteista, joissa lapsi on osoittanut luottamusta sinua kohtaan? Entäpä epäluottamusta?

10. Kertoisitko jostakin konfliktitilanteista lapsen kanssa? (mitä tapahtui, miten reagoit, miten lapsi reagoi, miksi, mihin pyrit toiminnallasi?)
11. Entä kertoisitko tilanteista, joista sinusta on tuntunut, että olet kaikista etäämpänä lapsestasi (ns.yhteys heikko).
12. Jos mietit koko adoptioprosessia, ihan alusta asti tähän päivään, niin tuleeko mieleen jotain teidän suhteessanne, joka on muuttunut? Kertoisitko siitä lisää? Onko jotain, mitä et osannut odottaa?
13. Kertoisitko joistain murroshetkistä teidän suhteessanne?
14. Tuleeko vielä mieleen jotain, jota haluaisit kertoa sinun ja lapsesi suhteesta?

Liite 2 / Appendix 2